नं० ४९२२

नाम - कर्मक्रियाकाण्डः

कर्ता - सोमशम्भुः सद्विजनशिष्यः ईशानप्रशिष्यः

पत्र संख्या - ६६ पत्राणि सं. X

विषयः - तन्त्रम्

~~सोमशम्भुः~~ कर्मक्रियाकाण्डः

सोमशम्भु-विरचितः

४९११ (शैवाम्नायमताव लम्बिनां गृह्य-
कर्म वर्णनम्)

4911

#20 Missing
#14 double.
F. = 66

कर्मक्रियाकाण्डः (सोमशम्भुः)

नं० ४५११

स्नो॰
शा॰
१

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ गुरुवाक्यवशाच्छुद्धिर्देवतानां धावनं विना गंगाद्यैः मंत्रसंपूतैर्विधाय स्नानमाच
रेत् सिंधुसागरकासारनद्यकेषु महाह्रदे पल्वले सवने चैव स्नानमत्यर्थशुभमं नालकेशुक्षीरेणादे
मध्यमं कन्यसं पुनः वापीकूपेदपानेषु गृहे स्नानं मतं न्यम खौनासिनासशुद्धं न्यमस्त्वदं महागुरो नेनतः
सर्वात्मना समाचाय पुनस्तेनैव पूर्वधेन मनसा तां नदीं शाप्य निधाय घाह्वेणा शोषायधेत स्वर्णादिशाव
धौ हृत्यवमेणा विभजेत्त्रिधा एकया नाभिपादांतं स्नानं त्वपुनरन्यया शुहेणालभ्यधालभ्य दीमया
दीमया सर्वविग्रहं निरुध्य ह्राणिपाणिभ्यां शाणे सघम्य वारिणि निमज्जा सीतहृद्य स्वसंस्वरन्का
लानलसमं मलस्नानं विधायेमं सम्मुख्याय जलांतरात् शुथ संध्या शुपास्याथ विधि स्नानं समाचरेत्
सरस्वत्यादितीर्थानामेकमेक[illegible] हृदाकृष्य तथास्थाप्य पुनः संहारमुद्रया शोषं स्वज्ञानमार
दाय प्रविश्य नाभिवारिणि वामपाणितले कृषोजज्ञानग्रयमुदस्तुवः शुंगोद्दिनानतः चैवमेवंमस्त्रे
णास्रमया शिवेन दशधा सोम्यजपेज्ज्ञानग्रयक्रमात् सर्वदिक्षु क्षिपेत्सर्वं ॐ फट् अंतः शिवाणुना ॐ
घोरिश्चावेन सौम्येन शिवतीर्थं प्रजप्रमात् सर्वांगमगजमेन मूर्धादिचरणावधि हृदिणोनसमा
लभ्य पठन्नगाचतन्मूध्य पिधाय स्वानि सर्वाणि सम्मुखीकरणेन च निमज्जेत जले निःशेषं शिवतीर्थे
शिवं स्मरन् चंद्रार्ककरयुग्मेन कृत्वा घोषंमुद्रया वौषडंत हृदयेन कुर्याद् अभिषेचनं स्वहस्तार्थं

मविच्छिन्नविघ्नविध्वंसनाय च शस्त्राभिमंत्रितं तोयं दिग्विदिक्षु परिक्षिपेत् चक्रवत्तूपचारेण स्नां यथा
नाममंत्रविद्व यामसत्कुरुशङ्खोद्भूतलङ्कृतां गव्यैः कृतैः श्मशानपतिताभेतास्तनिकामाल्यभोजनैः
तथान्यलिङ्गिभिः स्पर्शो वा कृतः स्नानमाचरेत् शुक्रविण्मूत्रसंपर्के नाभेरूर्ध्वं कृतो विना विपिने वस
नेनोघमवगाहेत शुद्धये शस्त्रास्त्रो विधिसिद्धेन संहितामंत्रितेन च निहत्यादिविशुद्धेन भस्मना स्नानम्
माचरेत् शिरस्तः पादपर्यन्तं ऊर्ध्वं फडन्तः शराणुना तेन कृत्वा मलस्नानं विधिस्नानं समाचरेत् ३
शान्तरूपाघोररौद्राः कामान्तशांतवैः क्रमेणाङ्गुलधेनुप्रवक्ष्यहस्तहस्तास्त्रविग्रहात् संध्यात्रयो निशी
थे च चर्याएवं विमानयोः सुस्नातभुक्त्वापयः पीत्वा कृत्वा चावश्यकादिकं स्त्रियं नपुंसकं शूद्रं विप्र
लवकसूपकं स्पृष्ट्वा तथाविधाश्वा स्नानमेध्याः स्नानमाचरेत् देवाग्निगुरुभक्तानां समेपत्यजदूषिने
शास्त्रे शुद्धे भूतले मार्गे कुर्यान्मोल्लंघनं व्रती स्पर्शे शूद्रवपसंपर्के वा शुचि विनोर्ध्वबाहुना माहेन्द्रं स्नानमीशान
कार्ये समपदावधि गोसंचमयास्तगः कुर्यान्तत्त्वरो वातरेणुभिः पावनेन रमन्त्रेणासंस्पृशोत्क्रमेण
थवा सद्योजातादिभिर्मंत्रैरंभोभिरभिषेचनं मांत्रस्नानं भवेदेवं वारुणाग्नेयघोरपि स्नानं स्वशूलमे
नेणशाणाप्यामगुरः सव ऊर्वीनमानसस्नानं सर्वत्रविहितं चरेत् संस्नात्वा विशुद्धेन हस्तौपादौ च
वारिणा संप्रक्षाल्य चिपिवेद्वुब्रह्मतीर्थेन शौचकैः रत्नहेमस्थलिङ्गेषु कलेचित्र मदक्षिणा गुरुदिव पिचार्ने

सो॰
शा॰
२

मोल्यं ब्यात्व्यास्त्वपतिमासच पुनाग्यामञ्जूपणार्घेगंधदीपप्रभासुच नदीप्रवाहे निर्माल्यं नदुष्यति कदाच
न संघः प्रतिष्ठिते लिंगे चुल्ले वा पश्चिवाकले चतुर्थीकर्मणयुते निर्माल्यं च न दुष्यति पत्रपुष्पफलं तोय
मन्नपानाद्यमौषधं अनिवेद्य न भुंजीत यदाहारादि कल्पितं अनिवेदितभुंजानः प्रायश्चित्ती भवेन्नरः शि
वाष्टशतजाप्येन पूजया च विशुद्ध्यति देवतानां प्रतिष्ठास्वेतन्न कार्यं समर्पकैः तत्र पंचशतीं जप्त्वार्पं चा
मस्य विशुद्ध्यति पुंसवने वचकर्म्यां भुक्त्वा वाममशतं जपेत् द्वादशैकादशाहेषु दक्षिणस्य शतत्रय
गणान्नं गणिकान्नं च सनस्यानं तथैव च भुक्त्वान्नं भोजकानां च व्रतं वा चांद्रायणं चरेत् पाकादियज्ञगो
दाने चौलोद्वाहव्रतेषु च तथा सावारस्ववर्णानां भुंजानो नैव दुष्यति शोत्रं नामं चित्तो भक्तेयस्य वर्णाः
स्यादीक्षितः तज्जातीयांभुजाती चैव न भैक्ष्यं समश्नुते एकोद्दिष्टेवाप्य पश्चेव दिवसे न सपिण्डये द्वाद
विट्शूद्रजातीनां जपस्यानुक्रमेण तु स्नानं पूजां जपं होमं मन्त्रीणां परिवर्जयेत् जीर्णे स्नाना शतं सा
हंगायत्र्याः परिवर्तयेत् दीक्षितेन सवर्णेन समविहितेन दीक्षितः उच्छिष्टस्पृष्ट आचम्य स्वजातीयस्य
शतं जपेत् तस्मादीक्षितैः स्पृष्टे स्नात्वा चाम्य शतद्वयं सामीप्याद्दीक्षितेन तदुपवासोऽप्यदीक्षित
वैश्यशूद्राद्विजैः स्पृष्टा सद्यपोष्य द्वाहेन वा हं तज्जातीय स्वजातीयावेक्षकान्यजपेक्षमाण द्विविधः शूद्र
संपर्कान्मोजपेद्दिकपोषितः एतान्यदीक्षितानां स्पृष्टा सर्वो मकाद्धिगुणं चरेत् पादहीनं त्रिविधस्त्वैः

श्यणोवेनविवर्जितं पादत्रयोच्छितंशूद्रोद्विजस्पर्शनेदेवहि शूद्रस्तदविषयस्पर्शेचत्रोमार्येनशुद्ध्यति
ग्रन्थत्राण्येवमालोच्यप्रायश्चित्तंवदेद्बुधः स्वजातीयागुनेजप्यादिनत्रयमुपोषितः श्रंन्यजेनसहस्पर
र्शविशुद्ध्येजायतेनरः जातेवचाण्डालसंपर्केदद्विगुणसाधुनत्रयं जप्यात्कृच्छ्रमजुष्टायपशुद्ध्यतिसकलंमले
प्रत्यघ्येघोरवामोजाजातेश्वाचाण्डालादिषु साधारणोप्ययारत्नेशुशसाधारणापरः उपवासंप्रकुर्वी
तस्वनात्मुच्छिष्टभोजने सामीप्योच्छिष्टभोक्तावाजपेदपिसहस्रकं भुक्त्वैवैश्यपस्पृश्यसमुच्छिष्टं
हंत्र्यहं क्रमेणोपवसेद्विप्रस्तथावोराधुतंजपेत द्विधापिसूतकेभुक्त्वासमुपोष्यविशुद्ध्यति वामस्यत
सहस्रेणकामातद्विगुणंचरेत भुक्त्वातत्रस्वकीयेनसहस्रंद्विगुणंजपेत उपवाससमोपेतंकामा
तद्विगुणंविधिः कार्कद्रासीनंरजस्नाणांसूतकेनैवविद्यते निर्वाणदीक्षितानांतुमृपराभावभवोनतु।
तत मत्स्यकंठकशंबुकाशुक्तानखकमर्मकान पीत्वानवांबुचोपोष्यपंचगव्येनशुद्ध्यति पीतशो
णितघनोयेमसादाद्युदिनत्रिवेत उपोष्यरजनीमेकांपंचगव्यंपिबेदपि पीयमानपतन्तोयेचत्तुमन्त्रमा
दत्तरः सहस्रंद्रुपिणीजप्त्वापंचगव्येनशुद्ध्यति भुंजनगुदेश्विवस्त्रावेशोचस्नानेश्रपिद्विधा प्रोक्तसमाव
रत्नबोस्सहस्रंवजपेद्भुक्त्व ग्रनाचांतःपिबेत्तोयंभक्तपदयमुत्रयेत जप्याबोरेनिराहारःपंचगव्येनशु
द्ध्यति विनायज्ञोपवीतेनपिबेद्भुंजीतवायदि जप्याघोरनिराहारः पंचगव्यंपिबेन्नरः स्वधांतरान्मतर

सं॰ घं॰ ३

नाभेः द्विप्रसृत्याधो हृदा दक्षिणांगुष्ठमूलेन मध्यमाभिस्तिसृभिः स्पृशेत अंगुष्ठतर्जनीभ्यां मूर्धा स्पृश्योऽथ ना-
सापुटद्वयं अंगुष्ठानामिकाभ्यां च चक्षुः श्रोत्रेंगुष्ठकुर्नेलिः कनिष्ठांगुष्ठयुग्मेन नाभिं वक्षःस्थलं च अंगुली-
भिः समस्ताभिः शिरोसौ बहुदा स्पृशेत सकलीकरणं कृत्वा प्राणायामेन संस्थितः त्रिः समावर्तयेन्म-
न्त्रीमनसा शिवसंहिता एवं वस्तु न राचम्य विधाय श्रोत्रवान्मतं कृत्वा करांगविन्यासमेकचित्तो व्यवस्थि-
तः ब्रह्माणीं वैष्णवीं रौद्रीं रक्तां शुक्लां सिततरां प्रातर्मध्याह्नसायाह्नसंध्या ध्यायेदनुक्रमात् रक्ताभू-
षांबरां कौंजटाधज्ञोपवीतिनीं हंसपद्मासना बाला चतुर्वक्त्रा चतुर्भुजा स्रगाक्षमालिनी दक्षे वामे द-
ण्डकमंडलू ब्राह्मी मद्दले ध्यायेत्प्रातस्तारकितेंबरे शुक्लां वृषस्थां शुक्लां वनमालोपवीतिनीं तार्क्ष्य-
पद्मासनासीनां शुद्धिं नवयौवनीं शंखचक्रधरां वामदक्षिणे सगदाभयां ध्यायेन्मध्यंदिने देवीं वैर-
सवीं सर्वभूषणां नीलोत्पलदलाभासां किंचिद्विवृलितयौवनां चतुर्भुजां त्रिनेत्रां च जटावेंदुमंडिताम्
त्रिशूलाक्षधरां दक्षे वामेऽभयपात्रिकां रौद्रीं ध्यायेद्वृषारूढां सायंकाले वास्त्वसिते कृष्णे कृष्णाजिनधरा
सर्वाः साक्षिण्यः सर्वकर्मणां उग्रभामंडलाभोगा निविष्टाः सततं स्मरेत ज्ञानिनां परमाः संध्या वक्ष्यमो
भिदधुना एकैवानेकतां याति शिवशक्तिरूपाधितः स्वगलतत्ववनन्वी रक्ता शुक्ला सितेतरा ब्र-
ह्मांतरूपा हंसो वा यानि श्रीया विभाव्यते हृद्धिंडुबलरंध्रेषु परेचेताः स्थिताः क्रमात् निसः सत्वादि-

संयुक्ताश्रुतर्षीग्रणावर्जिता सूर्याचंद्रमसोर्वर्तेते हे संध्ये प्राणयोगिनां शिवबोधः परो यस्मात्सा संध्या
परमोच्यते पैत्रमूलप्रदेशिन्याः कनिष्ठायाः प्रजापतेः ब्राह्ममंगुष्ठमूलस्थं तीर्थं दैवं करागतः सव्यपा
णितले वह्नेस्तीर्थं सौम्यं तु वामतः ऋषीणां तु समग्रेषु अंगुलीपर्वसंधिषु ततः शिवात्मकैर्मंत्रैः कृत्वा
तीर्थं शिवात्मकं मार्जनं संहितामंत्रैः प्रबोधेन समाचरेत् वामपाणिपतत्तोयं योजनं सव्यपाणिना
उत्तमांगे क्रमान्मंत्रैर्मार्जनं समुदाहृतं नीत्वा तदुपनासाग्रं दक्षपाणिपुटे स्थितं बोधरूपं सितं तोयं वार
मनाहृत्य कृमयेत तत्पापकज्जलाभासं पिंगयारेच्यशुद्धिना क्षिपेद्वज्रशिलायां समंत्रवदघमर्षणम् स्वा
हांतशिवमंत्रेण ऊर्ध्वपुष्पाद्नतानाञ्चितं शिवायार्घांजलिं दत्वा गायत्रीं शक्तितो जपेत् ॐ तन्महेशाय वि
द्महे वाग्विशुद्धाय धीमहि तन्नः शिवः प्रचोदयात् ॐ ह्रां शिवाय स्वाहा ॐ ह्रां हृदयाय स्वाहा ॐ
ह्रीं शिरसे स्वाहा ह्रूं शिखायै स्वाहा ह्रैं कवचाय हुं स्वाहा ॐ ह्रौं नेत्रेभ्यः स्वाहा ॐ ह्रः अस्त्राय फट्
इति मंत्रान्देवतीर्थेन तर्पयेत् ॐ ह्रां आदित्येभ्यः स्वाहा ॐ ह्रां वसुभ्यः स्वाहा ॐ ह्रां रुद्रेभ्यः स्वाहा ॐ
ह्रां शिवेभ्यः स्वाहा ॐ ह्रां साध्येभ्यः स्वाहा ॐ ह्रां मरुद्भ्यः स्वाहा ॐ ह्रां भृगुभ्यः स्वाहा ॐ ह्रां अंगिरसे
भ्यः स्वाहा इत्यृषिगणानृषितीर्थेन तर्पयेत् ततः कंठोपवीती ॐ ह्रां अत्रये स्वाहा ॐ ह्रां वसिष्ठा
य स्वाहा ॐ ह्रां पुलस्त्याय स्वाहा ॐ ह्रां क्रतवे नमः ॐ ह्रां भारद्वाजाय नमः ॐ ह्रां विश्वामित्राय नमः ॐ

स्ना॰ प॰ ५

ह्रां प्रचेतसे नमः ॐ ह्रां मरीचये नमः इत्यार्षतीर्थेन ऋषीन् ॐ ह्रां सनकाय वौषट् ॐ ह्रां सनंदनाय
वौषट् ॐ ह्रां सनातनाय वौषट् ॐ ह्रां सनत्कुमाराय वौषट् ॐ ह्रां कपिलाय वौषट् ॐ ह्रां पंचशिखाय
वौषट् ॐ ह्रां ऋभवे वौषट् इति मानवतीर्थेन सम्मनुष्यान् ॐ सर्वेभ्यो भूतेभ्यो वौषट् संलग्नकनक
मलमूलेन भूतानि अपसव्येनसक्थोपवीती ऊर्ध्वमूलाग्रेण सतिलवारिणा ॐ ह्रां कव्यवाहनाय स्वधा
ॐ ह्रां अनलाय स्वधा ॐ ह्रां सोमाय ॐ ह्रां यमाय ॐ ह्रां अर्यम्णे ॐ ह्रां अग्निष्वात्तेभ्यः ॐ ह्रां बर्हिषद्भ्यः ॐ ह्रां
आज्यपेभ्यः ॐ ह्रां सोमपेभ्यः स्वधा इति देवपितॄन् ॐ पितृभ्यः स्वधा ॐ पितामहेभ्यः ॐ ह्रां प्रपिता
महेभ्यः एवं ह्रां मातृभ्यः स्वधा ॐ ह्रां मातामहेभ्यः स्वधा ॐ ह्रां वृद्धमातामहेभ्यः ॐ ह्रां सर्वेभ्यः स्वधेति श्वे
तपितॄन् ॐ ह्रां सर्वेभ्यो ज्ञानिभ्यः स्वाहा ॐ ह्रां सर्वेभ्य आचार्येभ्यः स्वाहा दिवांदिक्षु निसिद्धानां मातॄणां
ग्रहराक्षसाः यथाविधिविधानं तर्पणं विधिपूर्वकं इति ज्ञात्वा वा यथा च पितृ तर्पयेत् इति तर्पणवि
धिः प्रातः पूर्वमुखो भूत्वा मध्याह्ने दक्षिणामुखः पश्चिमाभिमुखः सायम् वै दिय इति स्थितः स्नाने
देवार्चने होमे ध्याने पितृतर्पणे अशून्यं तु करं कुर्यात् सुवर्णरजतैः कुशैः समाचम्य विधानेन अंजुले
नार्घमुद्धरेत् रक्तपुष्पादिताये न मूलमंत्रेण भानवे यदा यदा समाचमेत् न्यासं तदा तदा कुर्वीत
करकार्येषु मंत्री मंत्रार्थसिद्धये प्रथमं तं देवस्य सांगमर्चनमुच्यते कृत्वा करांगविन्यासं तन्मंत्रैर्हृदि

यादिभिः आत्मानं रविद्रूपेणसंविन्यायस्वभाजनं स्पृशेत्स्मकवर्णेन ललाटांकुशबिंदुना नवकंपुञ्ज्वलवर्णैः
कृत्वा रत्नावगुंठनं संप्रोक्षयेज्जलेर्देव्याः पूर्वोक्तो भानुमर्चयेत् ॐ ह्रीं दीप्तायै नमः ॐ पिंगलायै नमः इति दक्षि
णवामयोर्द्वारपालद्वयं ॐ गणपतये नमः पश्चात् ॐ ह्रीं गुरुभ्यो नमः आग्नेय्यां ॐ ह्रीं अभूतासनाय नमः इति
पीठमध्ये आग्नेयादीशानपर्यंतं कोणेषु च यथाक्रमात् ॐ ह्रीं विमलायै नमः ॐ सारायै नमः ॐ ह्रीं आराध्यायै नम
ॐ ह्रीं परमसुखायै नमः इति सितरक्तपीतहरितसिंदूरवर्णानि विदिक्षु चर्चयेत् ॐ तदुपरि ॐ ह्रीं पद्मासनाय न
मः इति सितपद्ममध्ये तदुपरि ॐ ह्रीं मायै नमः ॐ ह्रीं सूक्ष्मायै नमः ॐ ह्रीं जयायै नमः ॐ ह्रीं भद्रायै नमः ॐ ह्रीं
विभूतयै नमः ॐ ह्रीं विमलायै नमः ॐ ह्रीं अमोघायै नमः ॐ ह्रीं विद्युतायै नमः ॐ ह्रीं सर्वतोमुख्यै नमः पूर्वादिषु
नवशक्तीः श्रीं शक्तीः प्रपूजयेत् नवमीकर्णिकामध्ये विस्फुरामासयोजयेत् ॐ रः विस्फुरायै नमः ॐ
ह्रीं अर्कासनाय नमः इत्यर्कासने संस्थाप्य यत्क्लांभोरुहारूढं दाडिमीकुसुमप्रभं स्फुरद्रत्नमहाद्दीनानाभूषणं
कुलमध्यगं ॐ ह्रां सकलस्फटिकेन सनालाब्जकरद्वयं एकास्यं चिंतयेद्भानुं द्विभुजं रक्तवाससं ॐ ह्रां वषोल्का
यसूर्यमूर्तये नमः इत्यनेनासनोपरि विन्यस्य ललाटांकुशस्फुरत्करणादिदेवं मूलेन विन्यस्य ॐ ह्रां ह्रीं
सः सूर्याय नमः इत्यनेन मूलमंत्रेण तद्व्यापकमारोपयेत् आवाहनादिमुद्राभिर्विधायावाहनादिकम्
दीप्तेयग्रहराजस्य बिंदुमंत्रोऽक्षरायेत् सकलीकरणं कृत्वा कार्यं तत्र वषट् पोत्किना पाद्यमाचमनीयं च

सो॰
वि॰
५

शिरोदेशगतंपद्मं संपूज्यगंधपुष्पाद्यैर्मूलमंत्रेणभास्करं पश्चाद्व्योमविंबमध्यस्थंचभक्त्यातस्मैप्रदद्यादेव
सौम्यानिरक्तवर्णानिवरदाभयकराणिच ॥ शुचिनानिहितस्तानिभास्वराणिभावयेत दंष्ट्राकराला
न्मस्तुग्रप्रज्वलन्माल्यकुभभे नवैधान्निभूसंघातमिश्यमहाविचिंतयेत ॐ ह्रां हृदयायनमः आग्नेयदले ॐ ह्रीं
शिरसेनमःइत्यैशानदले ॐ भूर्भुवःस्वःज्वालिनीशिखायैनमः नैरृतदले ॐ ह्रूं कवचायनम
वायव्यदले ॐ भांनेत्रेभ्योनमःइतिमध्ये ॐ रःअस्त्रायफट्इतिपूर्वादिमध्यानेचतुर्दिग्दलेषु एतेनप्रकार
हृदादीनामंगविन्यासनेत्रयोः अस्त्रस्यचासधनोविधंचग्रहाणांचमनस्थितया ॐ सं सोमायनमः
इतिपूर्वदलाग्रे ॐ अंअंगारकायनमः इतिदक्षिणदले ॐ बुंबुधायनमः इतिपश्चिमदलाग्रे ॐ बृं
बृहस्पतयेनमःइत्युत्तरदलाग्रे ॐ भांभार्गवायनमःइत्याग्नेयदलाग्रे ॐ कें केतवेनमः इतीशानदला
ग्रे सोमकुजदनृंदाभंगुपचामीकरप्रभ गरुडगोरोचनाभासशुक्रोगोक्षीरसंनिभः रक्तःमणोरकध्यायेदर
नवकानिधानानिकृत्स्नकृतानलिराह्केतू धूम्रमाहिसंनिभौ कौसुंभाम्बरधराःसर्वेदिव्याभरणभूषणाः वा
मोतहस्तास्तुदक्षिणहस्ताभयप्रदः ध्यात्वैवंग्रहान्देवश्चजयित्वाथयथाक्रमं धूपदीपादिनैवेद्यैःसर्वे
स्तुषोल्किना मूलमंत्रजपंकृत्वाथयथाशक्तिसमाहितः अर्घ्यपात्रोद्भूनाभक्तोभास्करायनिवेदयेत
स्तेवाथसाम्यमसंस्थानिवेद्याथंपरात्मने अभिधायनमस्तेवितिफट्तेनगारणकुना समाहृत्यागमसंहारे

हारिणाद्युसंहृतं हृत्पुंडरीकमध्यस्थो शिवमूर्तिं निवेशयेत् ततः ॐ ग्रः तेजश्चंडाय नमः इत्यनेनादित्यः
निर्माल्यं चंडालाय निवेदयेत् ईशाकाशप्रतिष्ठाय देवि निर्वर्तनेविधिः ॥ इत्यादित्यपूजनं कृत्वा द्वार
विधानेन पश्चाद्वाह्यककरांबुजः द्वारमस्त्राम्बुना प्रोक्ष्य द्वारपालान्प्रपूजयेत् ॐ ह्रां गणपतये नमः ॐ ह्रां
सरस्वत्यै नमः ॐ ह्रां लक्ष्म्यै नमः इत्युर्ध्वोदुंबरके ॐ ह्रां नंदिने नमः ह्रां गंगायै नमः इति दक्षिणशा
खायां ॐ ह्रां महाकालाय नमः ॐ ह्रां यमुनायै नमः इति वामशाखायां दिव्यदृष्टिनिपातेन दिव्या
न परिवर्तिना ज्वलन्नाराचमुद्रांगुष्ठध्वाभिमांतरिक्षगान् दक्षपार्ष्णिप्रहारैश्च भूमिष्ठांश्च विघ्नान
ति विघ्नानुत्सारयेन्मंत्री यागमंदिरमध्यगः देहलीलंघयेत्किंचिद्वामशाखां समाश्रयन् प्रविशेत्पद
दक्षपादेन विन्यस्यान्तःपुरं वरे ॐ ह्रां वास्त्वधिपतये ब्रह्मणे नमः इति ब्रह्मस्थाने पुष्पं दद्यात् निरीक्षणा
दिभिः संस्कारैः शुद्धानाद्यार्घ्यंबुकान् लब्धानुज्ञः शिवाम्भोभिर्गंधादिकमनुस्मरेत् पूर्विकाग्रमनमेनो
वस्त्रपूतेन वारिणा पूरयेद्दत्वा धौतं भस्म गायत्र्या हृदयेन वा गडुकादितत्पुष्पाणि सर्वद्रव्यसमुच्च
संनिधीकृत्य पूजार्थं भूतशुद्ध्यादिमाचरेत् देवदक्षिणदिग्भागे संनिविष्टः स्वासने उत्तरास्यं विनायु
त्मान्यस्तमंत्रकरद्वयः संहारमुद्रयादाय मूलमंत्रेण विग्रहात् भोगपुष्कभोगार्थं विधानज्ञो हृद
ब्जे पाणिकच्छपिकायां वद्वादशांतपदेथवा निधायनिजमात्मानं पंचभूतानि शोधयेत् चरणा

सो॰
प्रा॰
६

6

ग्रहणमाधः संचिन्त्य विमलद्युतिं स्वशिरान्तर्बहिः शक्तिं व्यापिनीं चिन्तयेद्बुधः हुंकारं ज्वलत्संस्थं ध्येय शर
ज्वलत्पावकप्रभे विधायप्राणसंरोधं चित्ते मन्त्री निवेशयेत् रेचकान्ते फडन्तेन तेन हृत्कण्ठतालुषु भ्रूम
ध्ये ब्रह्मरन्ध्रे च भित्वा ग्रन्थीन्निवर्त्य च हंकारं शुद्धिविन्यस्तं जीवं हृदयसंपुटे पूरकाहृतमेवैनं हूं शिर
रोपरि विन्यसेत् संपुटं विन्दुभूतं तं ध्यात्वा कृत्वा च कुम्भकं रेचकेन शिवे विद्वानेकोद्धातेन योजयेत्
वीजं हृन्यां शिवे लीनं प्रतिलोमं महत्सु तत्त्वानि विन्दुपर्यन्तं लयनीतानि विशोधयेत् पृथ्वी वातो पयो वह्नि
र्द्वौ द्वौ शेषयोः परस्परं आकाशं चाविरोधेन यथा स्थानं तथा शृणु पार्थिवं मण्डलं पीतं काठिन्यं वज्रलां
छितं ल्कामित्यात्मकवीजेन तन्निवृत्तिकलामयं पादादारभ्यपृष्ठान्तं विचिन्त्य तत्स्वकं उद्घातेन पर
चकेन वायुभूतं विचिन्तयेत् अर्धचन्द्रकृतं सौम्यं शुभ्रमंभोजलाञ्छितं ह्रीमित्यनेन वीजेन प्रतिष्ठारूप
तां गतं संपुटं वामनमन्त्रेण पुरुषेण मकारेण आद्यं च त्रिभिः कोद्धातैर्वह्निरूपं विशोधयेत् आग्नेयं मण्ड
लं त्र्यश्रं रक्तं स्वस्तिकलाञ्छितं ह्रूमित्यनेन मन्त्रेण विद्यारूपं विभावयेत् घोरेण त्रिभिः कोद्धातैर्जलभू
तं विशोधयेत् षडश्रं मण्डलं वायोर्विन्दुभिः षड्भिरङ्कितं हृम्हेमिति वीजेन जातं शान्तिकलामयं सू
र्धिमोद्धातयुग्मेन पृथ्वीतत्त्वं विशोधयेत् नभो विन्दुमयं वृत्तं विन्दुशक्तिविभूषितं व्योमाकारं स्वच्छं
च शुद्धस्फटिकनिर्मलं हूंकारेण फडन्तेन शान्त्यतीताकलामयं ध्यात्वैकोद्धातयोगेन सा विशुद्धं वि

भावयेत् प्राणायामेन ततः सर्वं मूलेनास्त्रवर्मिणा । आधाराद्यमनन्तं च धर्मज्ञानादिपंकजं हृद्यासनमि
दं दत्वा मूर्तिमावाहयेत्ततः हृत्पद्मे शिवमर्घं तस्यामात्मानं द्वादशान्ततः प्रयत्नाच्छक्तिमन्त्रेणावाहयेत्तेन स
र्वतः दिव्यास्त्रेण संरक्ष्य ब्रह्मांगैस्सकलीकृतिं हृदयादिकरांगेषु कनिष्ठाद्यंगुलीषु च हृदयादिमन्त्रवि
न्यासः सकलीकरणं मतं दिग्विदिक्षु सर्वासु काष्ठासु तालत्रयपुरःसरं छोटिकाभिः शिवस्यास्त्रेण रक्षा विवि
घ्ननाशने प्राकारेणास्त्रमन्त्रेण तद्बहिः परिखान्वितं शक्तिजालमधस्तूर्ध्वं ततस्त्वस्त्रवितानयेत् दर्शयि
त्वा महामुद्रामापादतलमस्तका भावोपनीतपुष्पाद्यैः हृद्भोजे शिवं यजेत् मुक्ताकृतिं भीषणं च वह्नि
ष्ठा च शिवाणुभिः नाभिकुंडे ततः सिद्धं तर्पयेत्तु शिवानलं निर्मितं शारदं चेन्दुविंदुरूपं महेश्वरं ल
लाटपद्ममध्यस्थं चिंतयेत्तु भवविग्रहं एकस्मादिव्याच्छत्रामृतमस्तांशुशोभितं विन्दुधमस्तु पीयूषवर्गा
धतोयात्तु तद्धिना हृदयायैव षडंगेन पूजयित्वाभिमन्त्रयेत् संरक्षेदितिमन्त्रेण कवचेनावगुंठयेत् धे
नुयित्वाद्यमुद्रां गौरवं च धेनुमुद्रया प्रोक्षयेदथात्मानं मूर्ध्नि तत्तोयबिंदुना तच्च स्थापयेत् संभाव्य प्रो
क्षयेद्भवपाणिना प्रोक्षिमंत्र्य हृदयेनैव पिण्डं सन्त्रेणैव वेष्टयेत् दर्शयित्वास्ततो मुद्रां पुष्पं दत्वा निजासने
विधाय तिलकं मूर्ध्नि पुष्पं मूलेन योजयेत् स्नाने देवार्चने होमे भोजने याग योगयोः आवश्यके जपे
धीरः सदा वाचयमो भवेत् नादान्ते स्वाक्षराणां मे शोधयित्वा पुराकृतं पूजाममपर्चयेगाधश्यासामा १

सो॰ शि॰ ७

मार्तंडगणपाह्वयेत् ब्रह्मपंचकमावर्त्य मालामाद्यघलिंगितः ऐशान्यां दिशि चंडाय हृदयेन निवेशयेत्
भक्तान्यपिंडिकालिंगेभ्यस्ततोयेस्तनोहृदा ग्रहेणाचोडनासिंचेदिति लिंगविशोधनं ज्ञानमालामूध्या
स्त्वमंत्रलिंगविशुद्धिं कृत्वा स्ववासदेवस्य पूजनेनान्यथा भवेत् तत्र पीठस्य वायव्यां दिशि ओं ह्रां ग
णपतये नमः ऐशाने ओं ह्रां गुरुभ्यो नमः ततः कूर्मशिलासीनां गोक्षीरसितविग्रहां ध्येद्धीमांकूर्मा
कारां धराशक्तिमाधाररूपिणीं ओं ह्रां आधारशक्तये नमः ऊर्ध्वे तु धवलो हृद्य सरोजस्कुलाकृतिं ध्येद्बला
शिलाढ्यं शिवस्यानंतमासनं ओं ह्रां अनंतासनाय नमः विचित्रकेसरप्रख्यानन्योन्यप्रतिहृदयिनः
कृत्वैतानादिरूपाणि शिवस्यासनपादुकाः धर्मज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यं च यथाक्रमं कर्पूरकुंकुमस्व
र्णकज्जलाभानि पूजयेत् ओं ह्रां धर्माय नमः आग्नेये ओं ह्रां ज्ञानाय नमः नैरृते ओं ह्रां वैराग्याय नमः
वायव्ये ओं ह्रां ऐश्वर्याय नमः ऐशाने ओं ह्रां अधःछादनाय नमः अधः ओं ह्रां ऊर्ध्वछादनाय नमः ऊर्ध्वे उत्फु
ल्लाष्टदलं श्वेतं देवानंतरपंकजं संपूज्य सिंहवर्गाद्यं पद्मपुष्पं प्रदर्शयेत् ओं पद्मासनाय नमः तमवा
मीकब्राह्म्याद्याः पंच षष्ठी जगभिंतां केसराणांवतः ध्यायेत्कर्णिकां पुनर्ध्येयहृदा ओं ह्रां कर्णिकायै नमः
ओं उद्यद्दिनकराभासस्त्रिनेत्राश्चतुर्भुजाः जटामुकुटखंडेंदुमंडिता धृतचामराः वरदाभयहस्ताश्च
शिवासनकृतांजलाः पूर्वादीशानपत्रस्थाः केसराग्रेषु क्रमात् शक्तीः संपूजयेद्दत्त्वा नमो वामे

पूजयेत् ओं ह्रीं स्थवलां शक्तिं कर्णिकायां मनोन्मनीं ओं ह्रां वामायै नमः ओं ह्रां ज्येष्ठायै नमः ओं ह्रां रौद्रै
नमः ओं ह्रां काल्यै नमः ओं ह्रां कलविकरण्यै नमः ओं ह्रां बलविकरण्यै नमः ओं ह्रां बलप्रमथन्यै नम
ओं ह्रां सर्वभूतदमन्यै नमः ओं ह्रां मनोन्मन्यै नमः त्रिप्रादिशुद्धविद्यांतं तत्त्वव्यापकमासनं संचिंत्य दे-
वदेवस्य पूजयेन्मदनंतरं ओं ह्रां शिवासनाय नमः इत्यासनमंत्रं तत्र सिंहासने देवं शुद्धस्फटिकनि-
र्मलं पंचास्यं दशदोर्दंडं प्रतिवक्त्रं त्रिलोचनं जटामुकुटशोभाढ्यं स्फुरच्चंद्रार्धशेखरं शान्ताभीष्ट-
लावण्यांगवस्त्याघ्रकरांबुजं दक्षिणेतथवामस्य डमरुकं बीजपूरकं नागाक्षसूत्रनीलाब्जं वि श्राः
णां पंचभिः करैः द्वात्रिंशल्लक्षणोपेतं वज्रपद्मासनस्थितं सदाशिवोन्यसेन्मूर्तिं शुद्धबोधाख्यमात्म
गोचरां ओं ह्रां रं शिवमूर्तये नमः एवं येह्याने नैव सर्वज्ञं सर्वकर्तारं बोधानंदमयं विभुं निष्कलं स्व-
प्रकाशं च संचिंत्य परमं शिवं ब्रह्मादिकारणत्यागात्मत्रं नीत्वा शिवास्पदं ततो ललाटमध्यस्थं स्फु-
रत्तारापतिप्रभं षडंगेन समाकीर्णं विंदुरूपं परं शिवं पुष्पांजलिगतं ध्यात्वालद्रूपमूर्तौ नियोजयेत्
ओं ह्रां ह्रौं शिवाय नमः आवाहन्याहृदावाह्य स्थापन्या स्थाप्य पश्चात् करे संनिधान्यादिकं कृत्वा निष्टुरा-
या निरोधयेत् कालकाल्या फट् तेन विघ्नानुत्सार्य धीरिप्तिना लिंगमुद्रां नमस्कारं हृदा वज्रावगुंठये-
त् सादरं संमुखीभावमावाहनमिहोच्यते भक्त्या निवेशितं तत्र स्थापनं कथितं बुधैः जगन्नाथ तव

सो॰
शां
८

वासीतियत्त्रीकारोपदर्शनं विश्वेशेति दीपासनं तिथायं चैवं तं यथा प्राक्कर्मकांडपर्यंतं संनिधे॰
योपविद्यतः समाभोव्यापकत्वेपि निरोधः परिगीयते शिवस्यानंदबीजस्य बोधानंदमयस्य च प्र
भक्तेषु प्रकाशोयम्नक्तवेदस्यगुंठनं सकलीकरणं कृत्वा मंत्रेऽस्मिन्निरोधे कृते अमृतानाममंत्रेणास्याधे
विद्यावादमृतीकृति यथाहश्रीः समर्थस्वमातारं स्रुवपिमिभिः तद्वद्देवो निर्दिदेवो ध्यातव्यः परमेश्व
रः हृदयं तस्य विन्द्यु कि शिरोस्त्रं वर्षमहं धा नान्याधीनं वशित्वं यस्तु साधिवावोपरि वर्तिनो प्रभेदं यप
मेशस्य तेजः कवचमुच्यते प्रतापोऽस्त्रः सहः शास्त्रमन्नं राचापहारकं नमः स्वधा च स्वाहा च वौषट्
चेति यथाक्रमं हृत्पुरस्सरमुत्क्षाघपाद्यादीनि निवेदयेत् पाद्यं पादांबुजद्वंद्वे वक्त्रे चाचमनीयकम्
अर्घं शिरसि देवस्य पुष्पदूर्वाक्षतानि च एवं संस्कृत्य संस्कारैर्दशभिः परमेश्वरं पूजयेत्पंचोपचारै
र्णाविधिना क्षस्नानादिभिः स्वप्नं ज्योत्स्नाति निर्मलस्याजिकाल्लवणादिभिः प्रयोदर्विद्युत्प्रव्याघेसंहुर
केः स्नापयेच्छिवं पयोदधिघृतक्षौद्रशर्करादिरसक्रमात् इत्यादिभिर्विनिर्णैश्च पुंडूत्थैतेषां विपर्य
यः तोयधूपांतरैः सर्वैः मूलेन स्नापयेच्छिवं विमलत्वानुकूलान यद्यत् शीतलं जलं स्वप्नक्रियाग॰
धतोयेन संस्नाप्य जगदीश्वरं परिमृज्य नवस्त्रेणाविमृज्याथ निवेदयेत् प्रयानवयधेनद्रानोप।
वित्रामयेकरं सर्वदा कस्तूरीकार्यो लिंगस्य शून्यमस्तकं चंदनचंदनकाश्मीरैः समालभ्य सर्वोषि।

भिः पुष्पैरामरोर्वैचैः समभ्यर्च्य शिवाय एतन्। धूपभाजनमस्त्रेण प्रोक्ष्याभ्यर्च्य हृदा एतन्। अस्त्रेण सं
तोयं घंटां वादयन्मूलेन दहेत् दद्यादाचमनं पश्चात्तथान्तर्हृदयाय एतन्। दीपभाजनमस्त्रेण प्रोक्ष्याभ्य
र्च्य हृदा एतन्। ग्रासान्निवेद्य संबोधनं च वाचमनं पुनः प्राणस्वाहादयो देवा ज्ञं भोगाङ्गानि प्रपूजयेत् शुद्धी
घोमात्तवाधनादिरुत्वचतार्यनुक्रमात् हृदयं चेन्दुसंकाशं शिरश्चामीकरप्रभं शिखां सिन्दूरवर्णाभं
कवचं भिन्नभासं नेत्रमग्निप्रतीकाशमस्त्रं स्यात्कृष्णपिंगलं पश्चात्तन्स्थानयेत् मुकुटानलस्तथा
दिशः त्रिलोचनाश्चतुर्वक्त्राः सर्वाभरणभूषिताः शिवस्याभिमुखा शक्तिशूलाभयवरान्विताश्च
तुर्वक्त्रा त्रिनेत्रैः पूजयेत्कमलसंस्थितान् दंष्ट्राकरालमस्त्रं तु मन्त्राणां निजसमप्रभं लिंगपूर्वादि दि
क्षु तं चतुर्दले गतं पूजयेत् ओं हां शिवाय नमः ओं हीं हृदयाय नमः ह्रीं शिरसे स्वाहा हूं शिखायै नमः
हैं कवचाय नमः हौं नेत्रेभ्यो नमः हः अस्त्राय नमः पाद्याचमनमर्घ्यं च हृदादीनां निवेदयेत् धूप
दीपादि नैवेद्यं तोयमाचमनीयकं कर्पूरं तनुताम्बूलं वस्त्रं च दर्पणं दद्यात्परिवाराय मूलम
न्त्रेण शम्भवे शिवस्याग्रे देवस्य हृद्वीजेन पवित्रकं स्वयमानं विधिवच्छिवं संस्थाप्य भावयेच्छिवं मम
सोपांशु भाष्याणां ज्ञयोदकेन मंत्रजपं मूलस्य प्रमाणं जप्त्वा निवेदनं विलोकितं हृदा निर्मंत्रितेनवसंवी
क्षितं वस्त्ररहितेन ज्ञप्य पुष्पाञ्जलिनोपेतं स्वभ्रयोद्भव संज्ञया गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहाणास्मत्कृतं जप

सो॰ शं॰ ५

पं सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादात्त्वयि स्थिते भोगी श्रीकंठेति नाथं दत्त्वा हस्तेन शंभवे मूलाणुना
र्घं तोयेन वरहस्ते निवेदयेत् यत्किंचित्कर्म हे कर्म मया सुकृतदुष्कृतं तन्मे शिवपदस्थस्य हूं क्षः
क्षपय शंकर शिवो दाता शिवो भोक्ता शिवः सर्वमिदं जगत् शिवो जयति सर्वत्र यः शिवः सोऽह
मेव हि श्लोकद्वयमधीत्यैवं शिवार्पितमना मुनिः जपं गुह्यत्वं देवाय तथैव विनिवेदयेत् दक्षिणांशेन शि
वांगानां जपं कृत्वा निवेदयेत् अर्घधूपादिकं दत्त्वा स्तुत्वा च विविधैः स्तवैः शिवं प्रदक्षिणीकृत्य सो
हं शिवविग्रहं भक्त्या प्रणाममष्टांगं विदध्यादिष्टमूर्तये समाधिना तपोध्यानधारणाभावना
जपैः निजमूर्तौ गुरोर्मूर्तौ तद्वत्सलिलेनले चित्रादौ स्थंडिले वापि लिंगे वान्यतमुत्तमे यजनं वक्रा
धा शंभोर्यथाहृष्टमुदाहृतं गृहेशादेशमासाद्य यायादग्निनिकेतनं प्रदक्षिणासमभावमर्घपात्र
करो मुनिः यागोपकरणं सर्वं दिव्यदृष्ट्यावलोकनं कुंडनाभिं पुरस्कुर्वन्नुपविश्योत्तराननः नि
रीक्षणादिकं कुर्यात्प्रोक्षणाताडनं करैः विदध्यात्स्वमंत्रेण वर्मणाभ्युक्षणं मतं खड्गेन खातमुद्धारपू
रणं समतामपि कुर्वीत वर्मणा सेकं कुट्टनं च शराणुना संमार्जनं समालेपं कुशैः कुंडप्रकल्पनम्
विष्टरोपरिधानं च वर्मणाभ्यर्चनं हृदा रेखात्रयमुदक् कुर्याद्रेखामेवाननामधः कुशेन शिवशा
स्त्रेण यद्वा तासां विपर्ययः वज्रीकरणमस्त्रेण हृदा दर्भैश्चतुष्पथं प्रदद्यात् तनुत्रेण विन्यसेद्विष्टरं हृ

9

दा घृतसीयुग्मसंकाशांतत्र देवीं सलक्षणां तद्वद्वागीश्वरीं देवीं हृदा विन्यस्य पूजयेत वह्निं शुद्धाश्रयार्
नीतं स्वरूपाद्योपरिस्थितं कुण्डादाधारपरिन्यस्य हृदाद्यादि विशोधिते ॐ दार्घ्यं देवं भौतं मेकीकृतानलव
घे विन्यसेद्वह्निं चैतन्यं वह्निबीजेन दीपिकः ॐ ह्रूं वह्निचैतन्याय नमः संहितामंत्रितं वह्निं धेनुमुद्रा
मृतीकृतं रक्षितं हेतिमंत्रेण कवचेनावगुण्ठितं पूजितं त्रिः परिभ्रम्य कुण्डस्योर्ध्वप्रदक्षिणं शिवबीजमि
ति ज्ञात्वा वागीशीगर्भगोचरे वागीश्वरेण देवेन क्षिप्यमाणं विभावयेत भूमिस्थजानुको मंत्री हृदानले
मुखं क्षिपेत ततो तत्स्थितबीजस्य नाभिदेशे स्वहृन्तुं संहृत्य परिधानस्पर्शोर्ध्वमाचमनं हृदा गर्भाग्नेः श
जनं कृत्वा तद्दोषार्थं भागप्राणना वध्नीयात्स्त्रंभं देव्याः कंकणोपाणि पल्लव गर्भाधानाय संपूज्य सद्योजाते
न पावकं ततो हृदयमंत्रेण चक्रुर्यादाहुतित्रयं पुंसवनाय वामेन ततो ये मासि पूजयेत आहुतिचित
यं दद्याच्छिरसा तु कुण्डे नाविनं सीमंतोन्नयनं षष्ठे मासि संपूज्य रूपिणा ततः कुर्यादाहुतीस्तिस्त्रः शिखायाः
शिवबीजं वक्ष्यमाणकल्पेन कुर्याद्द्वं कोद्घाटननिष्कृती जातकर्मेव वर्मोत्पादं दशमे मासि पूजयेत वह्नि
संधुक्ष्य स्वभोषिः स्नानं गर्भमलापनं स्वर्णबंधनं देव्याः कृतध्यात्वा हृदा चैव सद्यः सूतकनाशाय
प्रोक्षयेदस्त्रवारिणा कुंडं तु बहिरस्त्रेण ताडयेद्धर्मेण तथेत् प्रस्तेणानेन दर्भाग्राम्भेखलास्तु वहिः कृत्वा
न आस्तीर्य स्थापयेन्नेन हृदा परिधीनि विष्टराने वक्ष्यमाणमस्त्रमंत्रेण ततो नालापनयेत् समिधः पंचहोतव्या

सो· श्री १०

यंते मूले हृतस्नुताः अस्त्राणां शंकरं विभिन्नमनेनं च हृदा वेधयेत् सर्वांगुलमरणर्ध्वं परिधिस्थानत्र क्रमात्
ग्रंथ्रेः भिषुवोभूतान्निजं दिक्षु हृदा वेधयेत् निवार्यविघ्नसंघातं बालकपालं विभ्यश शेवा मात्तामिमा
नेषा श्रावयेनदनंतरं गृहीतान्तकक्षवोर्ध्वं वस्त्राधो ऽधोक्रमात् भतया ग्रीत्रियादर्भैर्मूलमः
याग्रगस्पर्शेत् ऊं शापहृत्प्रदेशोपुमात्मविद्याशिवात्मकं क्रमान्नवनपेस्यस्पहहीं ऊं शांववैः क्रमात्
स्कविशांकं स्कवेशोंशु विनस्य हृदयाप्तना विसर्गीविधिनग्रीवोपजितोऽक्षसमादिभिः ऊं स्यानामुप
विद्यातो स्यापयितापृदक्षिणे गव्यमाज्यं समाद्यघवीतलणादिविशोधिते स्वकायलमयीमूर्तिं
विन्यादायतन्त्रहृतं ऊं ग्रंथेनविधावन्यतापयितायाग्निगोचरे पुनर्विन्यसमयीं ध्यात्वा हुतमीशानगोच
रे धृताद्यपऊं शायेणस्वाहांतेशिरसाप्तना ऊं ऊं यद्विधृदविंदूहृदरूपमनंतरं भावयेन्निजमा
त्मानेन भोधृत्यामवेतनतेन प्रादेशमात्रदर्भाभ्यामंगुष्ठानामिकाग्रयोः धृताभ्यां संमुखं वक्त्रे
णोत्यवमाचरेत् हृदात्मसंपुटं कृत्वा ऊं यों स्त्रवनंततः हृदालयदृग्याभमस्वदेपाण्यविभ्रमं
दीप्तेनोपविष्टेभ्यो नाजेननदीपयेत् अस्त्रमंत्रेणादिववेधवक्त्रोद्भवपवित्रितेन त्रिशूलाहूते हूतयांशिः
ऊं शांप्रादेशमात्रे पदन्द्वयमिद्राद्दीनांचयंचाम्नेविभावयेत् क्रमादागमवद्यारम्यस्कुवेनाराध्येहोमयेत्।
त स्वस्यग्रीहितितद्वागेशोधमाज्यं लिपेत् क्रमात् ऊं हांमन्त्रयेस्वाहा ऊं हां सोमायस्वाहा ऊं हां अग्नीषोमाः

भ्यां स्वाहा उद्घाटनाय नेत्राणामनेनैव च येन पूर्वे स्रुवेणाहुतिपूर्णेन च वर्षीमाङ्गतिर्यजेत ॐ हां अग्न
ये स्विष्टकृते स्वाहा अभिषेकं घृतेनैवं चयेदिन्द्रमुखस्या प्रवर्तुलनं स्रुवेणा हृदे दानं पणाणकेना हृदाऽ
ज्यविन्दुप्रक्षेपान्कुर्याद्वाज्यशोधने वक्राभिघारं तन्मध्ये विकेकीकरणं ततः ॐ हां सद्योजाताय
स्वाहा ॐ हां वामदेवाय स्वाहा ॐ हां अघोराय स्वाहा ॐ हां तत्पुरुषाय स्वाहा ॐ हां ईशानाय स्वाहा प
कैकया घृतान्याऽऽपतं वक्राभिघारणं ॐ हां वामदेवसद्योजाताभ्यां स्वाहा ॐ हां वामदेवाघोराभ्यां
स्वाहा ॐ हां अघोरतत्पुरुषाभ्यां स्वाहा ॐ हां तत्पुरुषेशानाभ्यां स्वाहा इति वक्रानुसंधानं तथैव पू
र्विकीर्तितं अग्निभागं तथा वाघुनैवं स्यादि शिवां तथा वक्राणामेकतां कुर्यात्स्रुवेणाहुतधारया ॐ ह्र
सद्योजातवामदेवाघोरतत्पुरुषेशानेभ्यः स्वाहा इतीष्टवक्रैकवक्रां तु भावव क्रैककल्पनं अथवा
ऽङ्गमानं येषु दीप्तवदनेषु स्मरेत् अन्तर्भाव्याणि वक्राणि तदेकीकरणं मतं ईशानवक्त्रमध्ये तु हृद
स्वाहेनाहुतित्रयं कुर्यात्सर्वात्मना नाम शिवाग्निं नृत्युपाने हृदार्चितो विसृज्याग्नेः पितरौ वि
धिपूर्वकं मूलेन वौषडन्तेन दद्यात्पूर्णां यथाविधि ततो हृदस्त्रनेत्राङ्गं मासत्वं भास्वरं पर यजेत्सूर्वंक्रा
वाह्याभ्यां ज्ञानतः पश्चेत् शिवं यागाग्निशिवयोः कृत्वा नाडीसंधानमात्मना याभ्यामलाप्तुं होमं कु
र्यादंगोद्देशेनान्तः कृतस्यकाधिको होमस्तीव्रस्य मधुनस्तथा शक्तिमोक्षाङ्गनिर्देश्यः प्रसृतिः पापस

से॰ प्र॰ ११

एव पञ्चावत्सर्वभक्ष्याणां लाजानां गुडमिश्रं समितं र्वेङ्गुवर्षं च मूलानां फलानां स्वयमाणतः ग्रासार्धमा
त्रमन्नानां पंच तुल्यमापाणिहोमयेत इक्षोणां पर्विकमानेलतानामंगलद्वयं पुष्पं पत्रं स्वमानेन समिधस्त्वा
दृशांगुलः चंदं चंदनकाश्मीरकस्तूरीघनकर्दमान् कलायसंमितानेतानंगुलं वर्धयित्वा स्थितान्
करानामष्टममात्रान् जुहुयाद्विधिनापरं होमं निवर्तयेद्देवः लक्ष्मीबीजपदैः ततः हुतेन स्रुक्चतुष्टयं धार
नियायायो गुर्वेस्तवं स्रुगग्रपुष्पमारोप्य पद्माहोमेन पाणिना पुनः सत्येनतो ध्रुवां शांवसंनि
भ गुरुद्या समुन्नतो ध्वं कायस्तु समपादः समुत्थितः नाभौ तन्मूलमाधाय स्रुकाग्रन्यस्तलोचनः अ
ल्लादिकारणं त्यागात्तिनिःसम्यस्तुमायया वामस्तनांतमानीय तयोर्मूलमतोज्झितः मूलमंत्रमतिः
स्पष्टं वौषडंतं समुच्चरन् तदग्नौ जुहुयादाज्यं वसोर्धारासितधारया प्रावामे चंदनेदवाङ्ग्रहस्थूलस्थूलतीर
पि भक्त्यानद्रुतिमावर्यं विदध्यात्पूर्णाहुतिं परां वक्तौ शिवमथाभ्यर्च्य फडंतेनाहिणाथ शांबवरात संहार
मुद्रयाहृत्य दहेमखे त्वभिधायचव शांवृत्यानविधि स्वांस्पृष्टकेन हृद्याणुना शुद्धयापस्मात्मीयार
स्थापयेद्धृदयांबुजे सर्वपाकाग्रमानीय कृत्वा मंडलकद्वयं भूतवह्निवलिं दद्याद्दाग्नेय्यां कुंडसंर
निधौ ॐ ह्रां रुद्रेभ्यः स्वाहा पूर्वे ह्रां मातृभ्यः स्वाहा दक्षे ॐ ह्रां गणेभ्यः स्वाहा पश्चिमे ॐ ह्रां यक्षे
भ्यः स्वाहा उत्तरे ॐ ह्रां ग्रहेभ्यः स्वाहा ईशाने ॐ ह्रां असुरेभ्यः स्वाहा आग्नेये ॐ ह्रां रक्षोभ्यः स्वाहा

नैरृते ॐ ह्रां नागेभ्यः स्वाहा वायव्ये ॐ ह्रां नक्षत्रेभ्यः स्वाहा मंडलमध्ये ऐशाने ॐ ह्रां राशिभ्यः स्वा-
हा आग्नेये ॐ ह्रां विश्वेभ्यः स्वाहा नैरृते ॐ ह्रां क्षेत्रपालेभ्यः स्वाहा बहिर्णानिलयोर्मध्ये इन्द्रादिब-
लिविधानं अथ द्वितीयमंडले ॐ ह्रां इन्द्राय स्वाहा ॐ ह्रां अग्नये स्वाहा ॐ ह्रां यमाय स्वाहा ॐ ह्रां नैरृतये
स्वाहा ॐ ह्रां वरुणाय स्वाहा ॐ ह्रां वायवे स्वाहा ॐ ह्रां कुबेराय स्वाहा ॐ ह्रां ईशानाय स्वाहा इन्द्रेशा-
नान्तरे दिक्षु ॐ ह्रां ब्रह्मणे स्वाहा ऊर्ध्वभागस्थितेष्वैशाने ॐ ह्रां विष्णवे स्वाहा अधोभागस्थितेषु नैरृत दि-
शि ॐ ह्रां क्षेत्रपालाय स्वाहा तयोर्मध्ये ततो मंडलाद्बहिः वायसादिभ्यः सर्वभूतेभ्यः स्वाहा इति
बहिर्बलिविधानं यागमंडलाद्बहिर्वा बलिर्देयः ततो बलिद्रव्यमन्त्रान् संहारमुद्रया आत्मनि निवेशये-
त् अथ सर्वेत्रैपतो हृष्टं लीलावस्योपीठागमे ॐ डिलेश्ये डिलेवारि विधिकार्यं तदुच्यते चतुष्पथ-
स्थमूलेन वीक्ष्य प्रोक्ष्य शरास्त्रेण ना ॐ फट् तेन संताड्य कवचादाशोषयित्वानेन प्रभुत्वमस्याः तत्र
ॐ ह्रां हां हां वह्निमूर्तये नमः संहारमुद्रयानेन विरोचाग्निं निवेशयेत् एतेनैव तनाभौ विश्राम्योद्-
वमुद्रया रेचकेन प्रयोगेन ॐ ह्रां हां वह्नये नमः इत्याभिधायानावीजं प्रदीपकलिकोपमं ॐ इस्थेर्
पावकेन्धनस्य पंचब्रह्माणि पूजयेत् आहुतीः पंचमूलेन तज्जयासद्दनन्तरं अंगाद्येन हृदयेनामाशिवा-
ग्निस्तामिति न्यसेत् ब्रह्माणीभाकरं विश्वमनेनं वहदावैयेत् पूर्वादिषु न्यसेत् दिक्षु ऊर्ध्वहिः कमात्

सो॰ शां॰ १२

12

उदग्वा यथास्थानं क्रमाद्दिशिवमभ्यर्च्य पूर्ववत् ॥ त्र्यङ्गध्यानं मूलमंत्रेणाथ शक्त्यांगैश्च दशांशतः । शिवं विसृज्य भू
तादिस्त्रघस्य शेषणावान्विते क्रमेणायो वा पाघयेन्नैदवाङ्गति चतुर्थं ॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं हृदयाय घतिपोद्भवा मनसा स
ह वर्क्तिं च विसर्जेत् देवमिति लीलावतीमतं ॥ ततः शिवांतिकं कृत्वा पूजनाद्यो मादिकं मम । रक्षाणाभवा
त्पुण्यफलमित्यभिधाय च ॥ ग्रर्घोदकेन देवाय समर्प्य योद्भवं स्वजया । हृद्बीजमूलमंत्रेण स्थिरं चित्ते नि
वेदयेत् ॥ ततः पूर्ववदभ्यर्च्य स्तुत्वा स्तोत्रैः प्रणम्य च । गुरुं प्रणम्य विदनाद्यमस्वं यथाभिधाय च ॥ नास
वर्णस्याप्यहेला फट्टेनाणसंचयं ॥ संहृत्य दिव्यया लिंगमूर्ति मंत्रेण योजयेत् ॥ स्थंडिले वार्चिते देवमं
त्रसंचात्मसात्मनि निष्योज्य विधिनोक्तेन विद्याद्याणपूजने ॥ गोमयालिप्तभूभागे पद्मपीठे समा
हृते ग्रर्चयेद्धि विभागस्य यथा वेडस्तद्ध्व्यते ॥ ॐ ग्रें चंडासनाय नमः ॥ ॐ ग्रं चंडमूर्तये नमः ॥ ॐ धूनिचंडे
श्वराय ह्रूं फट् स्वाहा ॥ इत्यनेनावाह्य ॥ ॐ चं हृदयाय फट् नमः ॥ ॐ चं शिरसे ह्रूं फट् नमः ॥ ॐ ह्रूं
चंडशिखायै ह्रूं फट् नमः ॥ ॐ चं कवचाय ह्रूं फट् नमः ॥ ॐ चंडास्त्राय ह्रूं फट् नमः ॥ इति हृल्लेत
इति सकलीकृत्य ध्यायेत् ॥ ॐ कृष्णाग्निसंभवं चंडं कनलाभं भयानकं ॥ शूलटंकधरं कुद्धं चतुर्वक्त्रं
भुजं मुखोदीर्णमहाज्वालं एकैकद्वादशलोचनं । जटामुकुटावद्धंडमंडितं फणिकंकणं ॥ व्यालयज्ञोपा
वीतं च साक्षसूत्रकमंडलुं । श्वेतपद्मासनासीनं भक्तिप्रकातिनाशनं ॥ मंडले चंडदेवं भेदं कक्कोराय

वार्चयेत् पुष्पाञ्जलिं जपं कुर्याद् गानं चवाद्यं शान्तः ॥ गोशृङ्गे हिरण्यवस्त्रादिमणिहेमादिभूषणं वि
हायाशेषं निर्माल्यं चण्डेशाय निवेदयेत् ॐ धुनि चण्डेश्वराय हुं फट् स्वाहेति मन्त्रेण लेलह्यान्न पाश्रा
द्विमणिहेमादिभूषणं ताम्बूलं स्रग्विलेपनं निर्माल्यं भोजनं तथ्यं प्रदत्तं शिवाय तथा सर्वमेतन्निक्रिया
कोऽमयाचण्डेन वा तथा न्यूनाधिकं कृतं मोहात्पूर्णं सन्तु मे इति विज्ञाप्य चण्डेशं दत्त्वार्घं तस्या
धावयेत् संहरेत्प्रतिमन्त्रेण शनैः संहाररूपया ॐ चण्डेशाय मूर्तये नमः पुष्पाञ्जलिं मूलेन मन्त्रेण तस्या
नियोजयेत् निर्माल्यापनयस्थानं लिपेद्गोमयवारिणा प्रोक्ष्याथ वारिणा स्थानं विसृज्यार्चकः द्वि
कं प्रक्षाल्य समयेन गावस्य पास्तं कुर्याद्यथोदितं पुण्यकपिलार्चनं ॐ कपिले सुभद्रे नमः ॐ क
पिले सुशीले नमः ॐ कपिले सर्वभद्रे नमः ॐ कपिले सुमनसे नमः ॐ सुरभि तमयवनोऽमुनास्तरभी
लोकधारिणि इमं ग्रासं गृहाणत्वमेवमेव तत्सुमम गवां ग्रासो यथादेयः सौरभेयाय वै तथा तन्मू
मेतत्फलं दृष्टं किं तु मन्त्रः पृथक्पृथक् सर्वलोकधराह्येते जीविताभवदायिनः ग्रासं गृह्णन्तु हृष्ट
मापत्तनयेव तत्सुमम नित्यं परं विदधाः गृहीता वा वत्सुमम रहिति च भवाद्धोरात्सर्वेन पापनाशनाः
सौरभेयजगन्मातर्देवानाममृतप्रदे गृहाण वरदे ग्रासमीप्सितार्थं च देहि मे वन्दितासि वसिष्ठेन वि
श्वामित्रेण जङ्गना कपिले हर मे पापं यन्मया दुष्कृतं कृतं गावो ममाग्रतः सन्तु गावः पृष्ठतः एव मा ॥

सो॰ वोमेहृद्यंवायिनवांमध्येवमाम्यहं एतेनपत्ररोमंत्रः त्रिसंध्यंनियतः शुचिः विमुक्तः सर्वपापेभ्यः
मां शिवलोकंसमाप्नुति इतिकपिलार्चनं ग्रंथविधौसम्पन्नेगुरुधूपस्रगादिभिः सम्पूज्यस्रजय
१३ ह्नत्याग्रेभ्युपारणंपकेजे मध्याह्नसमयेयावत्कालात्वाध्यायशोभिते ग्रन्थेयमसमेध्यानहृतातत्वा
नादिपूर्ववत यथाचिंतायथावादेवमद्याद्दक्षिणांबिकं पीठमूर्तिषिवांगानोम्हजाप्यादक्षिणांबिका
विधिमाध्याह्निकंकृत्वारम्ये भोजनमंदिरे विविक्तेगोमयालिप्ते विशुद्धंपाकमानयेत ततोमलं
जयेनवचौषडेतेनसमंधा नेमिः सदर्भपांविक्षः सिंचेतवारिबिंदुभिः सर्वपाकाग्रमुद्धृत्याशिवा
यार्पयनिवेदयेत प्रत्याग्रंचुल्लिकाहोमेविधिनायोपकल्पयेत विशोध्यविधिनाचुल्लीनहाहंक्रियं
रकाहृतं कृत्वानाभ्यग्निनावैकातंतोरेचकवायुना वह्निबीजंसमादायहृदिस्थानगतिः क्रमा
त शिवाग्निस्तमितिध्यात्वाचुल्लिकाग्नौनिवेशयेत ॐह्रांभूम्यैनमः ॐह्रांसोमायनमः ॐह्रां
सूर्यायनमः ॐह्रांबृहस्पतयेनमः ॐह्रांप्रजापतयेनमः ॐह्रांसर्वेभ्योदेवेभ्योनमः ॐह्रांविश्वे
भ्योनमः ॐह्रांअग्नयेस्विष्टकृतेनमः वह्न्यादिस्वर्गपर्यंतम्प्रजापत्यानलक्रमात स्वाहान्तमाहुतीः
दत्वान्तमर्यानाविसर्जयेत ॐधर्मायनमः इतिचुल्ल्यादक्षिणबाहौ ॐअधर्मायनमः वामबाहौ
ॐसकलपरिवर्तनायनमः इतिकोविन्यादिसंधानभोरेषु ॐजलाश्रयायवरुणायनमः इतिज

13

लभोदेषु ॐमहाविघ्नराजायनमः इतिरक्षप्रधानद्वारे ॐनंदिनेनमः ॐस्कभायनमः ॐस्वमंका
लेनमः ॐभृंकारिनमः आग्नेय्यादिकोणेषु ॐवास्त्वधिपतयेब्रह्मणेनमः वलस्थाने ॐहिरण्यको
शपेनमः इतिपश्चाण्णो ॐरैहकोटिलिकेनमः इत्युल्लावले ॐबलभद्राधिपायग्रहहरणायनमः इतिउ
त्तले मन्यवेदेववसोदिनायनमः इतिसमार्जन्या ॐकामाययज्ञसमायधायनमः इतिवायव्यनीयशिरः
सि ॐस्कंदायग्रहाधिपतयेनमः इतिमध्यस्थलंभस्थायस्वात इतिवास्तवृलिसर्वंनिवर्त्यविधिवत्के
धौतपादःसमाचान्तःस्थानमास्थायपावनं शिवभक्तैःसदाचारैःशुद्धैश्रीवनपाथनैः प्रसूरमर
संकीर्णैरुपविष्टैस्ताङ्कलैः सवर्णैरेकपंक्त्याभुंजीतान्तर्मनाशुचिः सौवर्णेराजतेताम्रेलोहप
वेसुसंस्कृते श्राचार्यःसाधकःपुत्रः समर्थोवयथाक्रमं प्रथपरिहृतेकृत्नापवितोमस्मरेवया च
तद्दिगानन्नोमौनीपात्राभावेतताम्रजे साधारणेथवाकांस्ये समयाभस्मशोधिते मंत्रितेवह्निरूपेण
पात्रेभुंजीतभोजनं पलाशपद्मिनीहृतमधूककदलीदलैः शुभैस्त्वानिदिनेःपात्रेभोक्तव्यंतल्पजाति
भिः वृष्टवृष्याकेतातास्मिनभल्लातकोद्भवैः पवमादिभिरन्येस्तुलिखितैर्नान्येतद्दलैः जानुमध्यक
रोमैनीवहस्तौरासनोथवा लघ्नवामकरःपात्रेएवंवमंत्रितोदनं ॐदार्धज्वलितंध्यात्वाहेतिमंत्रेण
पावक प्रणवपावितमन्त्रीधान्यरूपप्रज्वलतमुत्तं श्रवणाशानंप्रयोधायधाणाद्यैः प्राणवान्वितैः स्वाहान्तैः

सं° धा° २४

ह्रतीः पंचदशादीप्योद्धृतानलं ॐ नागकूर्मकृकरदेवदत्तधनंजयेभ्यः उपप्राणवायुभ्यः स्वाहा इत्यपोशा
नजलेन भक्ष्यादिकं निवेद्य शेषजलं ॐ अमृतोपस्तरणमसीत्यनेन मंत्रेण आचम्य ॐ प्राणाय स्वाहा ॐ अ
पानाय स्वाहा ॐ समानाय स्वाहा ॐ उदानाय स्वाहा ॐ व्यानाय स्वाहा इति प्राणाहुतिं दत्वा भुक्त्वा च वि
धिना ततः ॐ अमृतापिधानमसीति प्रक्षालितेन हस्तेनाचमेत् कुलकाद्येना ग्रासैः परिमितैर्भागैर्भागं
नैवेद्येन पूरयेति प्राणासंचरणाय शास्त्रदृष्टेन पूरयेत कवकं मधु स्त्रियं च पलांडुं लशुनामिषं द
जनं हस्तदत्तं च लवणं च विवर्जयेत् शारदीत भुंजानो लवणेन न वा हृतं मूर्धा विधानमोक्तं संपूर
त्मनं ज्ञभणं त्यजेत नोच्चाः पादौ पिबेद्वारि न प्रक्षालितपाणिना न विस्तारित वक्त्रेण न वादेनान्यचेतसा
मक्षिकानखकेशादिदुष्टं पर्युषितं कालभोजनं शेषं प्रक्षालितहस्तेन भुंजीत सह शिष्यैः सना शुद्धिर्यथा
वसा च स्यात् गृहे पादप्रक्षालनं सिंचेद्दक्षिणां सुखं स्यात् ग्रहाग्राह्यतां भस्मा आत्मा वेदविहितेन पादेन पा
नवनतो विभुः तमभिरभिषिंचामि यो गृहाश्रम्यां वसियतः एवं वसकलीकृत्य च कृत्वा पानिहृन्मये पु
ष्पमानाभिनासंतानं च मौघायनविवाहकथ इति संतानिक भिक्षाभोजनविधिः अनीयाया याच मानाय
शुद्धया यद्दीयते अन्नादिभूमिपर्यंतं साभिलाषस्यादयाविना पीलितात्मापि नात्काभो रभिषा स्वात्मर्थां
यजात धर्मोनिनीषयाभिलाभिलषस्यादपीतन यथामध्यादधानोपि भेगः पुष्पं न वाधते तद्दर

माधूकरीं भिक्षामादधीत मद्यपाधिपात्‌ एताः सोमवदादेया भुक्तिमुक्तिफलार्थिभिः ग्रासं मधूकरीभि
र्ग्रासमेकान्नं च वर्जयेत्‌ माधूकरीं चरेद्भिक्षामपि म्लेच्छकुलादपि एकान्नं न तु भुञ्जीत बृहस्पतिसमो यदि
एताभ्यस्त्वपराभिक्षा ग्राह्या नाऽपरोधतः साधवो भिक्षानिरोधाद्योमधमाप विवर्जयेत्‌ भिक्षार्थं ताम्रज
लोहं ब्रह्मन्मृन्मयादि पवर्जं बुभुक्षोर्विहितं पात्रं मुमुक्षोस्त्वभिकादिजं पविचेशणोकाकालेविवकृणाभिमं
त्रितं तत्तुऽत्तमकाषायशुचिवस्त्रावगुंठितं विशुद्धभस्मनास्नातं कौपीनं सोत्तरीयकं पविवर्षं समा
चम्य मौनी ध्यानाविशिवेश्वरं तथा स्नानं समारोप्य दंडं वा स्नाभिमंत्रितं ग्रातपत्रकरोग्राह्याद्भिक्षार्थं गुरु
वेश्मनः ततः ग्राममनिष्ठीवस्पर्शासन्मार्गस्थपीं ऊर्ध्वमनवनऊर्वीत तत्पुजेदरुणादिस्फलं चतुर्णां
द्विवर्णानां समास्ताद्य गृहद्वारेणन भिक्षां देहीति संजल्प्यपादांगुष्ठाग्रलोचनः तावत्कालं भवतो द्विनर
यावद्गोवत्सदोहनं शक्तवे समवाप्नोति ततोन्यत्र व्रजेन्मुनिः व्रजन्नपि समाहृतान्नाक्षेपमदेषतः
यजमानजनाद्दीतां भिक्षां तन्नैव ग्राहयेत नदर्पणं न च हस्तेन न कांस्येनाददीत तां वृषलीशूद्रविप्राणां
स्नानवस्त्राणां नकरेण च ततो भिक्षां न टितेग्याप्राप्य मत्स्यच्छ्मशानकं लोकान्नो शुभमाचं मनूनेयष्य
ममात्मनः भिक्षापात्रं शुचि स्थाने भूतानाचम्य पृथ्वीविधि उद्धृत्य सकलीकृत्य तामोस्याहेणारीनये
न त्रातदेण्णास्तोकतय ऊर्ध्वोपज्ञानजयवती भागनिवेद्य देवाय शेषं वचादिलोपके दत्तीयं प्राणवल्लाये

सो॰ श॰ २४

पुनर्भुंजीत पूर्ववत् सिद्धान्ते भोजनस्यायं विधिरुक्तः समासतः पृथक्साध्यात्मयोगेन संध्यामासाद्य
पश्चिमां स्नानं संध्यार्चनं कृत्वा पूजयित्वा महेश्वरं विशुद्धे भूतले शुद्धे तृणाच्छन्ने मृगत्वचं शार्दूलचर्म
कं शुद्धं वा वस्त्रं वा योपरि संविशेत् कृतमंत्रतनुर्मौनी हृद्यां भोगवहवर्तिनं चिंतयन्सुखमासीनः शयीत यो
गनिद्रया ततो दिव्योपनीतेन वस्त्रपूतेन वारिणा संध्यां शिवार्चनं कृत्वा निशीथे विधिना पुरा पुनः
स्वप्नः समुत्थाय प्रातः संचिंतयेच्छंकरं यथोद्दिष्टं क्रियाकाण्डं सर्वं प्रत्यहमाचरेत् गोबाल्यवधपादाः
नाशिष्यः सोमशिवाभिधः कर्मकाण्डक्रमावल्यां नित्यकर्मविधिं व्यधात् ॥ इति नित्यकर्मविधिः
समाप्तः ॥ सर्वपूजाविधिच्छिद्रपूरणाय पवित्रकम् कर्तव्यमन्यथा मंत्री सिद्धिभ्रंशमवाप्नुयात् प्रा
गाषाढ्यादि चतुर्दश्यामथ श्रावणभाद्रयोः सितासिताः कर्तव्यं चतुर्दश्यष्टमीषु च एतेषु त्रिषु मा
सेषु ज्येष्ठमध्यायमक्रमात् शंभोः पवित्रमुद्दिष्टमन्यथा दोषकारकं आषाढादिषु त्रिष्वेव स्वमप
वजनार्दने पवित्रं विदधीतैव श्रावणो सौ नियमस्त्विया प्रत्यहं न विधेयत्वान्नाघं निर्भाविधिर्मतः पवि
त्रं कालेन यत्नान्नैमित्तिकमिदं मतं विघ्नापहारमृत्य्वादि फलमस्योपपादिषते सिंहचोरोत्रवेस्माभिः
दृष्टं चेत् शिवागमे तस्मान्नैमित्तिकं नाम पवित्रकमिदं स्फुटं नित्यं त्वनित्यपूजायां पवित्रपूजका
दिभिः पवित्रमन्यकालेपि प्रत्यहं परिकल्पयेत् वह्निबले विके भास्यनागस्कंदार्के शूलिनाम्

24/2

ड्गौघमेदं गोविंदस्मरणं प्रभवप्रभुनां । प्रत्येकं सर्वदेवानां विधातव्यं पवित्रकं । प्रतिपन्नः समारभ्य यावत्
र्यंच दर्शीकमात्र सौवर्णं राजतं ताम्रं कृतानाद्रिष्टघ्रयाक्रम । कलौ कर्पासजं वापि यथाशक्ति पवित्रकम्
कर्तितं द्विजकन्याभिः स्त्रिगुणीत्रिगुणीकृतं । धौतं शुभ्रं शुभं सूत्रं मन्यद्दृष्णुपगुज्यते । पट्टवल्कलपद्मा
यद्वीमं दर्भशाणोद्भव मुंजादिसंभवं सूत्रं पवित्रायप्रशस्यते । शणावसूत्रं मावर्जितं वल्लानां गोगृहोत्र।
वि: साधाव्यः सर्वदेवास्त्रकर्मेणनवतंतव । ग्रंथोनवघातेनैकसूत्राणां स्यात्पवित्रकं । इत्थं संशीर्णेन
दर्येन विंशात्यावामसमंघा । पंकाशीत्यायुवा सतैविंशात्यावाष्टपुक्तया । पंचाशतावाकर्तव्यं तुल्य
ग्रंथ्यंतरालकं द्वादशांगुलनामानि चतुरंगुलकानि वा । नच्छेवापि द्विकास्पर्शी चतुर्थं सार्वदेवा
नं गंगावतारकं कार्यं पवित्रमतिसुंदरं । धौतसूत्रमजातेन ग्रंथितं शुद्धकेनन । शोधितं वज्रदृप
ताथेक्रमंत्रेण रंजयेत । रक्तचंदनकाश्मीरकस्तूरीचंद्ररोचनाः । हरिद्रागैरिकाश्चैव पारजंदकनमे
नेतन । ग्रंथयधोरदशाकर्तव्याग्रंथयावातत्समाख्यया । प्रतरवा यथा शोभमेकद्विचतुरंगुले । प्रकृतिः पो
रुषीवीनाचतुर्थी तपराजिता । जयंती विजया वद्धीश्रजितायसदाशिवा । मनोन्मनीततः भाक्तादशा
मीसर्वतोभद्री प्रधिकावायुथाशोभं कर्तव्याग्रंथयः समाः । रत्नेनस्थंडिलेवापिपिणि बल्मीहेस्वशम्बिर
ध्याद्दिनपवित्राणामेकं कार्यं यथाहवि । वैरीश्वरविवर्णीनां शिवल्लवसर्पदि । प्रत्येकं कमनेनाविं

सो॰
पं
१५

दधीतपवित्रकं निजसूत्रैर्गणाधीशोगुरुःपाशेचशूलके स्यादेकैकंतथाद्वारदिक्पालकलशादिषु
पंचकादिनवहस्तान्तंलिंगानांस्यात्पवित्रकं सूक्ष्मादिविंशतितोवृद्ध्यादशभिःदशभिःक्रमात होरा
लाद्यंगुलान्तंचक्रमादेकांगुलोनवाः ग्रंथयोःमानमप्यस्यलिंगविस्तारसंमितं समस्ताम्वानुया
द्रूपांकृतनित्यक्रियःशुचिः भूषयेत्पुष्पवस्त्राद्यैःसायाह्नेयागमंदिरं कृत्वानैमित्तिकींसंध्यां
विशेषेणाचतर्पणं परिगृहीतशुभोसानितसूत्रमर्चयेत आचम्यसकलीकृत्यशस्त्राद्यंकंकरो
गुरुः होराणपुरेणासंपोद्यपूर्वादिक्रमतोर्चयेत ॐशान्तिकलाहारायनमः।इतिपूर्वे ॐवि
द्याकलाहारायनमः इतिदक्षिणे ॐनिवृत्तिकलाहारायनमः इतिपश्चिमे ॐप्रतिष्ठाकलाहा
रायनमः इत्युत्तरे तथैवेतद्द्वारश्रियोः ॐहांनंदिनेनमः ॐहांमहाकालायनमः ॐहांभृंगिणेन
मः ॐहांविनायकायनमः ॐहांवृषभायनमः ॐहांस्कंदायनमः ॐहांदेव्यैनमः ॐहांचंडाय
नमः इतिप्रतिष्ठाप्यद्वारांगोहांहोंसंपूजयेद्गणं निमवद्द्वारपालादीनभ्यर्च्यविधिनान्तरे ॐप्रवि
श्यपश्चिमेद्वारेवामेनाथंप्रपूजयेत भूतशुद्धिंविशेषार्घंस्वशिरःप्रोक्षणादिकं विधायपंचसंभा
वैःपूर्ववत्सरिमंत्रयेत दर्भैर्हवाद्वैतैःपुष्पैःस्पृष्टेनेनहृदयादिभिः शिवहस्तंविधायेत्थंस्वशिरस्यर्पयेत्
पयेत शिवोहमादिसर्वज्ञोममयज्ञेप्रधानता अत्यर्थंभावयेद्देवंस्तानंवद्धकरोगुरुः नैर्ऋतेदिशाः

15

मासाद्यशस्त्रिपेडस्नानतः ग्रर्वाणु पंचगव्येन समंतान्मंडपं चतुष्पथांतसंस्कारैर्वीक्षणाद्यैः स्व
संस्कृते विदिक्ष्विकरांस्तत्र कुंभशक्रच्यौपसंहरेत् तानीशादिशि वार्धान्याश्रासनायोपकल्पये
त् निरस्तेवास्तुगीर्वाणान् द्वारे लक्ष्मीं प्रपूजयेत् पश्चिमाभिमुखं कुंभं सर्वधान्योपरिस्थितं भ्रणावे
नह्मात्रं दर्सिंहस्थांवर्धनींततः कुंभस्याग्निशिवेदेयवर्धन्यामस्त्रमर्चयेत् दिक्षु शक्रादिदिक्पाला
न्विस्वस्वलावस्थानको यागानीसम्यगुरक्षध्वं चष्टाङ्गगामिनीम् शिवाज्ञाश्रावयेन्मंत्रीपूर्ववदी
शांतमोचरं प्रविशिष्टं पयोधारां मूलमन्त्रमुदीरयेत् समंतान्भ्रामयेदेनां रक्षार्थं शस्त्ररूपिणी पूर्वं
कलशमामोच्य शस्त्रालनस्य वामतः सम्प्रासनके कुंभं पूजयेद्दैवं स्थिरासने वार्धान्यां शणावा
स्यायामाग्रधंतदन्तहृयोः भगलिंगसमायोगविदध्यालिंगमुद्रया कुंभे निवेशयेद्वोधासिमूलेम
त्रजपं तथा तद्दशांशेन वार्धन्यां रक्षां विज्ञापयेदिति गणेशं वायुदिग्भागे पूजयित्वा चतुर्भुजम
पद्मिनीपत्रसंकाशमायुधं विघ्नवारणं पंचासनादिभिर्देवं स्नापयित्वा विधानतः पूजयेन्मंत्रवोप
चारेण पूर्वोक्तविधिनाततः कृत्वाकुंभादिसंस्कारानभ्यर्च्य शिवपावकं विधिवच्चरुकं दत्वा संप
ताहुतिशोधितं देवाग्न्यात्मविभेदेन दव्योंत्र विभजेत्त्रिधा दत्वा भागौ शिवाग्निभ्यां संरक्षेच्छाममात्म
नि देयं मन्त्री रक्षतां यद्वादशांगुलमायतं वक्रेण वर्मणा वापि स्वर्धं तो दंतधावनं दक्षिणाभिमुखा

सो॰ घा॰ १६

तवंतूपिराणिशिरवेधाधवा मत्तिकापश्चिमे देवासद्योजातेनवाहयत् अघोरेदेवदेवस्यदक्षिणेसम
लकीफलं जलेवावामदेवेन शिरसावापिपावनं पैशान्यामीशमंत्रेण शूलमंत्रेणवाजलम्
सुगंधिपंचगव्यं चपलाशपुटसंस्थितं पैशान्यांकुंभमदद्यादाग्नेय्यांदिशिरोचनं शुग्गुलैनेऋते
शाग्ध्यां वायव्यां तवचनः सम होमद्रव्याणि सर्वाणि प्रजातेनकुशैःसह दंडाञ्चत्रकोणेषु भि
ताणपात्राणि तूपिणम् ग्रंजनंकुंकुमंतैलं पललाकांकेशमेधिनी तांबूलदर्पणंदद्यादुत्तरेशाच
नामपि श्रास्तनपाइकेपात्रयोगपट्टातपत्रकं पैशान्यामीशमंत्रेणदद्याद्दीपानतत्परं सर्व
स्यांचकुर्कंषाद्येसान्नगंधादिकंनुरे यदिस्पत्रमेतेनशोभनस्नातव्यकल्पयेत पवित्राणिसमादा
यप्रोक्षयेदस्त्रवारिणा संहितामंत्रपूतानिनीत्वापावकसन्निधिं कुंभेजिनादिनावेष्ट्याचम
वंसंवत्सरात्मकम सोहिरण्मसर्वकृत्यानांगोमार्शिवमव्ययं स्वातिहेतिनियोगेनमंत्रसंहि
तयापुनः शोधयित्वापवित्राणिवारुणामेकविंशति घागधामहृषस्थानप्रसादलयसंख्य
यातन् कारकोधवस्त्रेणवर्माणापरिवेष्टयेत पूजितायाथस्वर्यघदत्तागंधपवित्रकं प्रणिप
त्यसमाचम्यकृतन्यासःकृतार्चकः गणादिद्वारपालेभ्यो दत्वागंधपवित्रकं प्रविश्यवस्तुना
ध्यायत्रलोणिवदयीतत साहेभ्योलोकपालेभ्योपवित्राणिस्वनामभिः शिवकुंभायवार्धन्यै

दद्यात्संबोधनायैव विघ्ननायकमभ्यर्च्य गुरुपादांबुजे ततः स्वात्मानं च पवित्रेण गंधाद्यैर्वै विभूषयेत्
ग्रन्थसर्वौषधीलिप्तं मानोन्मानविवर्जितं धूपितं पुष्पधूपाद्यैर्मेकग्रंथ्यात्मतंत्रकं वनवेणीफलोपाय
मामंत्रेण पवित्रकं विधायांजलिमध्यस्थं मामंत्रेण पठेदिदं ओं समस्तविधिवच्छिद्रपूरणाय च शुद्धवेश प्रति
प्रभो आमंत्रयामि तावद्दीक्षाद्याभिकारकाः तस्मिन्सिद्धिमनुज्ञानी हि यन्नतच्छिद्रं चिंत्यते सर्वथा सर्वदा
प्रभो नमस्ते त्वं प्रसीद मे प्रथवा आमंत्रितोसि देवेश सह देव्या गणेश्वरैः मंत्रेशैर्लोकपालैश्च सहितश्च
शिवारकैः निवेदयाम्यहं तुभ्यं प्रभातेन पवित्रकं नियमं च करिष्यामि परमेश तवाज्ञया इत्येवं देवः
मामंत्र्य रेवकेनाम्नतीकृतं शिवाते मूलमंत्राय घंतच्छिवाय निवेदयेत् जपं स्तोत्रं प्रणामं च कृत्वाभ्य
क्षमापयेत् कृतामनोन्तलीयां शांतं कुर्वीत शिवाग्रये ओं पूर्वादिग्वासिभ्यो दिगीशभूतमातृगण
रुद्रक्षेत्रपालादिभ्यः स्वाहा इति दिक्षु क्रमभेदेन सर्वदिक्षु बहिर्बलिं दद्यादन्ते तथाद्यन्ते क्षेत्रपालबलिं
जगुः समाचम्य विधिविच्छिद्रपूरकं होमं समाचरेत् ततो व्याहृतिहोमं च कृत्वा संधीतपावके ओं अग्नये
स्वाहा ओं सोमाय स्वाहा ओं अग्नीषोमाभ्यां स्वाहा ओं अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा इति दद्याद्विधानेन प्राकृतीः
नां च तत्पूर्वं अग्निजिह्वार्चिते देवं मंडलाभ्यर्चितं शिवं नाडीसंधानरूपेण विधिना योजयेत्ततः स्वतैर्वंशा
दिजे पात्रे विन्यस्यात्संस्कृतं हृदयेन ततस्तत्र पवित्राण्यधिरोपयेत् कलाभिर्वा षडंगेन मंत्रैर्वाथ

सो॰ प्र॰ ९

17

स्त्रवाचकैः प्रथवा मूलमंत्रेण पवित्राण्यभिमंत्रयेत हृदयं कवचं सास्त्रं तेषामुपस्थापयेत अन्येवं संपु
टीकृत्य पिदध्याद्वस्त्रेना संवेष्ट्य वर्मणास्त्रैः पूजयित्वा गणेशाद्यैः रक्षार्थं जगदीशाय भक्तिनम्रः स
मर्पयेत पूजितैः पुष्पधूपाद्यैः दत्वा सिद्धान्तपुस्तके गुरोः पादांतिकं गत्वा दद्यात्पवित्रकं निर्गत्य बहिरा
चम्य गोमयमंडलत्रये पंचगव्यचरुं दंतधावनं शक्रमाद्भजेन प्राश्यांते मौनसन्नद्धः कृतसंगीतजागरः
स्वपेत्तु मंत्री शैवभद्रदर्भसंस्तरे एनेनैव प्रकारेण मुमुक्षुरपि संविशेत केवलं भस्मशय्यायां सोप
वासः समाहितः इति पवित्रकाधिवासविधिः अथ प्रातः समुत्थाय कृतस्नानः समाहितः कृतसं
ध्यार्चनो मंत्री प्रविश्य मखवेश्म च समाधाय पवित्राणि प्राग्विसर्जितदेवतः पेशान्या भाजने शुद्धे स्था
पयेन्मखवेश्मनि ततो विसृज्य देवेशं निर्माल्यमपनीय च पूर्ववत्तल शुद्धिं कृत्वा नित्यान्हिकद्वयं प्रादि
मस्त्र दिक्पालेकुंभे स्वालो शिवानले नैमित्तिकीं सविस्तरां कुर्यात्पूजां विशेषतः मंत्राणां तर्पणं
होमं प्रायश्चित्तहोमः पारायणात् अथ प्रोक्षणं कृत्वा दद्यात्पूर्णाहुतिं बुधः पवित्रं भानवे दत्वा समा च
मय दद्यात्ततः द्वारपालादिदिक्पालकुंभवर्धानिकास्वपि संनिधाने ततः शंभोः पवित्रं निजासने
पवित्रमात्मनो दद्यात् गुणाय गुरुपंक्तये पवित्रकमथादाय किंचित्कलशमंत्रवित् सर्वकालात्मका
वं प्रवृत्यादिति शंकर ॐ कालात्मना त्वया देव यद्दृष्टं मामके विधौ कृतं क्लिष्टं समुत्सृष्टं कृतं गुप्तं मस्मदः

तं सर्वकामनाशनाशंभोपवित्रेणानदिष्टया ॐ पूरयपूरयमखव्रतंनियमेश्वरायस्वाहा आत्मतत्वेशक
त्यंतेपालितेनपद्मयोनिना मूलेमाधिणेतमुच्चार्यपवित्रमधिरोपयेत् शिवांतेशिवतत्वेचरुद्रकारणा
पालिते शिवांतेमंत्रमुच्चार्यतेनैवेदयपवित्रकम् सर्वकारणपालेषुसर्वतत्वेषुसर्वत मूलेमाधिणेत
मुच्चार्यदद्यात्गणावतारके आत्मविद्याशिवैःप्रोक्तमुक्तरूपणपवित्रकं विनिर्दिष्टमुरुद्रणांशिवविद्या
त्मभिःक्रमात स्वाहांतेवानमोंतंवामंत्रमेतदुदीरयेत् आचार्यःसर्वदेवानांविदधीतपवित्रकं ॐ हांआ
त्मतत्वाधिपायशिवायस्वाहा ॐ हीं विद्यातत्वाधिपायशिवायस्वाहा ॐ हूं शिवतत्वाधिपायशिवाय
स्वाहा इतिमंत्रंसमुच्चार्यदद्यात्गणावतारके पुष्पांजलिपुटोभूत्वाभक्त्याविज्ञापयेद्विभुं त्वंगतिःसर्व
देवानांसंस्थितस्त्वंचराचरे अंतःचारेणभूतानांद्रष्टात्वंपरमेश्वर कर्मणामनसावाचात्वत्तोनान्याग
गतिर्मम मंत्रहीनंक्रियाहीनंद्रव्यहीनंचयत्कृतं जपहोमार्चनैःहीनंकृतंद्रव्यहीनंचयत्कृतं जपहो
मार्चनैःहीनंकृतंनित्यंमयातव अकृतंवाकृतंहीनंव्रतत्वरयमहेश्वर संपूर्णंतत्वमहेशानपवित्रेणा
प्तनाशनं त्वयापवित्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमं खंडितंयन्मयादेवव्रतंकैवल्ययोगतः एकीभूत
वतत्सर्वंतवाज्ञासूत्रगुंफितं जपंनिवेद्यदेवस्यभक्त्यास्तोत्रैर्निवेद्यच प्रणम्यावलंबितेनसंतुष्टा
भावयेच्छिवं ततश्चण्डीनहोवामासंमासार्धमेववा सप्ताहंपंचरात्रंवात्र्यहमेकाहमेववा गृहणा॥

सो॰ शां॰ २८

18

वायव्योरिति हृदं दह्रीनानियमेनतथा प्रणम्यत्समर्पयित्वेषांगनाकुंडगोतिकंध्वनी पावकस्येशिवेप्येवंपर
विज्ञाणांचतत्पुष्प समारोप्यस्वमभ्यर्च्यपुष्पधूपार्घ्यनादिभिः प्रतवंलिपविंचकुसदिभ्योनिवेदयेत्
प्रविश्यांतः शिवंस्नात्वाप्रणम्यभक्त्याप्रपूजयेत प्रायश्चित्तेकृतेहोमेकृत्वाकुनाचपावकस्य शनैःपूर्णा
हुतिंदत्वावह्निंस्यंविसृज्यैवं होमंव्याहृतिभिः कृत्वाकुधापाविश्वपान्निल्लं प्रम्यादिभ्यस्तेनार
घ्यादाकृतीनांचतत्पुष्प दिक्पतिभ्यस्ततोदत्वासपविंशंवहिर्वलिं सिद्धांतेप्रत्तकेदर्यात्स्वमाणप
विनकं ॐहांभूः स्वाहा ॐहांभुवःस्वाहा ॐहांस्वः स्वाहा ॐहांभूर्भुवःस्वःस्वाहा ॐकृत्वेतिव्याहृतीर्द
द्यात्स्वकाकृतयाथवा ॐहांअग्नयेस्वाहा ॐहांसोमायस्वाहा ॐहांअग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा गुरुः
शिवरूपमभ्यर्च्यवस्त्राविनविधूपिनोः तत्फेनगुरुनायेनतत्र्होभवतिपावकः समग्रंसफलंतस्य
कर्मकांडादिकं यस्यनत्वेगुरुः सम्पत्तिस्याहुभगवांशिवः इत्थंगुरोः समारोप्यहृद्वालेविपविंव
कं लिंगिनोभोजयेद्भक्त्याद्दिनायकृपणानपि यद्देवं दिनागताशक्त्यापूजयितावदेददिति दानेर
नानेनदेवेशःप्रीयतामितिदापिवाः प्रातःस्नानादिकंकृत्वापविन्नाणपहरेद्विभोः अर्पशुच्चिकया
देवंपूजयित्वाविसर्जयेत नित्यंनैमित्तिकंकृत्वाविल्लेणगयथापुरा पविन्नाणिसमारोप्यप्रणम्यप्रा
र्थयेत्प्राग्वत्यजेत प्रायश्चित्तेनततोहोमाकृत्वाशताणाकृतिंयजेत प्रायश्चित्तेनततोहोमाणाकृत्वाशताहुतिंयजे

न भुक्तिकामोथ देवाय कुर्यात्कर्मसमर्पणं । तत्प्रसादेन मे कर्मफलं साधकमस्त्विति मुक्तिकामस्तु
कर्मैतत्समस्तमनेनार्घ्येव धकं वह्निस्थनाडीयोगेन शिवे संयोजयेच्छिवे हृदिस्थसंपुटं चान्ते पावकं च वि
सर्जयेत् समाचम्य प्रविश्यान्तः आभ्यन्तरगतान् शिवं संपूज्य सावेपं दत्वमसेति विसर्जयेत् विह
ग्लोकपालादीनामर्घ्यं शान्तपवित्रकं सतिचण्डेश्वरे पूजां कृत्वा दत्वा पवित्रकं तन्निर्माल्यादिकं तस्मै
समपवित्रकमर्पयेत् अथवा स्थण्डिले चण्डेनैर्घं वा पूर्ववद्यजेत् यत्किंचिद्वार्षिकं कर्म कृतं न्यूनाधिकं
मया तदस्तु परिपूर्णं मे चण्डनाथ तवाज्ञया इति विज्ञाप्य देवेशं नत्वा स्तुत्वा विसृज्य च । अथ कृपेयथवा
तैर्घ्यतन्निर्माल्यादिकं क्षिपेत् अथ संतर्प्य देवेशं भूमिं गोमयवारिणा विशोध्य शुद्धदेहस्तलपवि
त्राः शिवं यजेत् पंचयोजनसंस्थो पि पवित्रं गृहस्थानियो कुर्वीत विधिनानेन लभते वांछितं फलं
अधीतं शिववाशेषं पाकेनाघ्यैतो मया प्रभुना । कर्मकाण्डक्रमावल्यां पवित्रविधिः स्फुटः ॥ अथ दमन ॥
कपूजा हरकोपात्पुरा जातो भैरवादमनाकृतिः दीनास्तेनासुराः सर्वे दानवाश्च महाबलाः प्रीतेन
च शिवेनासौ विरूपो भव भूतले त्वां तत्र मनुजाः प्राप्य मङ्गलं प्रविधास्यसि पूजयिष्यन्ति ये मर्त्यादेवतास्य
लयादिभिः तेषां संततिपूर्णानां दमनेन तत्प्रसादतः ये पुनर्नैव कुर्वन्ति श्रामनं पर्व मानवाः तेषां ते
चैत्रमासाय्यदमनपूजाफलं मया सर्वं दम्भैरवेनात्र यद्यपीदं प्रदाहतं तथापीह समानत्वाभिहितं ॥

सो॰ शं॰ १९

19

पुष्पप्रवृते सम्यग्वा त्रयोदश्यां गत्वा दमनकान्तिकं शोधयित्वा तन्मन्त्रेण पूजयेत्संहिताणुभिः ग्रयुसं
बोधयेद्धामभवस्याकेन मन्त्रवित् हरप्रसादसंभूत त्वमत्र संनिधीभव शिवकार्यं समुद्दिश्य नेतव्योसि
शिवाज्ञया एवं दमनमामन्त्र्य संरक्ष्य भवनेन नेत्रेण यदि वा तदानीय समूलं मृत्तिकान्वितं पुनरारोप्य
मन्मूर्तिपात्रे सुरभिपवारिणा स्त्रहृत्सामन्त्रेण कृत्वा पूर्वोक्तविधिना ततः सायाह्नसमये भूमेविद
ध्यादधिवासनं प्राहृत्यघोणावस्य निकृतस्नानादिसत्क्रियः यथाविधि समभ्यर्च्य सूर्यं शंकरपा
वकान् पश्चिमे देवदेवस्य तस्य मूलं मृदान्वितं सद्योजातेन मन्त्रेण ददीत हृदयेन वा वामेन शिरसा
वाथिनालं धात्रीतयोत्तरे दक्षिणे भस्मपात्रं च शिखया कृपीणयाथवा पुंस्तां वा वर्मणा प्राच्यां सपुष्प
दन्तधावनं फलमूलं च याम्यां पश्चिमां वायव्यां घृतं पंचामृतं न्यासपुष्पादि तत्रान्वितं वि
ज्ञापयेत् यामवायुं दमनारोपणं प्रति आमंत्रितोसि देवेश प्रातःकाले मया प्रभो कर्तव्यं तं मया सर्वं पव
पर्वतं वाज्ञया इति विज्ञाप्य देवस्य मस्तके कृत्समांजलिं संयोज्य मूलमन्त्रेण विदधीत जपादिकं शे
षं पात्रे विनिक्षिप्य क्षितीयेन पिधाय तत पवित्रकविधानेन कवचेनावगुंठयेत् एवं संरक्षितं कृत्वा
शिवाय विनिवेदयेत् हविस्तदनु भुंजीत यदि वा पवनाशनः शिवाग्रे जागरं कुर्यात् गानगीतनजय
पादिभिः प्रातः स्नात्वा जपं त्वाप्य मनः प्रभाविसर्जयेत नित्यनैमित्तिकी चैव कृत्वा पूजा विशेषतः

इमैनैः पूजयेद्देवं पंचांगैरविचारितैः ओं भस्मं जलितिनादाय दूर्वा गंधाक्षतान्वितं ध्यायन्नभिमुखं देवं पंचवक्त्रं
सदाशिवं आत्मविद्याशिवैस्तत्त्वैर्मूलाद्यैरीश्वरान्तगैः पवित्रक विधानेन क्रमेण शिवमर्चयेत् ओं क्रों आ
त्मतत्त्वेश्वराय शिवाय नमः ओं क्रों विद्यातत्त्वेश्वराय शिवाय नमः ओं क्रों शिवतत्त्वेश्वराय शिवाय नमः
अथ वनर्योनालमंत्रः ओं महेश्वराय सुरवपूज्य २ शूलपाणये नमः ओं प्रणम्य शिवमभ्यर्च्य पावकं च
विधानवित् विज्ञापयेद्ध्रुवं भक्त्या वांछितार्थफलप्रदं भगवन्नतिरिक्तं वा हीनं वा यन्मया कृतं सर्वं
तदस्तु संपूर्णं पर्वदामनकं मम एवं दामविधिं कृत्वा कुर्वीत गुरुपूजनं पवित्रोत्थकरं पश्चाद्द्विजान्भोजन
यित्वा प्रीणयेत् ब्रह्मचारी गृहस्थो वा योदामकृत्वेनविधिं पूजाजपादिकं तस्य सफलं वैन मासज्ञ हित्वा
य शिवसिद्धान्तनिष्ठानां सोमशंभुना कर्मकाण्डक्रमावल्यां दमनारोपणं कृतं स्वकीयाचारलोपेन
मानवो यात्यधोगतिं तस्मान्नित्यं यथाकिंचिद्यथाशक्त्यैव देवतः प्रत्येन सकलं देहराजचौरभया
दिषु गुरुदेवाग्निकार्येषु नित्यलोपेन दोषभाक् गृहस्थो ब्रह्मचारी वा यावच्छ्रेमीद्वियाभवेत् सका
कामाकामभेदेन तावद्विधिर्विधीयस्मृतो लक्षं वा स्थिरबुद्धिर्लभ्यस्याप्ययोग्यत्वेन वै हि ब्रह्मागिते दयया विष्णु
गुरुर्वितद्योपवासादिभिः पतितं चोरगतादोहन्तराजादिभिर्येद्या पवित्रजेन ... लिंगं ज्ञात्वा चोरद्रुशाख्रुत
लिंगान्तरं भवितव्यं विशुद्धिमधिगच्छति निर्वाणे सति शिवे च कौशिराजे सयुपोषितः द्विसहस्रवकार्प

सो० प्रा० २१

स्पर्शे परोक्षाज्ञानतो संध्यात्रयपरिग्रहः शिवैकादशिकाद्यं जप्त्वा विशुद्धिमाप्नोति स्नानहीनः शा
तं जपेत् पर्वण्यपूजिते देवे गुरौ वक्रे च शक्तितः प्रदत्वा च बलिं तत्र शिवस्याष्टशतं जपेत् व्रतस्य च
क्रियाघातस्य निषेधस्य च लोपने गायत्र्याष्टशतानाभ्यासाद्धि शुद्धिमधिगच्छति विलोपने मन्त्रजापस्य तद्द
शपादिपर्वसु निर्दिष्टं देवदेवेन प्रायश्चित्तं चतुर्गुणं प्रोक्षणादिविधौ देवादविधायपवित्रकम् लक्षमु
मंत्रस्य जप्त्वा चाह्वाय यणाचरेत् अथवा संधितो पाचे भग्ने वापि विवर्जिते शतं ह्यस्त्रस्य स्पृष्टे देवस्य
शुचिर्भवेत् प्रदत्त्वा जापयेत् शुद्धि लिंगे ऊर्ध्वपादतः लिंगतेश्च विशेषोऽपि घोरस्य पारमेश्वरे पवि
त्रकेन च छिन्ने सहस्रं परिवर्तयेत् शतं तस्य केनापि हस्तभ्रष्टे तु याति प्रदत्तमालाकरात्तु ष्टात्वा
लयेत् ध्रुवं विना गायत्र्याः शतजाप्येन सर्वेष्वेष विधिः स्मृतः यंत्राघातमुपरध्येत लिंगोऽकाष्टमभाः
गतः प्रायश्चित्तं विधातव्यं तमागमवेदिना पूजोपकरणं किंचित् पीठादिकं सदा शतहयमा
घोरस्य कामतस्त्वघृतं जपेत् बालाबालानां वृद्धानां मात्राणां च पादतः प्रायश्चित्तं प्रदातव्यं यदि भक्तः
स्त्री शिवे शिवेकाहितं चिन्तानामाचार्याणां च सर्वदा लोकसंव्यवहारार्थं प्रायश्चित्तं प्रकीर्तितं केशाः
स्थि अस्थिकीटादिदुष्टैर्नैवेद्यदर्शने अघोरस्यायुतं कामादकामात् शतं जपेत् नित्यं नैवेद्यमानस्य स्प
र्शयोरशतं द्वयं प्राणायामप्रदानेन पंचमस्य शतं जपेत् पादेनैकां मंत्रः स्पृष्ट्वा विनिद्यवशिवागमे

द्याघृतेघोरमंत्रस्यकामतः षड्गुणंजपेत् महेशाग्रकचंगताभंगेलत्तुमरीचितं पुनर्दद्यो षितद्दव्य
भक्षणान्नादवर्जितं निर्माल्यभक्षणेघोरेलक्षपादेनशुद्ध्यति भक्षणान्नसमेदानेतथार्धार्धं पुषेकाम
अथवाभक्षणेकामात्सजपेद्वलपंचकं घोजेन्महस्त्रमध्यार्थकामतोदीत्तथाशुचिः निर्माल्यलंघवधि
त्वात्तदर्द्धंनाशस्याघृतेंजपेत् लंघनेनसमस्पर्शः समोभक्षणविक्रये देवस्वंदेवताद्रव्यंनैवेद्यंचनि
वेद्यकं चंडद्रव्यंचनिर्माल्यंनिर्माल्यषड्विधंस्मृतं ग्रामार्थीशस्यदेवस्वंदेवद्रव्यंपटादिकं चंडद्रव्यं
घटद्रव्यंनिर्माल्यमेवितंबहिः पिंडिकास्थंचनिर्माल्यमपिदेवविसर्जितं क्रव्यादोजायतेदानान्माभ
गस्तस्यभक्षणात् लंघनात्तिडिहानिस्त्वगंधोपादेननोद्भकः वंशलस्तस्यघ्यादानेविक्रयेणा
वृतोभवेत् स्पर्शानेजायतेस्त्रीवेनिर्माल्यस्यनसंशयः यन्निर्माल्येनसंस्पृष्टंतत्क्षणात्पुरुषेणवा पादो
नतत्पर्वोक्तस्पर्शलंघनभक्षणः ग्रन्थगंशविहीनचंदनादिषुमाणतः तन्निर्माल्यचतुर्थांशंसिद
लिंगादिधामम गुरुपुस्तकनागानांचण्डेशयोगिगणस्यच पार्वतीचंडमातृणांननिर्माल्यंशिवेचया
निस्पहानिर्नदोषंस्मृतं गदहस्योअस्त्रवारीवाभाग्यश्रितोहिधाभवेत् सकामाकामभेदेनतावपिद्विवि
धौस्मृतौ घृकामस्तुसकामस्यहिगुणाशुद्धिमादिशेत् भौतिकाहिरण्यंलेपसाधश्रितंनैष्ठिको ग्रमी
निर्येस्यवर्णोणवालोवाप्यनघोरषः साधाश्रितार्थमहेनिस्त्रिधावाबाधारिपीडिताः तत्रापिवर्णविके

सो॰ शंज्ञानावार्थं स्ककल्पयेत् स्वडक्षरं स्वयं कर्तेमत्तमाद्विगुणान्मनः देशं कालं वयः शक्तिं मतिंभ
का॰ क्तिं क्रियाकर्म स्वविचार्ये प्रदातव्यं नोपवासो कृताञ्चिते प्रायश्चित्तामृ मर्षेस्य पित्रमातादिबांध
२२ वैः तद्विभज्यविधातव्यं द्विगुणं नितु देनैः यथाशक्त्येयथा हृष्टं निवृत्तगुरुभिर्यथा स्वसिंधातार
विरोधेन तद्विलंघ्यं न लंघने राज्ञो पूजाचरानं चैव भुक्तः परिवर्जयेत् विनाचैज्ञोपरागेण विनापिसि
समीहृत पूजयित्वा प्रसादेन गायत्र्याष्टशतं जपेत् स्त्रभ्रद्ध्रोः सर्वदा सर्वो शिवस्रजानन्वयेते सकृत्सं
ध्याविलोपेन प्रजान्तस्पशातं जपेत् त्रिकाललोपात्त्रिगुणं सोपवासस्तु कामतः एककालार्चने
लभे सहस्रं दक्षिणां जपेत् अकामतः कामतस्तु पूर्वोक्तं लक्षणं स्मृतेन एककाले द्विकाले वा त्रिका
लेवाथ सायकं उपवासस मोपेत कर्मलोपे कृते सति त्रिकालपूजनं येषामेककालमथापि वा प्राय
श्चित्तसमं तेषां नन्यूनं नाधिकं भवेत् द्वितीयादिनमारभ्य वऊत्स्पसहस्रकं त्रिशतोत्तरं यावद्याव
र्यापभृतिवासरं विलोमे पक्षस्नायानौ पैर्वो गृह्णन्दृष्ट्य उपवासो यथा हस्ता मासे मासे समाचरेत् लिंग
लिंगे संस्पृष्टे गृहे हते यथा नीते वा मूषकैः काकैर्कोलैर्यवान वरेण जलमालक्ष्म वा स्पर्शे
यिनालिंगकांतर प्रतिष्ठाप्य भवतु शुद्धिः यदि कार्यते यथावत् स्वहस्ता लाधिते लिंगे द्विगुणं परिव
र्तेने शुद्धिः स्वभ्रमणे तेलत्वा त्रिवर्तणे लविनेशुनान गडुकाद्यभिघाते नष्टे स्यादशुन द्वयान्ते प्रो

22

रस्याधुते नैवलवुवाते नष्टश्रष्टे साधारणतिते लिंगे नाले नासाधुतंजपेत द्विगुणंतनि राधारेकृतं
स्नानाधिकं ततः प्रकामनो यदा लिंगं च्युतं प्रकृष्यमानतः विष्णुं सर्वभावेन प्रायश्चित्तं तदा नेहि
प्रस्पातो यशलाकाया भेदपापं महत्तमं जायते तेन कर्तव्यो न प्रमादेन कर्हिचित अघोरादपरोना
स्ति महापापविनाशनः द्विगुणेन सजमेन महापापात्प्रमुच्यते कामतस्तु यदा लिंगं विसर्पणे
पतितो भवेत प्रायश्चित्तं तदा नास्ति इति सत्यं न हा वचः लिंगपादेन संस्पृष्टे लंघने वायुतन्दुय
पादलंघनः स्पृष्टे तत्र घोरस्याधुतं जपेत स्तम्भणं प्रहते लिंग यदि वा प्रभवाविणा प्रायुतं नस्युते
व्रणस्य क्रमेण परिवर्तयेत सद्योदकेन संस्पृष्टे जपेत् स्वायुतन्दुयं रक्षःसूत्रे जनः प्रकृष्टे हि तेयुतं पंच
क नन्मेयुक्तोदकस्पर्शान्यादहीनमिदं जपेत लद्देतविष्णुहस्ते .... हीनतन्द्दद
भा तद्वित्रिमन्त्रगतेपि .... न्मन्त्राचोरातिमाहारः पंचगव्यापिवेमद्रा संकर
प्रचसर्वेषु चेन सः शुद्धिकारणं अघोरमंत्रो जनध्योघा वस्त्रिंतं प्रसीदति ग्रहणस्य हि निषेधोधीनविधि
पः शिवसंहिता सहेति सर्वपापानि नमिहिमिवभास्करः उपवास हृयं कृत्यं अघोरस्य प्रायश्चित्तं युतेनजप
होमो दशांशतः कुर्याद्धि शोधांगरुकाजपेत प्रमाणोयं अब्रह्मचारी चाविवेतलः सत्यस्य भवेत तत्रैकहवि
च्छ प्रत्यावस्याय श्चित्ते समाप्यते संध्या एवाहरो चैतविन्यसत्कालपंचके शिवसदाशिवाघोराकाल

सो॰ शं॰ २२

23

पुरुषं क्रमात् तत्पुरुषेण शान्तं च तेजोऽसि वदनस्तान्तमकं शल्लोदकं च पंचानां तेन हृन्मन्त्रेणाभिविन्यसेत् गोमयं
गोजलं सर्पिर्दधि क्षीरं च पंचमं अघोराद्यास्तु नैरृत्यां पूर्वे मध्ये हि विन्यसेत् क्रमात् सद्योजातेन वामेन तत्पुरुषा
पुरुषेण च ईशानेनास्य चाम्भस्तेन गोमयमभिमन्त्रयेत् पूर्वं पूर्वं हि विपदं ग्रे सकलमन्त्रमुद्रीरयेत् कुशोदकं
तु गायत्र्या तेन संहितया यथवा पंचगव्यमिति शोकं महापातकनाशनं गोमयस्यार्धमंगुष्ठं गोमूत्रं पलं
समितं पलं दधि घृतस्यैकमानं दभः पलत्रयं पलानि पंच दुग्धस्य कुशाम्बु पलमात्रकं कृष्णायाश्च गोम
यं सूत्रं नीलायाः कापिलं घृतं सर्पिर्दधि शुक्लायाः ताम्राया [illegible] समाहरेत् अभावे सर्ववर्णानां कपि
लैकामथवा स्पृशेत् सुवर्णरौप्यताम्राणां पात्रे वा शुभे पंचगव्यविधानेन शिवकुम्भमिदं स्मृतं मूल
स्यांगुष्ठमात्रं पिबेदेकं यथा जितेन्द्रियः संघातमिव तूलस्य समिद्धमिव पावकः शिवकुम्भोदं हन्त्याशु
पापानि सुमहान्त्यपि यथा शास्त्रोपदिष्टेन शाम्भवेन तु यः नराधिकारतानेन दीक्षाकोऽनर्हकं
व्रजेत् कर्मकाण्डक्रमावल्यां श्रीमता सोमशम्भुना महाप्रभावः स्वल्पोऽपि यथाशक्ति विधिः कृतः ग्र
थ्यालोभोगमोक्षार्थदीक्षा [illegible] यथा यथावार्थसंक्षेपादभिधीयते मलमायादिपाशानां
विश्लेषः क्रियते यथा ज्ञानं च जन्यते शिष्ये सा दीक्षेत्यभिधीयते विज्ञानाकलनामैको द्वितीयः प्रलया
कलः तृतीयः सकलः शास्त्रेऽनुग्राह्यः त्रिविधः स्मृतः तत्राद्यो मलमात्रेण युक्तोऽन्यो मलकर्मभिः

कलादिभूमिपर्यंतं तत्त्वैस्तु सकलो ध्रुवः निराधारा च साधारा दीक्षा या द्विविधा स्मृता निराधाराद्वयोस्तेवा
साधारा सकलस्य तु आचार्यनिरपेक्षेणाक्रियते यांध्रुनेवया तीव्रशक्तिनिपातेन निराधारेति सा स्मृता
आचार्यमूर्तिमास्थाय मंत्रदीक्षाभिभेदतः सामर्थ्याद्रुद्रलेशानां समाधिकरणोच्यते इयं च तद्विधा दीक्षा
सा सबीजा अबीजवर्जिता साधिकारानिरधिकारा यथा तदभिधीयते समयाचारसंयुक्ता सबीजा जाय
ते नृणां निर्बीजत्वसमर्थेषु समयाचारवर्जिता नित्ये नैमित्तिके काम्ये यदा स्यादधिकारिता साधिका
रा भवेद्दीक्षा साधकाचार्ययोस्तु तु निर्बीजदीक्षितानां तु तथा समयपुत्रयोः निरधिकाधिकारिका दी-
क्षा निरधिकारिका द्विविधेयं द्विरूपापि श्रमेक एवं जायते एका क्रियावती तत्र कुंडमंडलपूर्विका म
नोव्यापाररूपेण या सा ज्ञानवती मता एवं लब्धाधिकारेण दीक्षाचार्येण साध्यते सर्वमेतद्यथा सम्यक्तः स
मूर्तिः कृतशीलवान् ज्ञानाचारगुणोपेतः शमी श्रुद्धावयो वरः देशकालदशाचारेतरभक्तिसमन्वितः
शिवाद्युत्थानवांशास्त्री विज्ञस्य स्वप्रशस्यते श्रयदीक्षागुरुः उपोषितेन नित्यक्रियात्मनः मणवाद्यंकराभि
जः कृतहाराधिपार्शनः विज्ञानुत्सार्य देहस्थान्य त्साभवेस्त्वास्नेश्चितः उपवीतश्चतस्युद्धिमतधोणिपृथ्वीरि
ते त्रिलक्षुलसिद्धार्थउपाहर्चाउर्धरेव समवधीरनीरंव विशेषार्घमिमं ततः नंद्युनाउच्चाश्रृंगिति
लकं स्वामनो मनः पूर्वनेमनमेश्च उपंचगव्यं च पूर्ववत् लाजाचंदनसिद्धार्थानभस्मदूर्वाक्षतांकुशान् विर

सो॰
श
२४
24

करांगुष्ठानंतान्समयाख्याभिमंत्रितान अक्षतांश्चोद्दित्वानेतान्नववेनावगुंठितान नानाम्बहरणाः
कामान्निर्मोक्षविनिवारकान दर्भांगांतालमानेनकृत्वाषट्त्रिंशताद्दलैः समकमशिवाह्रेणावर्णावोधा
सिसुवमं शिवमात्मनिर्विनस्यस्यद्धाय्यानमभीप्सितं निष्कलंचशिवंनस्यशिवोहमितिभावयेत्
मूलाभिमंत्रितंक्षितं शुल्कीशशिरसिन्यसेत् अलंकुर्यात्त्रिनेत्रेहृदयेऽथ प्रोक्षविभूषणैः गंधमंडलकंलीघं
विद्याद्दक्षिणकरे विधिनान्वयिरीणामिश्यंस्याह्निवहलके नयस्यशिवमन्त्रेणभास्वानिजमस्तके
शिवात्दभिन्नमात्मानं कर्तारं भावयेद्यदा मंडलेकुमेशोसालीकलशेघृतस्तुकः होमाग्निकरणावक्रो।
शिष्येपाशविमोचकः स्वात्मन्यनुग्रहीतेतिपंचवारोयमीश्वरः" सोहमेवेतिऊर्वीतभावंस्थिरवत्
गुरुः ज्ञानविग्रहकरः स्थिताननैनत्वाडद्गाननः अक्षतांश्चपंचगव्याभ्यां संशोध्यमावमंडले वतस्पर्थो।
नमस्कारैः संस्कुर्यादीक्षणादिभिः विविद्याविकरात्तश्चऊर्ध्वाश्चाप्संहरेत् तानीशादिशिवार्धरः
न्यामासनाद्योपकल्पयेत् नैवेद्यैर्वास्त्विमीवोणाल्लकेलक्ष्मीयुपूजयेत् पश्चिमेनशुचीर्वैतैः सुदर्धतीम
त्वालंघ ध्यात्वावाह्यश्चमध्येसम्मंडलरूपिणी अथस्तोत्रविधीनोधपूर्णावेदन वर्चिते वृतपल्लवैः
वक्रेवश्रणावेनवलासने पेशाम्यांसर्वदान्यस्तेकल्याणोपश्चिमाननेश्रुचितैवेष्टहेमाद्यैः सांगसंपूज्य शं
कर ऊंमदक्षिणपार्श्वस्थापश्चिमास्यात्तलक्षणं पूजयेदजसिंहस्थावाचानीवक्रविशरूपिणी दिक्षु शः

क्रादिदिक्पालान्विष्वक्सेनाद्यान्पूर्वासनान् वाहनायुधसंयुक्तान्दद्यादर्घ्यं स्वनामभिः प्रणवमंत्रांसमादाय
ॐ भस्माद्यामित्याग्मिनी शुचिर्विस्त्रपद्मोधारं भ्रामयेन्नीमदक्षिणं शिवाज्ञां लोकपालानां श्रावयेन्मू
लमंत्रस्य संरक्षतयथाभागं ॐ भर्भूतावनोन्यसेत् ततः स्थिरासने ॐ भे सांगसंपूज्य प्राकारं विन्यस्य शोध्य
मध्यानेवार्घ्यपात्राद्यं स्वस्वबीजेन ॐ हः अस्त्रासनाय फट् नमः ॐ ॐ ग्रहमूर्तये फट् नमः ॐ श्रीं पद्मासनाय फट्
प्रह्लासनाय नमः ॐ ॐ हृदयाय फट् नमः ॐ श्रीं शिरसे फट् नमः ॐ हं शिखायै फट् नमः ॐ श्रं
कवचाय फट् नमः ॐ फट् अस्त्राय फट् नमः ॐ सूर्यकोटिप्रतीकाशं भस्मपाण्डुनिःस्वनं यज्ञो
गोपवीतं च चतुर्वक्त्रं चतुर्भुजं भद्रमदशानं शान्तं सोममकुटधरं शक्तिशूलं तथा सिंहस्थं च ध्यायेत्
भगलिंगसमायोगं विद्यालिंगप्रदर्शनम् पुष्पेण स्वयं ॐ भैं हृदावाहनवार्यनी भूमध्ये मुक्तये नादे
शुषिनावार्धनी सुषुम्णा ॐ भस्य माव रत्नार्धेनानवं समर्पयेत् साङ्गं च मूलमंत्रस्य पाते ॐ भे निवेदये
त् नत्दृम्यशेनवश्ये महारक्षाविज्ञापयेदिति यद्येदं कृतं यत्नेन भगवन्मम मंदिरं रक्षणीयं जगन्नाथ स
र्वोपद्रवनतया भणावस्य चतुर्वोउवायव्या विघ्ननायकं संपूज्य पूजनं पत्नमध्येतु यागभूकृतमंडले स्थंडिले
सविसर्गं पूर्वोक्तविधिना ततः लयाग्नुजोद्भवेन्सार्धं ॐ उं अन्तेमं मध्ये निर्विघ्नो विधिना तस्मिन्वर्णगाधा
हृतादिकं वाममध्येनविन्यस्य समिद्भ्यं तिलादिकं ॐ उंव क्रिस्वगाभ्या दिशामवन्तस्कन्दभावयेत शुचिना

सो॰ शा २५

25

मूर्ध्ववक्त्रस्य हृदि वक्त्रः शिवं यजेत स्वमूर्तौ च शिवं भं च मंत्रं लेखाग्निशिष्ययोः स्पृष्टिन्यासेन विन्यस्य शोऽ
ध्याध्यानेयथाविधि वक्त्राणामग्निजिह्वानां ज्वालानां च निरूपणं इष्टकोष्ठविधानेषु प्रसंगादभिधी॰
यते ॐ उमानेशुक्लं ध्यात्वा हृदाहुतिभिरीरिते स्थितं पश्चिमे शिष्यसंस्कारे नित्यहोमे समाचरेत वश्य॰
कर्षणे सौभाग्ये पुष्टिभाग्यादिहोमे शान्तिके पाशादुद्धे च वामे होमः प्रशस्यते गुटिकाञ्जननिर्विशे॰
पादलेपजिगीषया शिष्यसंयोजनार्थं च प्राचीनवदनं यजेत मारणोच्चाटने द्वेषस्तंभनार्थं च दक्षि॰
णे साध्यस्थितं तत्तैव पश्चिमेन विशुद्धये हिरण्यकनकारक्ताकृष्णा तरुणसुप्रभा जिह्वाग्रे रितिरः
क्तोववक्त्ररूपा तु सप्तमी तदेद्व्युक्तिलासादवक्त्राणां निलनीचरः हिरण्याद्या विनिर्दिष्टा रसना बहु॰
क्रमात् मध्यतो वक्त्ररूपा च दक्षिणेऽभ्ररासिनी हिरण्या तप्तहेमाभा कनका वज्रसुप्रभा रक्ता दि॰
नारुणाभा च कृष्णा नीलमणिप्रभा सुप्रभा मौक्तिकद्योतातिरक्ता पद्मरागवत् चंद्रकान्तशरत्युद्र॰
प्रभा वेववक्त्ररूपिणी फलं तत्कामभेदेन क्रमाद्रसासु दीयते वश्याकर्षणयोर्याग्ये कनका सर्ववेविधे
विद्वेषमोहने रक्ताकृष्णा मारणकर्मणि सुप्रभा शान्तिके पुष्टौ सरक्तोच्चाटने मता एकैव वक्त्ररूपा तु
सर्वकामफलप्रदा सुप्रभीष्टवदनेनासां जिह्वानामनुपूर्वशः बीजानि समहोमार्थं लिख्यते नात्र त॰
थथा विरेफा वेति मोचयो कफ वषट् स्वरान्विता इंडु विंडु दीर्घा यो काजिका बीजान्यनुक्रमात ॐ क्ष हि

रणायैनमः ह्लंकनकायैनमः हुंरक्तायैनमः क्षुंकृष्णायैनमः पुंसुप्रभायैनमः ह्लुंअतिरिक्तायैन
मः गेंकृष्णरूपायैनमः ॐ श्रीरामिवृषेहोमेकुर्यात्कालिकपौष्टिके शुभिचारेत्वविषपाकसमन्वितं
कार्त्तिकैः लवणोराजिकान्मककटुतैलसुकंटकैः संसिद्धिरपिवक्राभिःकुद्धोभाष्यायेनायजेत वि
षायवन्नलाभायवेश्यासुरूपुत्रणेषुरं प्रियवस्पर्शाकिंनलवैर्यकुर्यान्मायकोन्मसः कदंबकालिकाहोमाय
दिणीसिद्धातिभ्रुवं वंधुककिंशुकादीनिविषपाकैर्होयहोमयेत बिल्वराज्यायलक्ष्म्यर्थेपाटलाश्च
एयकोनापि पद्मानिचकरवीरीतिभक्ष्यभोज्यादिसंपदे दूर्वाव्याधिविनाशायसर्वसंतववृषीकतौ
प्रियंगुकदलीपुष्पाण्यप्रतेन्नकुर्याद्बुधः विषमज्वरनाशायहुतंपञ्चाणिहोमयेत हुतेनसहस्रा
ण्णिहुतस्नुतेनत्रविंशा ॐ दुष्टकस्यवंनाशायजन्मसः वौषद नेलेवकृष्णमभ्यर्च्यसप्ष्णायेग्रहस्य
ने तिलान्वाकृष्णमेवेणाजकुर्यान्मुल्यकेनवा मेवानाशाविनाशेषुदिंगतयधर्णानलान धार्येत्तिला
होमेनशीघ्रंपाशुपतास्त्रेणा ॐ श्लींपशुहुंफट मेवान्स्फटीक्रियतांहुंफट सर्वोपद्रवनाशायकृष्णा
पानिलायैभिः विधिनायजनेकुर्यादयश्वतेनसध्यते शाद्भमष्टपातेनैवमगानितदर्पणावानःसत
पासुतमूलेनदद्यात्स्त्रांधयाश्च नवाशिखाध्यमवेशायशतिशिखाध्यपातंजपेत शातहर्षवहोतः
वंसंपतोडनिर्मितोपतायपतानिमिलकृतेनया शातहर्षचहोतव्यमूलमेवेणाह्वंवतेमूलाया

सो॰
श॰
२८

26

स्वांतमंत्राणां स्वाहांतेन तर्पणं महत् शिवा संपुटितैर्बीजैर्हूं फडंतेन दीपनं ॐ ह्रां शिवाय स्वाहेति तर्प
णं ॐ ॐ शिवाय हूं फडित्यादि दीपनं ततः शिवं भक्त्या स्थालीं द्वालिंगनादृशं विंतो चंदनादि समालभ्य ॐ
वर्मीयाल्केव मंडले वस्त्रेण मसृणं भेद्य सान्ध्यावाह्नसिद्धये यमांये तामनेदमेसा ज्ञात्वकृतन मंडले मस्ता
स्व मूर्तिभूता याभावपुष्पः शिवं येन वस्त्रवद्भुक्ताद्यावास्थाल्यां पृष्ठे वहिर्भवेत तुल्यापाश्विमव
क्राद्यांशुद्धाद्यां वीजाणादिभिः म्यस्तफट्कारवीजाद्यां न्यस्ताद्यां ॐ ईंदद्विणो यमांयमद्यारीयाञः
मायां स्याद्युधाणना स्थालीमारोप्य पेदस्वनमुक्ष्यानि मार्जितो पार्वो पथो त्वसंशुद्धे प्रसादमानमे
त्रित तंडुलांच्याम्बकादीनां निक्षिपेमन्त्रतयथा एकाशिष्याविधानाय तेषां भूत्स्वेति पंचकं ॐ र
तिमस्तीतिपश्चाद्धृदयेहूं सन्तक्रमात ॐ वंशुद्धालनमंत्रेणापिधानेकवचाएना शिवाग्नौ मूलमंत्रे
णापूर्वास्यः चकमेकंश्रपेत स्वस्विन्नेन यत तुल्यात्क वमाष्यर्षसर्पिषा स्वाहांतेः संहिताः मंत्रैः दत्वाः
नभ्राभिघातकं संस्थाप्य मंडले स्थालीसदर्भे स्वाहुतेएना प्राणवेन विद्याद्यासपाउहोविलेपनह
दा स्वशीतन्वाभवेदेव भागवर्ह्णितानिचारणं विद्यात्संहितामंत्रैर्वोषडंतैः समुल्लकृत यमोद्यास
नकेदत्ता ॐ ऽमंडपपाश्चिम संपातेन वर्धवायत्वेन तत्संहितया वर्धेत चरुकं सकदालभ्यनथैववोष
डंतया येतस्तज्ञानमस्त्रीभूतं स्थंडिलेयां निकयजेत साज्यभागं स्विष्टिणां भागं देवाय वक्तये ॐ ऽ

धां मे लोकपालेभ्यः समाज्ञाप्यमिदं वचः नमौनेन हृदा दद्यात् मेनेवाचमनीयकं मूलं स्मृत्वा शान्तं कृत्वा दद्यात्
त्तां घटयाविधि मंडले कुंडलतः एवं मध्ये वाथ कुंडयोः तदस्मात् गणादीनां निवर्त्यान्ते लिंहद्रु शिव
मध्यस्थ लक्ष्याने विधाय कलशभावनां सर्वज्ञानादियुक्तोहं समस्ताध्वोपरिस्थितः समं शिवाजन
स्थानमर्पिहाताहमस्य शिवोहमित्यहंकारी निष्क्रमेद्यागमंडपात् वास्तुपूर्वाग्र सहस्रमेषा स्नाना
कृतमंडले मणिवासनके शिष्यं श्वेतावस्त्राभरणीधकं स्नानं चोदङ्मुखं विग्रहं कृत्वा पूर्वास्यं चैव भक्तये हृदं
काय समासेष पूर्वास्यः प्रविलोकयेत् चरणादिशिखावधि कुंभेन विलोमतः वस्त्रेणास्य प्रसा
देन शोधयामि विह्न एवं तां प्रोक्षोदकेन संशोध्य मंत्राम्बुस्नानसिद्धये भस्मस्नानं च विघ्नानां शान्तये या
पभीतये स्त्रष्टिसंहारयोगेन ताडयेदस्त्रभस्मना पुनरस्त्राम्बुना शोध्य सकलीकरणाय तं नाभे
रूर्ध्वं कुशाग्रेण मार्जनाया स्त्रमुच्चरन् हृदा लभ्येत तन्मूले स्त्रमर्पणनाभयः हृदि ध्यायताघपाशा
नामालभेत शिरसा वा तत्कुरीरे शिवसाङ्गमासनं विन्यसेत्ततः पुष्पादिपूजितस्यास्य नेत्रे नेत्रेण
हृदा वस्त्रामं त्रिनवस्त्रेण सितेन वस्त्रदशोन च भद्रलिङ्गकमाद्यं प्रविश्य पश्चिमद्वारेण पश्चाद्क्रमास
नेदमायथावन्निवेशयेत् संहारमुद्रयात्मानमूर्ध्वान्तस्य हृदंबुजे निरुद्ध्य पूर्वोपधिते कायेन्यासक्र
मानमर्चयेत् एवं ननस्य शिष्यस्य मूलमन्त्रेण मस्तके शिवहस्तं प्रदातव्यं रुद्रेशपददायकम् शि

सो॰ वसेवाग्रहोणार्घं दत्वेहस्ते शिवाणुना शिवे संहितिपिधेस्ममपनीयास्य वांवदं उमाद्यस्थानमंत्राणां शिवदे
श॰ वगणांकिनं विद्यादीनां क्रमात्क्रमशः योयोत्सेचयाणुकः शणानिक्रंभवाधानयोः क्रारयित्वा नलोत्तिके
२७ स्वदक्षिणासनेनस्थित्वोस्यास्यसमुपवेशयेत् शिष्यदेह विनिष्क्रान्तंस्स्रगुमणामपि भावयेन निजविग्र
हलीनां चवरंभमूलेन मंत्रितं दर्भाग्रेदक्षिणेतस्य निधाय पुकरपल्लवे तन्मूलमात्मजंद्यायामग्रवेतिमार
नांतरं शिष्यस्यहृद्वयंगनारेचकेन शिवाणुना पूरकेनसमागत्य स्वकीयं हृदयांबरं शिवाग्निना
पुनः कृत्वा नाडीसंधानमीश्वरं हृद्यानत्संनिधानार्थं नजयादाहुतीत्रयं शिवहस्तस्थिरत्वार्थं शा
नेमूलेनहोमयेत् इत्थं समयदीक्षायां भवेद्योग्योभवार्चने अथसंस्कारदीक्षायाविधानमभिधीयते
आवाहयेन्महेशास्यवह्निस्थस्य शिवो हृदि संस्थितो तोसमभ्यर्च्य संतर्प्य हृदयाणुना नम्रः संलि
ययेदस्य तेनैवाहुति पंचकं ऊस्वमेनास्त्रजप्तेन ताडयेत् हृदये शिशुं प्रस्फुरत्नारकाकारं चैतन्यं
तत्रभावयेन प्रविश्यतत्र हुंकारयुक्तरेचकयोगतः संहारिण्यापातयाकृष्य अस्त्रेण स्वहृदि न्यसेत्
ततो वामी घृतीघृतो मुद्रयोद्भवसंज्ञया हृत्संपुटार्थमंत्रेण रेचकेन विनिक्षिपेत् गेहांत हांश्चात्मनेन
मः जाज्वल्यमानेनिधूमे ज्ञनऊ यादिष्टसिद्धये प्रबुद्धे सन्मे पेतहोतावक्तोनसिद्ध्यति स्निग्धः प्रद
क्षिणावर्तः सुगंधः शस्यतेनलः विपरीतस्फुलिंगीच भूमिस्पृक्शस्यते अनेवासिकृतपापं ना

27

नीयादग्निलवाणोः विघ्नागंधे समुद्भूतो ब्रह्महा गुरुतल्पगः सुरापोऽथ तद्भवो वर्गो ब्रह्मस्वकृतनाशनः कृ
शोघ्नोशवर्गंधे वर्णाभ्भत्रै विनाशनः भ्रूमतिस्त्रीवधे वह्निः कंपते हे महानाग वधे स्फुटति वालस्य
निस्तेजगर्भघातकः इत्येवमादिभिश्चिह्नैः ज्ञात्वा शिष्यस्य कल्मषं पापभक्षणहोमेन दहेद्धूनेनवा
त्मना द्विजत्वापादने चैव तथा कृत्वा चभावने आहारं वीजसंशुद्धौ गर्भाधानाय संस्कृतो सीमन्तजन्म
नेनामकरणाय च होमयेत् शतानि पंच मूलेन चूडादिशुद्धये ततः शिथिलीभूतवंधस्य शक्तित
कर्षणं च यत् आत्मनो रूपसंवेगर्भाधानं तदुच्यते स्वातंत्र्यात्मगुणाव्यक्ति विभुपुंसवनं मतं स्वाधा
त्मनो विवेकेन ज्ञानं सीमन्तवर्धनं शिवादिशुद्धसद्भक्तस्वीकारो जननं मतं वोधनं यच्छिवत्वेन शिव
ताहं स्यनामतत् संहारशुद्धधात्मानं स्फुरद्दिककाणोपमं निदधीत समादाय निजे हृदयपंकजे
ततः कुंभकयोगेन मूलमंत्रमुदीरयेत् ऊर्ध्वात्मनःसीभावं तदात्मा शिवयोर्हृदि ब्रह्मादिकारणः
त्यागात्क्रमाद्रेचकयोगतः नीत्वा शिवांते मात्मानमादाय उद्भवमुद्रया हृत्संपुटितमंत्रेण रेचकेन वि
धानवित् शिष्यस्य हृदयांभोजकर्णिकायां विचिंतयेत् पूर्णाभिशिवस्यवक्त्रस्वकाराधितात यादिनो
मणिकिकारयेच्छिष्यं समयांश्चावधेयया नतिदेत्कारणं देवेन शास्त्रं तेन भाषितं न गुरुं साधकं चैवलिं
गच्छायां न लंघयेत् नाद्यान्नलंघये निर्माल्यं न दद्याच्छिववेदीस्थितः शिवाग्निर्गुरुपूजा च कर्तव्या जीवितः

स्रो॰ शु॰ २८

नावधि वालवालिशाखूडह्वीभोगभुग्राधितात्मनां यथाशक्ति दद्यान्नैतान्समर्थस्य समर्थकान् व्रतो
गानिजटाभस्मदण्डकौपीनसंयमान् स्थानाद्येहं यद्यद्वा परिजप्य यथाक्रमं स्वाहान्तसंहितामन्त्रैः पात्रे
प्यारोप्य पूर्ववत् संपातानभिजुह्वन्नोक्षेत्स्थंडिले शाय दर्भयुत् रक्तानार्थं च यथः स्तारोप्य तत्तमात्र
शिवास्त्राणां समाराधयेदधीनवृत्तिनैष्ठिकः एवं समयदीक्षायां विशिष्टायां विशेषतः वह्निहोमागमज्ञ
नैर्योग्यः सजायते शिष्यः नाडीसंधानपूर्वं तत्त्वमन्त्राणां तर्पणं तथा पूर्ववज्ज्ञानैः सम्यङ्जातो हि जनापास्त
तथा चैतन्यस्यापि संस्कारो कृत्य ``` ``` पादने दत्वा तथा पवित्रके होमशतं वा यथसहस्रकम् दीक्षा।
घासामर्थ्यं योक्तृ सहस्रेशापददायिनी अथ निर्वाणादीनां योजयेन्मूलादि दीपनं प्राशावं यन्त्र सामर्थ्य
ताडनादि कृत्वापि च एकैकयानदाक्रुत्याप्रभेकेणात्र येनावा बीजगर्भशिवाहं हूं फट् तन फट्वा।
एवना गं जं हां हूं हूं फट् मूलस्य गं जं हां हूं फट् हृदयस्य एवं शिरः प्रभृतीनामपि इत्येवं दीपनं।
ऊर्ध्वान्तं वं सिन्धुरकर्मणि शान्तिके पौष्टिके वषट् वषडन्तादिना एवना वौषट् वौषट् समायुते नैवा।
नस्पर्याविशिष्यैतैः हवनं शेषवैः ऊर्ध्वान्तं वं ताप्याधनादिश्च ततः स्वसव्यभागस्थमण्डलेन्यस्त वि
ग्रहं शिष्यसंपूज्य समस्त्रं स्वप्रमेयानि विभाव्यन मूलेन तच्छिवावधपादाङ्गुष्ठानुमान येन् संहारे
णमुद्रयात्तवधीधानलतनशिवान्तिके प्रसन्नदक्षिणे भागे वामेनार्घ्यान्नियोजयेत् शक्तिं च शाश्वर

28

क्रिमंत्रेणाहृजितांतस्यमस्तके संहारमुद्रयाऽदायसूत्रेणैवयोजयेत नाडीमादायमूलेनसूत्रेणय
स्यहृद्यावेधयेत प्रवरीस्यतन्त्रेणाहृदयेनाकृतिंचय दग्धांतस्तंनिधायानार्घंधाम्नावपिवेमेवहि त
नः ॐहांतत्वाध्वनेनमः ॐहांपदाध्वनेनमः ॐहांवर्णाध्वनेनमः ॐहांमन्त्राध्वनेनमः ॐहांकलाध्व
नेनमः ॐहांभुवनाध्वनेनमः इतिषड्विधमध्वानसूत्रेस्यस्तात्स्ववारिणा शिष्यंप्रोक्षास्त्रजप्तेनपुष्पे
णाहृदिताडयेत प्रविश्यतत्वज्ञोकारंपूरकरेचकयोगतः चैतन्यंहृत्सवीजंस्यंविश्लिष्यवायुयाऽऽत्मना
ॐहः हूं फट् शान्तिसूत्रेणहांहांस्वाहेतिचाणुना संहारमुद्रयासूत्रेनाभीभूतेनियोजयेत ॐहांत्तेहां
शात्मनेनमः व्याप्यैवंशावयेदेकंतन्मन्त्रेणावगुण्ठयेत आकृतित्रितयंदग्धाहृदिसंनिधिंहतवेविद्या
देहंचविन्यस्यशान्त्यतीतावलोकने तस्यामितवतत्वाढ्यंमंत्रभूतंविचिन्तयेत ॐहांशान्त्यतीताकः
लापाशायनमः इत्यनेनावलोक्यहेततेमंत्रमध्येकंपदंवर्णाश्चषोडश तथाष्टौभुवनान्यस्यांवी
जनाडीककवद्वयं विषयंचगुणांश्चैककारणंचसदाशिवं मिताथाशान्त्यतीताथासृतभोग्यप्रताडये
न ॐशान्त्यतीताकलापाशायहूंफट संहारमुद्रयाऽऽदायनिदध्यात्सूत्रमस्तके पूजयेदाहुतीस्तिस्रो
दद्यात्संनिधिहेतवे ॐठततेहेप्रत्त्वेवीजनाडीकवद्वयं गुणौमन्त्रौतथाक्लास्यमेककारणमीश्वर
पदानिभानसंख्यानिपुराणिदशसप्तच पंचकंचविषयंप्रातेःक्रमात्याममध्यतः सम्मेन ताडयित्वासमा

सो॰
या
२९

29

दायभुवनमूले नियोजयेत् ॥ तेजआन्त्रिजमंत्रेण संनिधायाय कृतिं सर्वं ऋं शविग्रायां समनन्ता विप्रदुर्नां
चैकविंशतिः षष्ठपूर्णः शांवेवेकलाकानां पंचविंशतिः गुणानामन्वयमेकं च विवधं भइकारणं प्रत
भांव्याति रिक्ताघा बीजनाडीकवहठयं ग्रादावा वामपसंपहहस्ते चैत्वाणउना चैयत ततस्तत्संनिधाना
यन्त्रऋयादाऋतिवृयं ऋं वतविंशतिं तत्वानि वर्णानां पंचविंशतिः बीजनाडीकावहठपदर्ज्ञांपि
कृविंशकं लोकानां च चत्वर्णांच षष्टिगुणा च तद्वय मंत्राणां त्र्यमेकं च विवधं कारणां हरि प्रतः
भांव्यमतिष्ठायाश्चकलायां ताडनादिकं विधाय नाभिस्तनस्थे संनिधानाऋ नीधेनेत् हूं ध भुवना
नांशतसार्धपदानामष्टविंशती बीजनाडी समीरणानां ध्यमिंद्रिययोरपि वर्णं तत्वं च विवधमेके
केगुणपंचकं हेत्वं ब्रह्माणमन्नास्थशांवराणां चतुष्टयं निवृतौ पीतवर्णाधामंतर्भाव्य मताडयेत ग्रा
दायपदं भोगांतसूत्रे विन्यस्य पूजयेत् नऋ यादा ऋनीस्तिरूवः संनिधानाय पावके ऋं य इसाद्या
यकलाः सूत्रे योजयेदिच्छाविग्रहे सर्वाजानां तदीनाधामनया वा सुपाशांतः देहारंभकधर्मास्त्वमन्त्रसि
द्धिफलादपि पृष्ठापूर्णाद्धिप्रमोक्षमातिविर्कमवबंधकं चैतन्याभेधकं सूक्ष्मं कलानां मंतरेत सरेत प्रथनेनैव
क्रमेणाग्य कुर्यात्प्रवर्णादीपवे ग्राऋ तीमिः समेत्रेणा तिस्त्रभिस्तिसृभिर्यथा ॐ ऋं शांत्यतीताकलाया
याय स्वाहेति तर्पणं ॐ ऋं शांत्यतीताकलायाः पाशाय स्वाहेति तर्पणं ॐ ऋं ऋं शांत्यतीताकलापाशाय ऋंफ

फट् इत्यादिदीपनं तन्मूत्रं व्यामिवोधायकलाख्यानेष्वपंचक स्वं स्वहृदयं ऊं क्रमायेन तत्र सांगं शिवं घनेत
ऊं फडंतैः कलामंत्रैः मिलापाशानत्रक्रमात नमोन्तस्वस्वविश्लेषणान्तः अथ्योक्तहृणावयने ऐं हूं केशान्त्यः
तीनां कलांगरहूं मिव भामिवेत्यादिमंत्रैः कलानां वंधनग्रहणमथोपूः पाशादीनां वशीकारोग्रहण
वंधनपूर्वः पुरुषं प्रतिनिःशेषव्यापारप्रतिबंधने उपवेशपाथवनन्तूत्रं शिष्यस्कंदाप्ता ग्राहयेत विसर्
ग्याधूकमोघायप्युत्नेमूलेन होमयेत शान्तार्थमपुरेपमः शिवस्त्रप्रणवादेरे हूं दस्त्र सपुटेस्त्र तेनियायो
भ्यर्चयेद्गृह स्वहूं शिवेन समेन कृत्वा संपात शोधितं विद्याकलशस्याधारंत्ताविन्तापयेन्मनः पृष्ठ
शिष्य करेदत्वा सपूज्यकलशादिकं प्रणम्य च बहिर्यायाद्यागमन्दिरमथ पूतुः मण्डलं विनयंकृत्वा
गुरुरुदतुम्रेणाननान गुप्तहूं सर्ववक्त्रात्स्व शिष्यांतत्र निवेशयेत प्रथमपचूगव्यस्यप्राशयेद्गु।
लकचय पाणिनाऊं षाग्रकेनस्था वमेशातवात्मना वस्कंनाढिलीघेतग्रासर्मिनघ्समिते ग्रष्ट
ग्रासम मात्रं वाद्देशानुरूपशोबूजित पलाशप्रटकेश्वको ः पुरुषो पिप्पलपत्रजे हूं स्वमोजयेद्द्वार
मृतमाचमयेन्नेलैः दंतकाष्ठंहृदा दत्वा तद्गन्नाग्रविवर्जिते धौत सद्यस्तुरवेश्मोदापयेत्यातस्तु ग्रघेत
स्पृशकाग्निमोमरे स्त्रोर्ध्वं वदनं पात्तस्वनम सर्वेषामेव शिष्याणां मितुरास्यम पुरोभनं शुभाशुभत्नाविषया
ग्रेशान मन्त्रेणाह्होमयेत स्नानादि दोषमोघाय मूलेनाष्टोत्तरशतं विद्यायप्रपूज्य दिलेशाय सवकंमस्वा।

स्वो॰
प॰
३॰
30

पेणं पूजाविसर्जने चास्य चण्डेशस्य च पूजनं अपनीय च निर्माल्यं त्रिशिर्षीमथ गोलकैः भूमिं तु
शुद्धं मूलेन शोधमग्रोधनेश्वरोः कलशं लोकपालांश्च पूजयित्वा निरुध्य च विसृजेन्न पामर्थि
च रत्निनेयदिवाहृतः वाहृतो लोकपालानादवामेन पतो बलिं भस्मनाशुद्धतां येवास्तानाथा
गालय विशेत् गृहस्तान्दर्भयाग्याग्यांपूर्वशीदास्तरक्षितान् हृदास्तज्ञस्थया ग्याग्यायतीन्दक्षि
णमस्तकान् शिवावद्भूशिवान्नस्तुरक्षितान्क्रमाणवं विन्ताप्य स्वापयेत्क्षुत्र्यां ततो याग्यात्सने।
वेदिः गोहिलिर मूलपाणाय स्वाहा पंचगव्यं च कुशाम्बारुद्धी नादनयावनं समाचम्याशिरु ध्याता
याग्यामास्थाय पावनी दीक्षागतक्रियाकाण्डे संस्कारविशुद्धकः मन्त्राणां दीपनं शोक्त ततः स
चावलंबनं स्वयं मानानाडिसंयोगशिखा चैतन्ययोजनं गृहणानाडं न यागपूजां तर्पणादीपुनश्च
वेधनं शान्त्यतीतादेः शिवकुम्भसमर्पणं एवं कर्मक्रमः प्रोक्तः प्राशावयशिवेन तु इति संक्षेपतः
प्रोक्तः विधिर्दीक्षाधिवासने अथ प्रातः समुत्थाय कृतस्नानादिको गुरुः शिष्यान्स्वमथवा दृष्ट
स्वप्नं शुभमहेतवे दृष्ट्वा स्वं मासमथवादेः प्रशस्ताः भवन्ति गजाश्वारोहणं धनं सितवस्त्रावर
णं विघ्नः स्वावयवच्छेदो मषीकर्दममर्दनं तैलाभ्यंगादिकूपादिपतनेन प्रशस्यते आचार्येण तु
सो रोगाद्भूता उः स्वमथात ये नित्यकर्म हृदयं कृत्वा प्रविशामावमंडपं स्वाचान्तनित्य वत्कर्म कृत्वा

मिश्रिके विधौ ततः संशोध्य मध्यार्णं सुसमीशभूषणानि च विन्यस्यात्मनि पूर्वोक्तं शिवहस्तं च भास्वरं ॐ
भाषेशृन्यदेशे शमिं ज्ञादीन प्यत्रक्रमात् मंडुले स्थंडिले वापि शकुर्वीत शिवार्चनं तर्पणं पूजनं वह्नेः
स्वर्णं तव हि तर्पणं । ॐ ऽः स्वमंत्रो वक्ष्मो वार्यमन्त्रे णापाशुपादिकेशानं कृत्वा संपूज्य नैवेद्य विदध्यान्मंत्रदीपनमग्र
नवंलि विधानं च मध्ये स्थंडिलकुंभयोः कृत्वा शिष्य प्रवेशाय मलयोनुज्ञां वाहिव्रजेत ॐ भक्ष्मसमय
तत्वं मंडलारोपणादिकं संपातहोमं तन्त्रारोहपदमेकांतगतं एतत् संनिधयेति स्वाकृत्वा मूलाणनाकृ
तो ज्ञाती: ॐ भस्य शिवमभ्यर्च्य पाशुहत्वं सम्पाद्येत स्वदक्षिणा धर्मकायस्य शिष्यस्याभ्युचितस्य च
तच्छिवाद्यां निवभीघायमादग्रष्टावलिं वितं तंतोनिवेश्य निर्दृग्ने स्तव्यामि मालोक्य चेतसा ह्येधानि
वृनात्यस्याशानमप्राधिकं ततः कपाली ज्ञोहि [illegible] वज्रदेहः प्रमर्दनः विभूति स्वाय शांतः पिना
कीत्रिदशाधिपः प्रग्निभद्रो ज्ञताराश्च पिंगलः खादको हरः ज्वलनो दहनो बभ्रुः भस्मांतकक्षयांत
तको दस्यो मन्युहरो धाता विधाता कर्तृसंज्ञकः कालो धर्मो धर्मश्च संयोक्ता च वियोजकः नैर
तो मारुतो हंता क्रूरदृष्टिर्भयानकः ऊर्ध्वकेशो विरूपाक्षो धूम्रलोहितदंष्ट्रिणो बलश्चातिबलश्चै
व पाशहस्तो महाबलः श्वेतश्च जयभद्रश्च दीर्घबाहुर्जलांतकः वडवास्यश्च भीमश्च दशने वक्र

स्तो॰ शं॰ ३१

31

णोरिताः शीघ्रो लघुर्वायुर्वेगः सूक्ष्मः तीक्ष्णो भयानकः पंचांतकः पंचशिखः कपर्दीमे
घवाहनाः जटामुकुटधारी च नानारत्नधरस्तथा निधीशो रूपवान्धन्यः सौम्यदेहः प्रसादः
कृत प्रकाम्योप्यथ लक्ष्मीवान्कामरूपो दशोत्तमे विद्याधरो ज्ञानधरः सर्वज्ञो बोधपारगः मान्त्वः
नश्च पिंगाक्षो भूतपालो वलिप्रियः सर्वविद्याविधाता च सर्वज्ञः खकरो दश अनंतः पालको
धीरः पातालाधिपतिस्तथा वृषो वृषधरो वीरो ग्रसनः सर्वतोमुखः लोहितश्चेति विज्ञेया दश
रुद्रतलस्थिताः शंभुर्विभुर्गणाध्यक्षः त्र्यक्षः त्रिदशवंदिताः संवाहश्च विवाहश्च नभो लिः
प्सविचक्षणाः ग्रथ हल्लकककलाग्निरुद्रो हाटकपवव कूष्मांडश्चैव सत्यश्च ब्रह्मविष्णुसप्तमः रु
द्रश्चाष्टाविमे रुद्राः कटाहस्यांतरे स्थिताः एतेषामपि नामानि भुवनानामपि स्मरेत् सद्भावेश्वर महा
तेजः योगाधिपते मुंच २ प्रमथ प्रमथ शर्व शर्व शिव भव शिव भव भवोद्भव भवोद्भव सर्वभूता
सुखप्रद सर्वभूतसुखप्रद सर्वसांनिध्यकर सर्वसांनिध्यकर ब्रह्मविष्णुरुद्रपर अनर्चितानर्चित
संस्तुतासंस्तुत पूर्वस्थित साक्षिन् तुर २ पतंग २ पिंग २ ज्ञान २ शब्द २ सूक्ष्म २ शिव २ सर्वद २ ॐ नमो नमः

ॐ नमः शिवाय नमो नमः इत्यष्टाविंशतिपदानि सद्योहृदयनेत्राणि मंत्रवर्णात्मकामतः बीजेषु कारः
लौनाशोहं इत्यपिंगलाख्ये शाणापानाभुभौ वायु घ्राणोपस्थौ तथेंद्रिये गंधस्तु विषयः प्रोक्तो गंधादि
गुणपंचकं पार्थिवं मंडलं पीतं वज्रांकं चतुरश्रकं । विस्तारो योजनानां च कोटिरस्य शतं मता अत्रैवांतर्गताः
नात्सेया योनयोश्चतुर्दश प्रथमा ब्रह्मादीनामष्टानां देवयोनयः मृगाः पक्षी नराः पशवः चतस्रोत्स्थ
रीसृपाः स्थावरं पंचमं सर्वयोनिः षष्ठीतमात्रवी पैशाचं राक्षसं याक्षं गांधर्वं चैंद्रमेव च सौम्यं प्राजेशं ब्रा
ह्ममष्टमं परिकीर्तितं अष्टानां पार्थिवं तत्त्वमधिकारास्पदं महत् लयस्तु प्राकृतौ बुद्धौ भोगो ब्रह्मा च
कारणं ततो जाग्रदवस्थांतैः समस्तैः भुवनादिभिः । निवृत्तिं गर्भितां ध्यात्वा स्वमंत्रेण विनियोजयेच्च ॐ
ह्रां ह्रीं ह्रौं निवृत्तिकलाधिपतये पाशाय हूं फट् ततः ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं निवृत्तिकलापाशाय हूं फट् स्वा
हा इत्यनेन अंकुशमुद्रया प्रत्येकेनाकृष्य ॐ हूं ह्रां ह्रीं ह्रौं हूं निवृत्तिकलापाशाय हूं फट् इत्यनेन संहा
रमुद्रया कुंभकेनाध्वनः स्थानादादाय ॐ ह्रां निवृत्तिकलापाशाय नमः इत्यनेनोद्भवमुद्रया धारेचकेन कुं
भकेनाधारे संस्थाप्य ॐ ह्रां निवृत्तिकलापाशाय नमः इत्यनेनार्घ्यं दत्वा संपूज्य च । अनेनैव स्वाहांतेन त
र्पणाघाहुतित्रितयं च संनिधानाहुतित्रितयं च दत्वा ॐ ह्रां ब्रह्मणे नमः इति ब्रह्माणमावाह्य संपूज्य च
स्वाहांतेन संतर्प्य ब्रह्मन् तवाधिकारेस्मिन् मुमुक्षुं दीक्षयाम्यहं भाव्यं त्वयानुकूलेन विधिं विज्ञापयेदिति शा

सो॰ शं ३२

वाहयेन्नोदेवींरक्तांवागीश्वरींकृता इच्छाज्ञानक्रियारूपांषडध्वैककारणान पूजयेत्तर्पयेद्देवींप्रका
रेणात्मनाततः वागीश्वरींचनिःशेषयोनिःविक्षोभकारकं हृत्संपूजादिमवीजादिकृ फडंतःशरा
णुना। ताडयेद्हृदयंतस्यप्रविशेच्चविधानवित ततः शिखास्थचैतन्यंहृदि विभिन्नकिणोपमम् निवृत्तिस्थ
सुतेनाशेषंयेदाद्यविभक्तेयथा ॐ हां हं हः हूं फट् ॐ हांस्वाहेत्यनेननाथपूरकेनाकृष्याग्रहृदयाक्रियात्कृत्वात्म
मंत्रेणाद्गृहीतात्मनिधायजयेत ॐ हां ह्रूं हां आत्मनेनमः पिंडीविभाव्यसंयोगं चैतन्यस्यैवकेनततः शुक्लादि
कारणोत्यागक्रमाद्गीताशिवात्मकं गर्भाधानार्थमाद्यायधुगपत्सर्वयोनिषु क्षिपेद्वागीश्वरीयोनौवा
मयोद्भवमुद्रया ॐ हां हां हां आत्मनेनमः पूजयेदर्घ्येनैवतर्पयेदपि पंचधा गर्भयोनिषुसर्वासुदेहासि
द्धिहृदार्चयेत नात्रपुंसवनंस्यादिप्रसवस्यापिसंभवात सीमंतोन्नयनंवापिदेवादंयादिहृतः शिरः
साजन्मकुर्वीतयुगपत्सर्वदेहिनां तथैवभावदोषाणामधिकारंशिवाणुना भोगकवचमंत्रेणाशास्त्र
णविषयात्मनोः मोहरूपमभेदंवलयसंज्ञंविभावयेत शिवेनस्नानसंशुद्धिहृदातन्नविशोधनं पंचा
पाचाहुतीर्दद्याद्गर्भाधानादिषुक्रमात मायीयमलकार्मादीनामवर्थनिवृत्तये निष्कृतौचहृदापञ्चायुः
जेतशतमाहुतीः मलशक्तितिरोधानेपाशानांचवियोजने स्वाहांतायुधमंत्रेणपंचपंचाहुतीर्यजे
त मलादीनस्यपाशस्यसमथावास्त्रजप्या केवर्योक्त्वेनकृर्याकलाशास्त्रेणानेयथा ॐ हांलांस

निवृत्तिकलापाशाय हः हूं फट् । वंधकर्तननिवृत्त्यर्थं हृस्वाभ्यां च शरेणाणुना । विसर्गवर्जलीकृत्य हृतं स

ंस्त्र्वं दिपितं दहेदन्नकलास्त्रेणकेवलास्त्रेणभस्मसात् । ॐ ह्रौं शिवाय ॐ निवृत्तिकलापाशं ॐ शनिवृत्त

ये ॐ हः अस्त्राय हूं फट् स्वाहा । प्रायश्चित्तं ततः कुर्यात् अस्त्राय हूं निमिरहितैः ग्रन्थावाह्य विधानानं तर्पये

न्मूलमन्त्रेण ततः ॐ ह्रौं शिवाय हूं स्वः शौ शुल्कं ब्राह्मणं ब्रह्माणं स्वाहेत्यादि । ॐ हूं निवृत्तिवधेनाधिकारमस्य समर्पये

त् ददाति । शोधपाशेस्य ब्रह्मणस्त्वं शिवामोक्षया । वंधाय न पुनः स्थयशिवाज्ञां श्रावयेदिति । ततो वि

सृज्य दानार्चनाद्यादिना घृताभिः संहारमुद्रयात्मानं कुंभकेन निजात्मना । ॐ हूं मूलैकदेशेन चन्द्र

विंबेनसंनिभं आदाय योजयेत्सूत्रे रेचकेनोद्भवाख्यया । पुनर्विनार्घ्यं पूजस्यतोय विंदुं संयोपमम्

आप्यायनाय शिष्यस्य उरसि शिरसि विन्यसेत । विसर्जयेत्पितरौ दद्याद्धोमं तत्रास्त्रेणाणुना । पूर्णाय विधेः

पूर्णां निवृत्तिं निवर्तिते शोधिता । ॐ हूं ह्रां अप्रकाश्मनो निवृत्तिकलाश्रुधिरस्त स्वाहा । वौषडिति पूर्णां कुलः

घोरयसंधानं कुर्याद्भूताविशुद्धयः । कुरुदीर्घप्रयोगेन पातनाद्दांतसंज्ञिता । अैहां हूं क्लीं ह्रां मंत्रेणावा

धुराकाशात नभा भैरिव घवुइय शुणात्रयम हूं कारसूत्र विग्रः प्रमामिति प्रतिष्ठायां विद्यानितन्त्यंतेना

निभावयेत पंचविंशतितत्त्वानि वादियांतानि तानि च पंचाशद्वर्णिकाभूमिर्भावनात्त्वसनकाः

नावंतपवरुद्राश्च विज्ञेया स्तत्र तत्र यथा । अमरेशाः प्रभासस्थाने मिशः पुष्करोपिच तथाषाढिस्थ दिंडि

सो॰
प्रि
३३

33

भारभूतिस्तथाष्टमः लकुलीशोऽह्निमि स्मृतः श्रीशैलोदशमः स्मृतः जल्पेश्वराम्रातकेश्वरश्च महाकालोऽथम
ध्यमः केदारो भैरवश्चैव द्वितीयाष्टकमीरित ततो गयाकुरुक्षेत्रं नालं कनखलं तथा विमलश्चाट्टहास
श्च माहेन्द्रो भीमपर्वतम् वस्त्रापदं रुद्रकोटिश्च अविमुक्तो महालयः गोकर्णो भद्रकर्णश्च स्वर्णाक्षः स्थाणुरे
व च ग्रथ्यानेवास्व सर्वज्ञाभास्वस्थलदनंतरं सवाङ्गमेश्वरपीठविशालोजटिलस्तथा रौद्रोऽथपिंगलाख्यश्च
कालसंज्ञो भवेत्ततः विधुरश्चैव वीरश्च प्राजापत्योऽग्निताशनः कालरूपी तथा कालकर्णो ध्वम्भयानकः
पतंगः पिंगलश्चैव हरो विधाता संज्ञकः शंकुकर्णाभिधानश्च श्रीकण्ठश्चंद्रमौलिना सह ते भव पंक्तयः
कथ्यंते च पदान्यपि व्यापिन् अरूपिन् प्रथम तेजः ज्योतिः अरूप अनग्ने अधूम अभस्मन् अनादे नानार
नाना धूधूधूधू ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः अनिधन निधन निधनोद्भव शिव शिव परमात्मन् महेश्वर महा
देव सद्भावेश्वर महातेजः योगाधिपते मुंच प्रमथ शर्व इति द्वात्रिंशदाद्यानि वीजे उभौ त्रयो मंत्रा वामा
देव शिवः शिवाः गाथा शिव स्वप्रमाणानां श्रोहोमात् फलं तथा समानोदाननामानौ रसनापायुरिंद्रि
ये रसस्त्वविषयो रूपशब्दस्पर्शौ रसा गुणाः मंडलं चार्धचंद्रं च पुंडरीकांकितं सितं ब्राह्मावस्था प्रतिष्ठाया
कारणं गरुडध्वजः प्रतिष्ठांतर्गतं सर्वं संचिंत्य भुवनादिकं शिष्यदेहस्थमेनाञ्च विशेषेण विशोधयेत्
ॐ हां हीं हां प्रतिष्ठाकलापाशाय हूं फट् स्वाहा तेनानेनैव पूरकेनांकुशमुद्रया समाकर्षेत् ॐ हां हीं श्र

तिष्ठाकलापाशाय नमः इत्यनेनैवोद्भवमुद्रया रेचकेन कृत्य समारोपयेत् ॐ ह्रां ह्रं ह्रीं ह्रां प्रतिष्ठाकला
ह्राय नमः इत्यनेनार्घ्यं दत्वा पूरकेणाहृत्य तेनाञ्जलिनाऽपरोपणं संतर्प्य संनिधाप्य त्रयोगेणैव ततः ॐ ह्रां
विम्बे नमः इति विम्बमावाह्य संपूज्य संतर्प्य विम्बोनवाधिकारे विम्बसूत्रं दीक्षयाम्यहं भावयेर
याग्नुकूलेन विम्बं विज्ञापयेदिति ततो वागीश्वरीं देवीं वागीशमपि पूर्ववत् आवाह्याभ्यर्च्य संतर्प्य शि
ष्यं वक्त्रे सिताङ्घ्येत ॐ हां हः हः हूं फट् प्रविश्य हृदयेनैव चेतन्यं विभजेत् ततः शास्त्रेणपाशसंयुक्तं
हृदयाङ्कुशमुद्रया स्वाहान्तेन हृदा कृष्येनैव पुटितात्मना गृहीता तेन मोतेन निजात्मनि नियोजये
त् ॐ हां हां हां आत्मने नमः पूर्ववत्पित्रसंयोगं भावयित्वोद्भवाख्यया वामया तद्वदेनैव द्वीयाभे विनि
क्षिपेत् ॐ हां हां हां आत्मने नमः देहोत्पत्तौ हृदा पंच शिवमातान्मनेतया शिवाद्याधिकाराय भोर
गाय कवचोन्मुखेन लयाय अस्त्रमन्त्रेण स्तोत्रः सिद्धये शिवाग्निना तच्च शुद्धौ हृदैमेव गर्भाधानादि पूर्ववा
त् शिरसापाशशैथिल्ये निष्कृत्य चशान्तं जपेत् मलशक्तितिरोधाने पंचास्त्रेणाहुतीर्यजेत् एवं पाश
वियोगेऽपि ततः समास्त्रजमया छिन्द्याद् अस्त्रेणैकतन्त्याकलावीजवतायया ॐ ह्रीं प्रतिष्ठाकलापा
शाय हूं फट् विसृष्ट वर्तलीकृत्य पाशमस्त्रेणैव पूर्ववत् हुत्वा पूर्णां तत्वे दत्वा कला अस्त्रेणैव होमयेत्
अस्त्रेणान्ते अथ यात्मवपाशांकुरनिवृत्तये प्रायश्चित्तनिवृत्यर्थं दद्यादष्टाहुतीस्ततः ॐ हः अस्त्राय हूं

सो॰ फट् हृदयावाहयेत्रीकेशं कृत्वा ग्रजनतर्पणं पूर्वोक्तविधिना कुर्यात् प्रधिकारसमर्पणं ॐ ह्रां विद्येश्वर
मं॰ संपूर्णं कुरु ह्यास्वाहा । निःशेषदग्धपाशस्य पशोरस्य हि ते तथा न स्येयं बंधकत्वेन शिवाज्ञा भावयेदि
२४ ति ततो विसृज्य गोविंदरेशान्नात्मानं नियोज्य च रौद्रं कार्यदेशेन चन्द्रबिंबसमंनिभ संहारमुद्रयात्मा
स्य विद्यादेहं वपुस्तया सूत्रे संयोज्य विन्यसेत्तोयबिंदुं दद्याद्यं विसृज्य पितरौ च वह्निः पूजितोऽस्मा
दिभिः दद्यात्पूर्णां विधानेन प्रतिष्ठापि विशोधिता संधानमथ विद्यायाः शान्तीनकलया सह कुर्वी
त पूर्ववन्मन्त्रवर्णादितत्वया ॐ ह्रां ह्रीं क्रीं ह्रां इति संधाने रागश्रुद्ध विद्यावत्कल्पिते निवृत्तिः कलयासह
काले माथान थाविद्यातत्त्वनामिति सप्तक एलवाः श्रुवसावर्णा षट् विद्यायाः प्रकीर्तिताः पदानि
प्रणवादीनि पंकविंशतिसंख्यया ॐ नमः शिवाय सर्वप्रभवे शिवाय ईशानमूर्धने तत्पुरुषवक्त्राय
अघोरहृदयाय वामदेवगुह्याय सद्योजातमूर्तये ॐ नमो नमः गुह्यातिगुह्यगोप्त्रे अनिधनाय सर्वयो
गाधिकृताय ज्योतीरूपाय परमेश्वराय अचेतन अचेतन व्यापिन् रुद्राणां भुवनानां च स्वरूपमु
च्यते प्रथमो वामदेवश्च सर्वदेवभवोद्भवः वज्रदेहः प्रभुर्धाता क्रमविक्रमस्सुप्रभाः उग्रः प्रशा
न्तनामा च ईशानात्तत्पुरुषः शिवश्च सद्योशिवो वपुरन्तकः शंभुरेव च परहृद्रूपनामान्यथास्य
रूपवर्धनः मनोन्मनो महावीरश्चित्रांगस्तदनंतरं कल्याण इति विज्ञेयाः पंचविंशतिसंख्यया म

रोधोरेमैवीनेनाग्नौदेतत्रुतेतवा सुषावहस्तिजिह्वाचव्याननागौशुभंजनौ विषयोऽरूपमेवैकस्मिं-
ङ्क्षिधेपादचक्षुषी शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसगंधतेगुणाःस्मृताः शुचस्थाकस्तगृभेतिरुद्रदेवस्तत्कारणम्
विद्यामध्यानतसर्वभावेषुतुवनादिकं ॐह्रांह्रींह्रूंसंधानत्रिकोणमंडलरक्तंस्वस्तिकाकंविचिंतयेत्ता
उतेक्षुद्रकंतत्रप्रवेशंचविधानतं आकृष्यग्रहणंकर्यविद्यायाहृदयदेशतः आत्मन्यारोप्यतत्रटाके
लांकेदेनिवेशयेत रुद्रकारणमावाह्यविज्ञाप्यंचविशिष्वति शिरोरावाहनंकृत्वाहृदयेनाडयेह्रिंछु
प्रविश्यपूर्वमस्त्रेणतदात्मानंवियोजयेत् आकृष्यादायपूर्वोक्तविधिनात्मनियोजयेत् वामयायोजये
द्यानाडहीतद्वादशांततः ऊर्वीनदेहसंपत्तिजन्माधिकारमेवच भोगंलयंतथास्रोतः शुद्धितत्वविश्वा
येन निःशेषमलकर्मादिपाशवधाविमुक्तये निष्कृत्यैवविधानेनयजेत्पातमाहुतीः शान्त्याणाश्रा
द्यैविल्यमलशक्तितिरोहितीः छेदनमर्दनंतेषांवर्तलीकरणंतथा दाहनमकराभासुरायांश्चैवि
शोधने रुद्रस्यावाहनंपूजामूर्णार्घसमर्पणं स्नेहाद्ररूपनायोपयुक्तंहृदयहाणस्वाहा सम्याव्यथामा
वीमाज्ञांरुद्रविसृज्यकारणं विधायात्मनिचैतन्यंपाशसूत्रंनियोजयेत् विंडशिरसिनिक्षिप्यवि
सृज्यैतिपत्नींततः दद्यात्पूर्णांविधानेनसमस्तविधिपूरणीं पूर्वोक्तोविधिनाकार्यंविद्यायांतात्र
नादिकं सबीजंतविशेषस्यादितिविद्याविशोधिता संदध्यात्सुषुम्नाविद्याशांत्याससार्धंयथाविधि

सो॰
टी॰
३९

35

ऐं ह्रां ह्रीं ह्रूं संधाने शांतौ तत्त्वह्वयेऽलीनौ तावीश्वरसदाशिवौ हकारस्त्वसकारश्च हंसौ वृत्तौ पंस्कीर्तितौ ह
ऌ ममानन्नमानौ भुवनेः सहत्वर्धया । प्रभवः समयः सूक्ष्मो विमलः शिव इत्यपि घनो निरंजनो गारः स्वा
शिवो दीप्तकारणौ त्रिदशेश्वरनामा च त्रिदशः कालसंज्ञकः सूक्ष्मो भुजेश्वरश्चेति रुद्राः शान्तौ प्रतिष्ठि
तः व्योमव्यापिने व्योमरूपाय सर्वव्यापिने शिवाय अनन्ताय अनाथाय अनाश्रिताय ध्रुवाय शा
श्वताय योगपीठसंस्थिताय नित्ययोगिने ध्यानहराय इति द्वादशपदानि पञ्चषः कवचो मंत्रो वीजे
विन्दुयकारकौ अलंबुसा यशस्विन्यौ नाड्यौ वायू कृकरकर्मकौ इंद्रिये न कराकरणाः स्पर्शस्तु विषयो म
तः गुणोस्य स्पर्शनिदानो ह्रीपकः कारणमीश्वरः वर्धोवस्थेति शान्तस्य समभाव्य भुवनादिकं विदध्या
न्नाडं भेदं प्रवेशं च वियोजनं आकृष्य ग्रहणं कुर्यादात्मवदन्नसूत्रतः आत्मन्यारोप्य संहारकलाऊ
र्द्धे निवेशयेत् ईशानतत्त्वाधिकारेस्मिन्सम्पूर्णे दीक्षयाम्यहं भावयेत् योऽज्ञहस्तेन ऊर्ध्वोऽस्थितापनामिति आ
वाहनादिकं पित्रोः शिष्यस्य ताडनादिकं विधायाद्यापयेत्तत्त्व विधिनात्मनि योजयेत् पूर्ववत्पितृ
संयोगं भावयित्वाङ्गवाच्यया हृत्संपुटात्मवीजेन देवीगर्भे नियोजयेत् देहोत्पत्तौ हृदा पंच वा शिरसा
ज्ञानहेतवे शिखया चाधिकाराय भोगाय कवचाणुना लयाय चास्त्रमंत्रेण स्रोतःशुद्धौ शिवेन च
तत्त्वशुद्धौ हृदैवेनं गर्भाधानादिसर्ववत् वर्मणा पाशशैथिल्ये निष्कृत्यै वशतं जपेत् मलशक्तिति

रोधानेशास्त्रेणाहुतिपंचकं एवंपाशवियोगोपितत्तत्स्थानजमया छिंद्यादस्त्रेणकर्तर्यापाशबीज
विशुद्धये ॐ हौं शांताकलापाशायनमः हूंः फट् विसर्ज्यवर्तलीकृत्यपाशमस्त्रेणपूर्ववत् घृता
पूर्णांस्ववेदनाकलास्त्रेणैवहोमयेत स्रुवेणानुग्राद्यैवपाशांकुरनिवृत्तये शायधस्त्रिनिधेयास्य दद्या
द्दिशाहुतीरस्य ॐ हः अस्त्रायहूं फट् हृदस्यसमावाल्यकृत्वातर्पणं विद्ध्यात्विधानेनतत्संश्रा
व्यसमर्पणं ॐ हां ईश्वरबुद्ध्यहंकारोशल्कं गृहाणस्वाहा निःशेषदग्धपाशस्यपशोरस्यैश्वरंतथा
नस्याद्धवंधकेनेनशिवाज्ञांश्रावयेदिति विसर्जेदीश्वरंदेवंरौद्रात्मानंनियोजयेत् स्त्रेसंयोजयेदेन
मुद्धृत्योद्भवमुद्रया दद्यात्मूलेनशिष्यस्यशिरस्यास्तविन्दुकं विसर्ज्यापितंरौद्रकं शक्तितांचसमा
दिभिः दद्यात्पूर्णांविधानेननिःशेषविधिपूरणीं प्रसामपिविधातव्यंपूर्ववन्माडनादिकं सबीजे
त्वविशेषःस्यात्शुद्धिःशांतेर्विनाविना संधानंशांत्यतीतायाः शांत्यासार्धंविशुद्धया अबीजंपूर्ववन्न
व्ववर्णनवादिनयया ॐ हां हौं हूं हां इतिसंधाने उभेषाधिकाशिवेनतेभुवनाष्टकमिंधिका दीपिका
रोचिका चैव मूचिकामूर्धगामिनी व्योमरूपमनाथंचस्यादनाश्रितमष्टकम् ॐकारःपदमीशानोमंत्रो
वर्णाश्चषोडश अकारादिविसर्गान्तावीजेनादहकारकौ कुहूशंखिनीनाड्यौदेवदत्तधनंजयौ मा
रुतौवचनश्रोत्रेइंद्रियेविषयौरवः शाक्तोगुणोऽवस्थातत्रत्वर्यातीतातत्पंचमी हेतुःसदाशिवोदेवः ॥

सो॰
शा
३६

नितत्वादिसंचयं संचिंत्य शांत्यतीतस्य विद्यामाऽनादिकं कलापाशं समुत्ताडय फट् इतेन वियोज्य च
शविशपतनमोंतेन फट् इतेन वियोजयेत् शिवाश्रुतं प्रवीहृदयं स्वाहांतेन शांतस्य मंत्रेण एवं केन समाकृ
ष्य पाशमस्तकस्त्रंतः ॐ अमुकेन समादाय रेचकेनोर्ध्वं पूरयित्वा ह्रत्संपुटनमोंतेन वह्निकुंडे निवे
शयेत् प्रस्थाः पूजादिवं सर्वे निर्हृत्य शिवमाधयेत् सदाशिवं समावाह्य पूजयित्वा प्रतर्प्य च सद्भाव
नेधिकारेस्मिन् मुमुक्षोर्दीक्षया म्यहं भाव्यं त्वयानुकूलेन भक्त्या विज्ञापयेदिति पित्रोरावाहनं पूजां कुर
वा तर्पणं संनिधौ ह्रत्संपुटात्मबीजेन शिष्यं वक्षसि ताडयेत् ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं हः हूं फट् प्रविश्य चानेनैव
चैतन्यं विभजेन्मंत्रः शास्त्रेण पाशसंयुक्तं ज्येष्ठयांकुशमुद्रया स्वाहांतेन समाकृष्य तेनैव पुटितात्मना
गृहीत्वा वानमोंतेन निजात्मनि नियोजयेत् ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं आत्मने नमः एवं वित्तसंयोगं भावयित्वा
ध्यात्वा वामयातद्नेनैव देवीगर्भे नियोजयेत् गर्भाधानादिकं सर्वं पूर्वोक्तविधिनाचरेत् मूले
न पाशशैथिल्यं निष्कृत्यैव शातेनजपेत् मलशक्तिनिरोधाने पाशानां च नियोजने पंचपंचाहुतीर्द
त्वाय पुर्वेन यथा पुरा पाशानाधुय मंत्रेणासम्यथाचाभिजमया शिखादस्त्रेण कर्तयोकलाबीजवतार
यथा ॐ हः ह्रां शांत्यतीताकलापाशाय हूं फट् विमृश्य वर्तुलीकृत्य पाशानस्त्रेण पूर्ववत् हुत्वा पू
र्णां स्वकेवेदना कलास्त्रेणैव होमयेत् प्रस्त्रेणाङ्कयात्यं च पाशांकुरं तेन हृत्वा प्रायश्चित्तं निषेधार्थं द्रः

यादृहणद्तीपुनः सदाशिवंस्समावाह्य कृत्वा पूजनतर्पणे पूर्वोक्तविधिना दद्यादधिकारसमर्पणं ॐ
हौं सदाशिवमनोबिन्दुशुक्लाकारं गृहाणास्वाहा निःशेषदग्धपाशस्य पशोरस्य सदाशिव वेधायनेः
पुनस्यघृ शिवाज्ञां श्रावयेदिति मूलेन त्रुट्यान्पूर्णां विसृजेच्च सदाशिव ततो विशुद्धमात्मानं शरः
चंद्रमिवोदितं संहारमुद्रयाकृष्यसंयोज्यगुरुरात्मनि कुर्वीत शिष्यदेहस्थं शुद्ध्योद्भवसंज्ञया द
याद्यायनाद्यास्य मस्तके शैवं बिंदुकं समर्पिता महाभागा पितरौ विसृजेद्यथा विदितो शिष्यदे
हाद्याद्यन्मया पितरौ पुर्वा कारणात्समर्पिता मे व्रजतः स्थानमात्मनः शिवाभिमंत्रितकर्तर्याथवा
द्विधा यथा क्षुरिकया पिणी शिखां छित्वा तेन शिष्यस्य चतुरंगुलां ॐ ह्रूं शिवाय ह्रूं फट् स्वक विलोहिता
पूर्णाद्याशीविह्लो लोकमध्येणां सन्निधायात्ममन्त्रेण ह्रूं फडंतेन होमयेत ॐ ठों हः अस्त्राय फट् प्र
हाल्यस्त्रकस्तैशिष्यस्तत्राप्याचम्य च स्वयं योजनिकार्थमात्मानं शास्त्रमन्त्रेण ताडयेत विधाया
कुश्यमारहर्षवंबृह्मादद्यान्ततः ब्राह्मीयहृदयांभोजकर्णिकायां निवेशयेत पूर्ववत्स्वकमात्मानं तिर
हितायाशुविस्कव नियोक्तविधिना दाद्यशांवसंतिमुद्रया प्रसारितशिरोग्रीवे नादोच्चारानुसा
रः समदृष्टिः स्थिरः शान्तः परभावसमन्वितः ॐ डं मंडलवह्निभ्यः शिखारूपिनिजात्मनः वट
हीतावह्नियाध्यानस्कारोत्रैमाणनोद्गत संविद्यविशुद्धध्यानाक्रमशः समयायथा सद्य मन्त्राण संयो

सो॰ शं॰
३२
37

गं स्वरूपमपरेषुनः हृदयादिक्रमोच्चारविधिना हृंमंत्रसंज्ञकं सुषुम्नानुगतं नादस्वरूपं तत्त्वनीयकाच
सममकारणत्यागात् शांतातिषुवेलयः शक्तिनाडोर्ध्वसंचारस्तत्क्षुकिविषुवमतं श्वासाम्योनि विलु
स्याप्य शक्तिग्रामाणपवर्जितः तात्कालविषुवं षड्गुणमच्युतीनं तत्त्वसमम् तदेनयोजनो स्थानविषुवं
तत्त्वसंज्ञितं पूरकंकुंभकं कृत्वा व्याहायवदनेमनाक शनैः कदीरयन् मूलं हृत्वा शिष्यात्मनो लयं
फट्कारस्तत उद्घातस्त्र षडध्वप्राणरूपिणि फट्कारं परस्तनोभेवितत्स्थं प्राणसंस्थितं ततः परमका
रं तद्धृदयाच्चतुरंगुले उकारवाचकं विष्णोस्ततो घांगुलकंठगं चतुरंगुलतालुस्थं मकारं रुद्रवाचा
कं तद्भ्रूललाटमध्यस्थं बिंदुमीश्वरवाचकं नादं सदाशिवं देवं ब्रह्मरंध्रावसानगं शक्तिं च ब्रह्मरंध्र
स्थां त्यजेदिष्यमनुक्रमात् दिव्यं पिपीलिकास्पर्शं तस्मिन्नेवानुभूय च द्वादशांते परे तत्त्वे परमानंदल
क्षणे भावशून्ये मनोतीते शिवे नित्यगुणोदये विलीयमानं तेनास्मि शिष्यात्मानं विभावयेत् विस्फु
चन्द्रार्चिषो धाराज्वालांतेन शिवे परे योजनिकां स्थिरत्वाय वौषडंतेशिवाणुना दत्वा पूर्णां विधानेन
गुणापादानमाचरेत् ॐ हां आत्मन् सर्वज्ञो भव स्वाहा ॐ हीं आत्मन् नित्यतृप्तो भव स्वाहा ॐ हूं आ
त्मन् अनादिबोधो भव स्वाहा ॐ हैं आत्मन् स्वतंत्रो भव स्वाहा ॐ हौं आत्मन् अलुप्तशक्तिर्भव स्वाहा
ॐ हः आत्मन् अनंतशक्तिर्भव स्वाहा इत्थं षड्गुणमात्मानं गृहीत्वा परमात्मनः विधिना भावनोपेतः शि

ष्यदेहे नियोजयेत् नीत्वा गुरुः शक्तिसंघातजनितश्रमशान्तये शिष्यमूर्धनि विन्यस्य दद्यादमृतबिन्दुकं पूर्
णामथ शाक्तं भाडीं शिवाद्विलीनमस्ले सौम्यवक्त्रं व्यवस्थाप्य शिष्यं दद्विलीनमात्मनः हृदयेवानुवद्दीतो
यं मूर्तिमास्थाय मामकीं देवेवक्त्रौ गुरोर्नेत्रे भक्तिनायाप्यवर्धय शर्वविज्ञाप्य देवेशं शरणं स्पर्श च गुरुः स्वयं
श्रेयस्त्वं वास्त्विति वाचा शिवः सम्यगादरात् ततः परमया भक्त्या दत्वा देवे परप्रणामिकां पञ्चशो शिवकुं
भेन संस्नाप्य विसृजेत् मूर्त्वं प्रादौ शान्तिस्तनु स्त्वं वागीशां योन्यनेकधा शिष्यस्य चेतनाद्वानपञ्चनस्त
र्वयोनिषु गर्भजन्मनयो स्थये ततो भोगापादनं तथा लयानिष्कृति विश्लेषामलकर्मवियोजनं पाशाच्छे
दोपि सर्वत्र कारणाय समर्पणं उद्धारो ग्रहणं चैकं शिष्यदेहनियोजनं विसर्जनं च वागीशयाः १
श्रुतत्वावलोकनं प्रसादश्च संस्काराः पञ्चशो रेते विशुद्धये ततेनत्वे विधानत्वा गुरुणानत्ववेदि
ना श्रीमत्सोमशिवाख्येन कृता शिष्यहितैषिणा कर्मकाण्डक्रमावल्यां दीक्षा निर्वाणचोदिता अथ
चितनदीक्षायां स्वरूपमभिधीयते यागालयं कृतं कर्मकर्त्तारं चापि पूर्ववत् आत्म ॐ भ शिवस्थातिः शि
ष्यदेहे घनुक्रमात चितनन्यासमास्थाय शिवाध्यतो क्रियाम्भवेत शिष्यं प्रवेश्य होमान्ते मन्त्राणां दीप
नादिकं विधाय पूर्ववत् सर्वं कृत्वाम्भ्रावलम्बनं शक्तिशिवसिशिष्यस्य संशुद्ध्यादायशुद्धया विधिना
योजयेत्तत्रेयत्थाङ्ग शक्तये नमः ततोवश्यं तत्स्याप्तलयं च विधानतः ॐ योन्यवाध्वा विन्यासं यथा

२५ सो॰ प्र २८ ३८

पूर्ववदाहृतं शिष्यं प्रदत्तनमातामस्तं शिवस्पनियोज्यच समाहूय विधानेन शक्तिसूत्रे नियोजयेत
ॐ हं आत्मनेनमः विधायभूतिविन्यासं कृत्वा तर्पणादिकं पूर्वोक्तेन विधानेन शिवतत्त्वं विलोकयेत
ॐ हूं शिवतत्त्वायनमः संताड्य हूं फडितेनच ह्रीं वाहृसंपुटेनच अनेनैव तु मंत्रेण शिवसूत्रे नियोजये
त शिवतत्त्वं समभ्यर्च्य कवचेनावगुंठयेत संतर्प्योक्तविधानेन विद्यातत्त्वं विलोकयेत ॐ ह्रीं विद्यात
त्त्वायनमः संताड्याद्यस्त्रेणाभ्युक्ष्य जयित्वावगुंठयेत संतर्प्यचयथापूर्वमात्मतत्त्वं विलोकयेत ॐ
हां आत्मतत्त्वायनमः पूर्वोक्तविधिना चापि कृत्वा संताडनादिकं तर्पणाद्य पुनर्दद्यादाहुतीनां त्रयंत्रय
शिवतत्त्वादिकान्भागान् हूं फडितेन दीपयेत हृल्ललाटान्तयोः सर्वं संयोज्य ॐ ह्रमादिना ॐ हूं हूं
शिवतत्त्वाय हूं हूं फट् इत्यादिदीपनं । एवमभ्यर्च्य शिवसांगत्रितापाशानक्रमात ऊर्ध्वे तु ह
पुटैः वीजैस्तेषां ग्रहणं बंधने शिष्यस्य दक्षिणे स्कंदे शिष्यस्य विनिवेदयेत कृत्वा होमं षडंगेन।
दद्यात्पूर्णां शिवाणुना सम्यक्संपुटैः मंत्रैः सदैव संपातसंस्कृतं रक्षार्थं शिवकुंभाय विधिना विनि
वेदयेत पंचगव्यं चरुं दत्त्वा पूर्ववद्दलिपूर्वकं दंतकाष्ठपरीक्षार्थं कृत्वा भस्मापयेच्छिष्य क्रियासम
र्पणं कृत्वा च सकंभाव्य पूर्ववत स्वरान्दीक्षां मंत्रक्षपणादि विधिविन्यधिवासने प्रातः निवर्तितां शैव
नित्यनैमित्तिकक्रियः प्रवेश्य पूर्ववच्छिष्यं ॐ कुंड पार्श्वे निवेशयेत विधाय नाडिसंधानं संपातं चाज्य

मस्तके शिखायां सत्त्वमावद्य पुनस्तद्रूपवेशयेत् आत्मतत्त्वं विलोकेन व्यापकं षड्विधानतः हृदा
तव्याप्य शिष्यस्यताडयेदादधीनच मनसा निक्षिपेद्वौतु पंयेद्दापि पूर्ववत् ततो बालणमावाह्य
२ घजेहत्यापयेदिति ताडयित्वास्त्रपुष्पेणहस्ते शिष्यचेतनं प्रवेशनादिकं कृत्वा उद्धृत्यात्मनिधाने
येत् द्वादशांतांतमादाय देवीगर्भे नियोजयेत् संपूज्य तर्पयित्वा च संस्कारविधिमाचरेत् जन्माधि
कारभोगे सुलयेस्तोतो विशुद्धये मायीयाणवनिष्कृत्ये शिवेनागवताय जेनन् मलशक्तितिरोधाने
भाविकर्मतिरोहिता पाशविश्लेषणार्थं च क्रमाद्देहेणाहोमयेत् समास्त्रजन्मकर्तेर्घपाशान् हुत्वा
याएना छित्वा विसृज्य विन्यसेत्स्त्रवायेवत्तेलीकृते ओं हां आत्मतत्त्वाय हः फट् दहेच्चतन्मनेनेव पा
शांकुरनिवृत्तये आयश्चित्ताय चास्त्रेणाहुत्वा शुल्कं समर्पयेत् ओं हां अनलन् गंधपुष्पसूपस्पर्शेषाहं भुल
रुद्राणमावाह्य विज्ञाप्यापरतिवधाय विसृजेत्क मलासने आत्मन्यादाय चैतन्यं पुष्पे चस्तूत्रे नियोजयेत्
प्रत्येकं विद्युमारोप्य शिष्यशीर्षे स्थापयेत् परद्यादिविधिना पूर्णमात्मतत्त्वं विशोधितं ओं हां हीं आत्मवि
द्यातत्त्वाभ्यां नमः शुद्धाशुद्धांश संधानं हृस्वदीर्घप्रयोगतः विद्यायनिजमंत्रेण विद्यातत्त्वं विलोकयेत्
ललाटपट्टपर्यंतं विद्यानत्वाधिशोत्तनः षट्तव्यापकं ध्यात्वा विद्यात्माउनादिकं अध्यमाधवमा
हृद्ययनेहित्वापयेदिति पूर्ववन्मावेतस्यस्यताडये छित्वा चैतन्यं प्रवेशनादिकं कृत्वा उद्धृतात्मनि २

सो॰
शं॰
२५

योजयेत् हृदयांतेन तमानीय देवीगर्भे नियोजयेत् जन्माधिकारभोगाय ॐ योन्मूलेन पूर्ववत् शु
द्धये न मलादीनां तिरोधानं समाचरेत् पाशांश्छित्वा च कर्तर्या पूर्वोक्तविधिना दहेत् प्रायश्चित्तं तथा
कृत्वा विमोक्षः शुल्कं समर्पयेत् ॐ हां विमले वियोगे हः का व्रूं फट् शुल्कं गृहाण स्वाहा विसृज्य पाशं तु वा
यवि स्त्यागकर्मणि शान्तमन्त्रादायचेतन्यं ज्ञारःसूत्रे निवेशयेत् शूर्धांबुबिन्दुमारोप्य शिष्यशीर्षे स
योपमं दद्यात् विधिना पूर्णाविद्यातत्त्वविशोधितं सधायानेनेनेवैन शिवतत्त्वविलोकयेत् शि
ख्यंतत्त्वं प्रशिष्यस्यव्यापकं बद्धा यथा पुनः संताडनं तमादाय वक्ष्ये विधिर्निःतर्पयेत् शिवस्या वा
हनं पूजां तर्पणं विधिना चरेत् रुद्रत्वाधिकारेस्मिन्मुमुक्षोर्दीक्षां यामहं भवतः शम्भो कलेन सुखं वि
ज्ञापयेदिति प्रविश्य तदाय चैतन्यं कृत्वात्मस्थं विधानतः निःसार्य हृदयांतेन देवीगर्भे निवेशये
त् जन्मादिनिष्कृतिं यावन्मूलेनाभावना चरेत् शुद्धये न मलादीनां तिरोधानादि माधयेत् पाशा
ं छेदनदाहं प्रायश्चित्तं च पूर्ववत् विधाय कर्मसमर्पणं ॐ यों शुल्कं समर्पण ॐ हां हं मनो वि
त्रूं फट् शुल्कं गृहाण स्वाहा संतर्प्य विसृजेदीशं निर्वृष्यात्मानमात्मनि रेचकेनातिसंशुद्धं शि
ष्यसूत्रे नियोजयेत् शिरस्यास्यांबुबिन्दुं च दद्यात्पूर्णाविधानतः विशुद्धं शिवतत्त्वं च सर्वकं वि
लीनं स्मरेत् ततः ॐ हः शिवाय वौषट् अस्त्राय फट् । इत्येवं प्रजपन्सम्यक् कर्तव्यं शिवशास्त्रेण संसिद्धिं यात्सर्वमव्ययं

शिवं वेष्टितं गोपयेन्नेन महता यांस्तु विशिष्यते । शिवांकृत्वा विधानेन स्वकस्वकैर्वेदालयेज्जलैः
स्वयं स्वक्स्मनाम्नाना स्वपयेच्छुष्मंत्रभिः योजनायतदात्मानं पुनरात्मनि योजयेत् पूर्वोक्तविधि
नाद्यः स्वक्त्वा सर्वं विग्रहः ब्रह्मादिकारणत्यागात्क्रमान्मूलरन्ध्रेदारयेत् शिवोहमिति देहकारी वाय
रूपपरे शिवे विमुंचन्मर्पिधायायेरशिष्यात्मानं वियोजयेत् षड्गुणपादनं कृतोशिष्यं संस्नाप्य तदृशिः
वृधं न्याकल्पशेनाथदीदेयं तवनितनिका गृहे कततनिकी दीक्षा लघुता उपदिश्यते सद्यस्तु वं यादिक्षा।
वेतयथा योगिनिर्वाणेना कालाग्न्यादिशिवान्तादिनत्वानिश्रविभावयेत् शिवतत्वे समग्राणिम्
चे मार्गागणाउ्व श्रावाल्या शिवतत्वादिगभ्रंधानादिपूर्ववत् मूलेन किंतत्कुर्वीत सर्वेशुक्लसमर्पणं
प्रदद्यात्ततः पूर्णान्तव्यातोपगर्भितां एकयैवयथा शिष्यो निर्वाणमुपयास्यति योजनायशिवे र
चान्यांस्थिरत्वापाद्नायच दत्वापूर्णांमकुर्वीत शिवकुंभाभिषेचनं दीक्षात्रयं विनयना हितमा
नसेन लोकत्रयप्रथितकीर्तिवितानकेन संसारसागरनिमज्जदनल्पजंतुत्तारणप्रवणमाशुरचितं शिष्य
योगवरेण श्रद्धयाभ्यर्च्य महेशानं पूर्वोक्तविधिना गुरुः कृतशीलोपपन्नस्य विद्याया अभिषेचनं ॐ
भानीशादिकाष्ठास्वक्रमशोनवविन्यसेत् समग्रासनकापंचवत्नौघपत्नना विनान चंदनाक्षु
रितमूलपल्लवाम्रान्तलक्षणान पवित्रतोयसंपूर्णान्स्थालंकारभूषितान् तेष्वंतांदयिसीर

सो॰ घो॰ ८॰

रेदस्थदं हृतसागरं इन्द्रकादं बीम्बाडगर्भौ दत्ताष्टसागरान् निवेशयेद्यथासंख्यमष्टौ विद्येश्वरा
नथ पङ्कश्रीविद्धिन्नकलश्रीकण्ठं तद्द्वितीयके त्रिमूर्तिमेककलशे त्र्यमेकेन त्रीशिवो नमः सप्तमस्तस्य
नामानमनंतेहृद मध्ये शिवं समुद्रं च शिवमंत्रं च विन्यसेत् पृथग्वायवभिः ऊर्मेविंशलाणि
कलामयैः शिवतत्त्वान्तिकैः मूलमंत्रेणाष्टाभिमंत्रितैः पृथक्पृथक्केन क्रमेण तादृशेनाभिषेचनं पुष्पि
गोमयथामासपूर्वस्थाच निवेशयेत् क्रमात्कंभांस्तंतस्तेषु समुद्रनादङ्गध्यदङ्घ तथा विघ्नपूर्णाणा
वहितयहित्यंक्रमात् ऐशान्यां पंचमंत्रस्थशिवमंत्राणि वायुभिः पंकजं कलशो पञ्च घटवोष्य
पयोनिधीन् तथा विघ्नेश्वरानथो सर्वेत्राग्रपूर्वं शिवं यागालयादीशीभागस्थापितं स्नानमण्डपे ऊर्ध्वा
कृहदयागामावेदीमष्टाङ्गुलोच्छ्रया श्रीपर्णाद्यासनेन तत्र विन्यस्यानन्तमासनं शिवार्थं निवेशयेत् पूर्वा
स्यासकलीकृत्य पूजयेत् कोविकेटनमस्कृत्य हृद्यो गोमयगोलकैः सिद्धार्थदधितोयेन कषायैत्रि
भद्रेनततः ह्यायोदृश्यक्रमेणाथ हृदा विद्येशाशिवैः कलशैः स्नापयेत् छिद्यं स्वधायारणाद्यान्वितः
परिधाप्यासितेवस्त्रे निवेश्य शिवदक्षिणे पूर्वादिनामनेन शिष्यं पुनः पूर्ववदाचरेत् उष्णीषमुकुटं
छत्रंपादुकां चामरादि च गजाश्वशिविकादीनि कारणीकर्तरीं खटीं श्रद्धमालां वरं भांडं स्वकरे
वेणुस्तकादि च पुस्तिकां च रत्नसेविधा विधिवाधवि निवेदयेत् दीक्षाव्याख्या प्रतिष्ठाद्यं तत्रान्वाधमथ

६२

60

विलघा स्वगुरौद्यविधानव्यमाज्ञां संश्रावयेदिति अभिवाद्यततः शिष्यं अणिमाद्यमहेश्वर्यं विज्ञा
ज्वालापनोदार्थं ऊर्ध्वं दीक्षापनेयथा अभिषेकार्थमादिष्टा तथाहं गुरुमूर्तिना संहितः पारगः स
धर्मविधिषिक्तोपध्यविनाशिव दृश्येमंत्रचक्रसम्पक्ष्वपवाङ्लीयंजेन दृष्टान्मूर्गोन ततः शिष्यं स्थाप।
येत्पुनर्दक्षिणे शिष्यदक्षिणपाणिस्थार्घ्यं गृहीत्वा गुरुलीध्रकमात लोकपंचेदेवताघटव्यदर्भोऊ
श्रीमते ऊं स्माभिकवेदनामश्रुणमेकाध्यं ऊं भो शिवेन नेत्रघटांसतत समत्वमादिष्टात् अ
नुग्राह्यस्त्वया शिष्यः शास्त्रदृष्टेन कर्मणा श्रोतव्यं च शिवज्ञानं श्रावणीयं तदर्थिनां संवत्सरोषि
ने शिष्यदीक्षां निवर्तयेद्बुधः श्रुत्वमां कुर्यात्स्वल्पमश्रोवहोमयेन स्वल्पं वृधानमातिष्ठेत्
गर्भपरक्षदायकः इत्याचार्याभिषेकोपदवितः सामर्थ्यमुना साधकस्याभिषेकेन निकुर्यादि
कलातृप्त अमृत्तविसंशोध्य शांत्यतीतां विशोधयेत् ततः महाशिवं ध्यात्वा मूलमंत्रेणापूर्णा
या शांतौ संयोजयेत् ज्वीन गुणापादानमहया ॐ ह्रां आत्मने अणिमाने भवत स्वाहा ॐ ह्रां आत्मने ल
घिमाने भवत स्वाहा ॐ ह्रां महिमाने भवत स्वाहा ॐ ह्रां आत्मने प्राप्तिने भवत स्वाहा ॐ ह्रां आत्म
ने प्राकाम्यने भवत स्वाहा ॐ ह्रां आत्मने ईशित्वने भवत स्वाहा ॐ ह्रां आत्मने वशित्वने भवत स्वाहा
ॐ ह्रां आत्मने यत्रकामावसायिताने भवत स्वाहा एवं वियोजनं कृत्वा पंचभिः कलशैस्ततः कृत्वा

सो॰ शा॰ ४१

च कलान्यासैः साध्यशंबरसंज्ञितैः मूलं साध्यनामान्तैरभिषिच्य यथाक्रमं पर्यन्ते शान्तिकुंभेन पं
चमेनाभिषेचयेत् विन्यस्याष्टसमुद्रैर्वा साध्यप्राणसमन्वितैः पूर्वोक्तैरष्टभिः कुंभैः रेवकोद्भवमुद्र
या उदङ्मुखासनस्थोऽपि विघ्नेक्षणामाक्तिं दद्यात् साध्यमंत्रेण साधकस्याभिषेचनं निवेश्य
दक्षिणे शंभोः सकलीकृत्य पूर्ववत् उष्णीषकर्तरीहीनमधिकारे समर्पयेत् साध्यमंत्रं समुद्रा
यं प्रणवादिदीपितं रेवकोद्भवपादपात्पद्मपादाश्रुतमंत्रौ महाशूमादंश्मकाशार्हिद्रसमुद्रा
नन पूरकेन हृदम्भोजे साधकस्तं निवेशयेत् संतर्प्य पावकं सम्यक् साध्यं शंबरसंहितं दक्षिणे मः
ङ्गलादीनि पश्येत् साध्याणमर्चयेत् गुरुप्रसादितात्मसिद्धिहितात्मागमतन्त्रतः पुण्यकाले सुहृ
तैश्च मन्त्राराधनमाचरेत् श्रीमाद्रिसिद्धार्थं मन्त्रसम्पदा साथवा गुग्गुलैः स्वयं समभ्यर्च्य सानवोहोम
माचरेत् श्रीगमाद्यो विसंवादि पारम्पर्यक्रमागत श्रीसोमशंभुना कार्यं साधकस्याभिषेचनं ॥
पत्नीनां नराणां च वंध्यादीनां च योषितां महाविद्याभिभूतानां सद्यः शान्तिकरं परं लक्ष्मीविज
यसौभाग्यपुत्रादिदिव्यफलप्रदं श्रीगमाद्यो विसंवादि लिख्यते स्नाभिषेचनं ओं ह्रीं ... हूं फट् नमः
हृदयाय हूं फट् नमः ओं ह्रीं शिरसे हूं फट् नमः ओं यं ह्रीं शिखायै हूं फट् नमः ओं हुं कवचाय
हूं फट् नमः ओं ह्रूं फट् अस्त्राय हूं फट् नमः सकृन्मंत्रं समुच्चार्य शरीरे विन्यसेद् बुधः श्रीगणानिविर

ण्येत्पश्चाद्देवं कालादिनमोन्तकं वह्निवृत्तदलं पद्मं ध्यात्वास्मिन् व्रह्मसमर्चयेत् मंडलेचतुरस्रेवा रक्तोराजी
वराजिते प्रणवासनमात्रस्य छंदशावाङ्गमहाबले पंचास्यं दशकर्णांच प्रतिवक्त्रं त्रिलोचनं दंष्ट्राकरालं
मत्युग्रं महानादं खड्गजंघं लेलिहानं जटाधरं सर्पकोट्ययुतप्रभं इत्थं पाशुपतं शस्त्रं विन्यस्य ध्यानमर्द
ने कर्णिकायां समासीनं पूजयेत्परमेश्वरं विडनादविसृक्केन विद्यान्मारणादिकं युक्तेन विडनादार
भ्यां शक्तिसृक्कीवसाधयेत् प्रणवंतेजसेपदेस्त्रींकारं शांकरे दले नेत्रंनेचन्द्रतीर्थंत चतुर्थं वायुगीव
वे ह्रूंकारं चवने वषट्कं फडिंद्रदले स्थितं इत्याविन्यस्य सम्यग्विधिनाहोममाचरेत् नवान्त्याहुतिभि
स्तत्रनवभिः संस्कृतेनले त्रिमधुनालराजस्य यजेद्धूपादिकेशतं वलिंदत्त्वा विधानेन कलशावाभिषे
चितं एतत्पंचलक्षणोपेतं पूर्ववत्प्रणवासने पूजयेद्ब्रह्ममंत्रेणाष्टतेनाद्धूपादिकेन ततः श्वेतेन स्नापयेच्छिष्य
ध्यात्वारूपं यथोदितं मंगलैर्वेदनिर्घोषैः भेरीतूर्याणिनिःस्वनैः दद्याद्हस्ताद्गतां यातिनिगुरुः शिष्योः पुत्रस
रं रुद्रमहाभिषेकोपि महाविख्यातकारकाः हितायकथितः पुंसां श्रीमत्सोमात्मशंभुना अथाप
वेशपदेषु सद्योजातादिपंचकं पूजयेत्तत्स्वरूपेण शैवानां व्रतसूक्ष्मये व्रतानि संख्ययावक्ष्ये यानेदपिवातं
प्रातं व्रह्मलिंगाहृदाद्यैः वेतव्रासिस्त्वपाविलैः तस्यसंयमकौपीनदंडभस्मजटादयः समर्पयेद्गुरुस्ता
मानिसद्योजातादिषु क्रमात् चंडनाथमथाभ्यर्च्य व्रतानि विसृज्य च विधिनानेन पानीयपत्रवा हे॰

सौ॰
म
४२

५०

५२

वेश्चावाहयेत् नवं च स्वेधुर्यां दत्वा तं च यथाविधि दैशिकः अङ्गरूपं कुलीनां च परिणाभिककन्यकां शैवा
नांच्चतमध्यांगा सेन्द्रेपेणानिदर्शितः अन्येषां च तथैकानां अस्मिंनादभिधीयते कुण्डिते स्थिता वीजा
नैमित्तानुगामलके वेदांतज्ञः स्वतथानेणुक्तं भगवन्मुखः पाशुपातन्नमायाधाविद्यायां च महा
हेतः वीजादिलिंगिनोषणां शक्तिस्थानान्यनुक्रमात् त्रिरात्रं पंचरात्रं वा लिंगिनामुपवासिनो साध
स्थितविशुद्धानां स्थिनानां मंडपाद्वहिः संपूज्य पश्चिमेनां वेविसर्जयेत् यथापुरा अमीषां दैशिकः कुर्या
लिंगोद्धारं यथाविधि बुद्ध्यादिभूमिपर्यंतं तत्त्वजातं विभावयेत् उपस्थाप्य स्वतंत्राभिषेकं के वा प्रयो
जयेत् वहिस्थानामयं तेषां नाडीसंधानपूर्वकं कृत्वा ताडनविश्लेषमाकर्षेत्स्वात्मनि स्थितं स्वाहा
तेन च मूलेन तद्योगं ज्ञानं वेदसि इष्टदेवार्चनात्पुण्यफलं यं साधयेद्धोममथेत् अथ स्वसाधोस्त हस्त्वाणां लिं
गिनं लिंगिनं प्रति पंच पंच च मूलेन प्रतितत्त्वविशुद्धये बुद्ध्यादिभ्यो धरांतेभ्यः संपूर्णाहुतिं योजयेत्
त् पूर्वजातो न दावा वा तद्योगा स्थितयेधुना हुत्वा तं मूलमंत्रेण योजयेत् शिवात्मसमन्वितं तत्कर्माय वनाणा
निर्विघ्नाकर्षाद्वहस्थितिं अथ वा श्वेतलाभे नेपथ्यां वा श्वासादिभूदान्विताः शर्करादीन वर्गातान्प्रसे
हणोनुक्रमात् ओंकारमन्त्रं श्रीभवेलानेः सहितेन स्वरैः सपञ्चकर्णिकामध्ये पूजयेत् कृत्वाम
ने वर्गाणां तत्पंकजन्त्राधिवाहनात् शावर्गके उपस्थाप्यार्चितं तेषां चेतन्यं स्वस्य पूर्ववत् हुत्वाऽवर

सानकं कृत्वा षडंगेन ततः शालं वक्रे विधेयं चैतन्यं तच्छ्रीविनिवेशयेत् एवं यथादिवोक्त्वा सं
घोननादिकं कृतांगानि समादाय धात्रीरेपयासिद्धिपेते ततो वस्त्रयुगं दद्यागार्हस्थ्ये विनियोजयेत्
नेषां कवीनवासो तांभकानामञ्जकं पुष्पा विलक्ष्य पश्यिलिशा मीन्विधिना शोधयेद्बुधः इति क्रतस
गृह्राणि वितः सोमभास्वना पृष्ठाणेवेष्टिं शवव्याभिषयाभ्राय समासतः सायकावाय श्चागात्मस्त
सेकस्य कस्याचित श्रेये ष्टिकत्यतेन्य स्यातत श्रुडिविवर्जितः हन्तेहृदितं वाय वेष्टिते रत्नवासमा
पुष्पमालापताकाभ्यां शोभिते तर्पवाञ्जले विमानस्वर्गसोपाने समारोप्य शावनयेत् दीप्ति तेल्ल
नातीषेरूपसव्योपवीतकैः जपविश्वालसैन्यवीयाः पृथग्रेधेद्धतोलातिके सावित्रे इमहीपुष्यमतं द्रष्टि
णामसत्कं कृत्वा कुडेविधानेन च वत्र श्रुकमेखले षडंगुलोच्छ्रितवाथोस्तं न्दूरामंडलविधि कुंड
दक्षिणतः कुर्याच्चितां वा स्थलेवत च्छ्रे हस्तलक्षितयविस्तीर्णामधोंगुलगभीरकं कुंडादिचयमध्यत
लिपिणो मयवारिणा पृथक्स्नानं कृतेन्यासो रघृहीता वालुको रूकः पूर्वदिग्भागक माकृत्वा स्थाद
लातन्मद्य स्त्रुवः विपरीतं हुतन्यासो हेलिमेत्रेणारचितः हुतान्तयजनो मो नीमेवयितास्त्रवयं नी
स्वांतरंभमासिवेदानामनयोर्न्यसेत ततः शक्तिस्यापिकरवातवर्यन्यासहहेतवे समाहत्यत्रियाने
नविस्मयास्तविवर्तयेत् पंचभागाहुते तेपंचविंशति केएके पृथिव्यादि यथाख्येव पंचवर्णाविः

सो॰ यो ४३

43

भूषितं वंशारज्ज्वादिसंपन्नेविन्यसेद्वास्तुदेवताः तत्रमध्येभुवासार्धैस्तुलाणांपंचकोष्ठके नैऋत्येवा
रिणासार्धंत्रिसंकोष्ठचतुष्टये अग्निकोणेचतत्कोष्ठेरुद्रंज्वलनसंयुतं वायुकोणेचतत्कोष्ठेवायु
नासममीश्वरं तेषुचतच्छेतद्येशान्यांगगनेसमसदाशिवं पूर्वादिदिक्षुकोष्ठेषुशाकादीन्सुन्दरांश्चयजेत्
निजनाम्नाननमोंतेनस्वाहांतेनवलिंदिशेत् ॐ ब्रह्मणेवास्तवेयपतयेनमः इतिभूमौ ॐ ह्रांविष्णवेन
मः इतिजले ॐ ह्रांरुद्रायनमः इतिवह्नौ ॐ ह्रांईश्वरायनमः इतिवायौ ॐ ह्रांसदाशिवायनमः
इत्याकाशे इत्यादयोमन्त्राः ऐशान्यांदिशिवार्धन्यास्थापयुपतेचितेः अहासुविन्यसेदिन्द्रलो
कपालायुधानितु ऐश्वर्येष्वासनेदत्त्वास्थंडिलांभोजमध्यगां मनोन्मन्यादिवामांतशक्तिचक्रसम
न्वितं विकीर्यतिलभस्मादिसांगंसंपूज्यशांकरं अस्त्रिणाद्दक्षिणेऽशेजनयेद्वाकशिवानलं हा
ढ्योजयेदीर्घांकुनाभूणीवमानके अपदक्षिणमग्न्यादिकोणेषुनिखनेत्क्रमात् ध्वजमानहस्त
मन्त्रेणारक्तसूत्रेणावेष्टितान् ऊर्ध्वमूलानधोग्रांश्च शुष्ककाष्ठीयकीलकान् इंधनेस्थितिमापर्यैस्त
कुशैःकुसुमैर्लिलेः पूजयेदस्त्रराजेनविपरीतपदाहृता मतेनसहैमयोभोभिः संस्ताप्याहुत्वमा
नयेत् दद्याद्यज्ञोपवीतेनवएवंवर्णांशुपेदया अयास्त्रैषारणाशुद्धेगंधपुष्पादिपूजिते महाज्वाला
प्रयोगेनजीवमादायविन्यसेत् ॐ हूंहांप्रयुकाल्मनेनमः विद्यादेहेवतदेहेमलकेवदनेहृदि

नाभावपुःशरीरेवशांत्यतीताकलादिकाः विद्यातत्वंचविन्यस्य शक्तितत्वंतथाशिवं चैतन्यंसंनिधा
नायमूलेनत्त्वरूपयाह्नुतं निष्कृत्यारीन्समादायपुणपूर्णाक्रमेणवा शुद्धोसंयोज्यतत्स्वशिवस्थाना
हनादिकं कृत्वानाडनेविश्लेषोजीवस्याकर्मणादिकं कर्मान्मस्थचतत्संधीत्वावत्सर्वमाचरेत जः
न्मायिकारभोगचलयहोतविशोधनं निष्कृतिचनिरोधानंपशोः पाशविभेदनं मर्दनंवर्तलीभावं
पाशदाहादिकाक्रिया कारणावाहनंतद्वधिकारसमर्पणं शान्तोद्धरणकर्मादिकृत्वाशणविसर्ज
नं योजयेद्भावनातीतेशिवेचैतन्यमव्यये स्थंडिलेयोनियोज्याथशिवंदक्षिणमस्तक चिंतावतानः
मारोप्यापिदधीतस्सदिंधनैः विन्यसेदीपयेत्सम्यग्गुरुरग्न्नचितामिना ज्वलितेभ्योशिवादशाहुणाः
सोम्यानन्तोपयेत ततोदक्षिणःकालःकालेनेवोपपादिता रुद्राणामेवसंपूर्णाशान्तीमेनामहा
कृतिं पञ्चब्रह्ममहामंत्रैर्दत्वाहुतीस्तथात्रिभिः स्नापयेन्नवदीनाथास्कन्दवर्णतोवथोमुखो वामेसः
व्यालमादायक्रमात्याराप्रदक्षिणं विसृज्यत्रिःपात्रनयनतपवसमुद्गता ततोजलांतिकंगत्वापश्चार
नवलोकयन स्नात्वाशस्त्रीर्यसंदर्भातप्रसव्याविधायच ॐहांस्त्रत्मेनईशानोभवस्वाहा ॐहांशु
द्धात्मनसद्योजातोभवस्वाहा ॐहांशुद्धात्मनवशोभवस्वाहा इतिनिवापाञ्जलिपंचदद्यात् देशिः
कोवक्षरोपस्पृशनः स्नात्वाशान्तेजपन हिरण्यकेदत्वातास्तनोगत्वानिजाश्रमं ततोदेवार्चनं कुर्युः

४२

सो॰
श्रा॰
४४

45

तस्मिन्दिने पूर्वपक्षे तपस्विनं प्रथमेऽह्नि क्रियते तीर्थे वा कुर्यात्सिंचयनं विधिनैः कृत्वाथ कर्कटी शर्करा द्वीरेणपयसा यथा
वा तत्रैव त्रिकाष्ठिकां दत्वा तस्य तीर्थे स्थापयेदिति श्रवेद्याधविद्धैर्गोश्रीमता सोमशर्मणा कुर्म्मकोऽ
कृत्वा वल्मीकतो तेषु विधिकमः ग्रेतवा विधीयते श्राद्धं विस्तनकदिनादितैः प्रतिपासु समयावद्द
वोदिवृष्टिमिदं भवेत निश्चित्य श्राद्धपक्षे श्राद्धं सर्वोपमाधयेत षड्दैवतं स्वस्थाने लिंगिनां तत्रिदे
वत लिंगिने ब्राह्मणाय षष्ठश्राद्धे पूः शिवदीक्षितः ईशः सत्पुशिवः शान्तः शिवश्राद्धे तपस्विनः
रुद्रश्च भगवन्नामा च विश्वेदेवाः स्थितो हृदयाः दीक्षितानाम सौदेवास्तु ईशानामतोन्यथा मत्त्वं तदि
महाकालो विश्वेदेवा गणाद्धयोः स्कंदश्चेद्गणानां श्रीगुणनाथीश्चपद्मपथाक्रमं लौकिकब्रह्मविप्रौ
श्राविश्वेदेवाः प्रमाकृणा पत्राभावेन सर्वेषु श्राद्धेषु प्रकृतहृदये शिरः स्कंदविभागो त्रयमेकत्रकल्प
येत वाक्कूलविभेदेन विश्वेदेवा द्वितीयके पकव्वाकुप्रगमेन सतद्भवा पंचकल्पयेत चतुर्थी
सप्तमे चैव नवमे च त्रयोदशी श्रमावस्यां गयायां च पितृपक्षे समर्च्चयेत प्रथमस्योपवेशो विपिमाः
रपत्नरतिकृतिः निमंत्रयेत पूर्वेद्युर्यथा योगेरवमाहृतः श्राकाशयेद्दिने न्यस्मिन्नपराह्णे कृतक्रि
याः वेदाश्रमी गौनश्रावाकुर्यान्मेरलकठ्य दक्षिणो तुरसंस्थानह्लमात्रकरान्तरं भतीक्ष्यावर्तं ल
नरोत्यप्रदैवतपूर्ववत देवेद्वयंपवान्स्थास्त्रकुशान्पेश्चयास्तिलान विप्राणाद्क्षिणेयास्येह उत्तरे

वाथिपतये पृथगेकस्मैः श्वेतैश्च तरश्च क्रमात्ततः यवैः हृयोस्त्वपाणां दद्याद्वै तिलैः सह स्वाः
हास्वधान्तैर्मन्त्रैः स्वनामग्रहणादिनः दक्षिणं वामदेवेन पादं प्रक्षालयेन्नरः दद्यादाचमनं सो
१९ म्योस्वाचान्तो वनिवेशयेत् आसनेषु स्वधौतेषु वामेनैवोपवेशयेत् हृदयं पूर्वाननं पूर्वं तत्र स्वयमुदङ्मु
खे स्वयमर्घ्यं तु नाम्नोऽन्यशाखेयेन समाहितः यथाश्राद्धकारिणो हस्तकृतध्वं सतन्मंतः ह्यभ्यादद्याद्ग्रा
तेन सव्येनाम्नयोः कृत्वान यथाणामपसव्येन सर्वं चैव विधिविधिः आवाहयेच्च पानामपं वापित
दत्त्वा रक्षायवैस्तिलैः कार्यं वामेनाभ्यामनुक्रमात् सान्निध्यार्थं मन्त्रेण सपुष्पस्त्रकृशास्ततान्
हाभ्यां त्रिभ्यस्तमीशेन दद्याद्भूमिष्ठजानुकः यवैः पादादि मूर्धान्तं हृदयं सपुष्पत्रपिणा तिलैस्तु यथ
मीशेन शिरः प्रभृति पूजयेत् गन्धपुष्पं च वामेन धूपदीपं च दक्षिणा दक्षिणेन पवित्रेणाथ यान्सपर्यं
मित्यपि ततस्तस्मै सर्वं सर्वेषां पात्रे कृत्वा विधानवित् पितृस्थानमसौम्यकान्नं पात्रमधोन्यसेत्
सर्वपाकाग्रमानीय कृत्वा सोपि तत्र यज्ञवत् कृताशेषं दधीतात्र पात्रेषु प्रकृषेपतेत् स्वग्नौकरणोक्त
त्वमधुनाभिहतस्तुते दद्यात्तु सोपविशाद्भ्यस्पृष्टोऽरणमेव वित् न्यूनसख्यानतदङ्गुष्ठमस्ता तु तत्र संस्कृ
ते वामस्तुजयं वा पिपरितोभ्यामस्येत्पठन् भुपोषाने समासेन च दद्यात्पाणिपल्लवे वाचंयमस्ततो भुञ्जान
स्तेषु बधामितीरिताः कनीनिष्ठजपेच्छ्रीशामाग्रेकृदगाननः प्रतियोन्योजपेच्चु त्वा तत्कालेन विवा

सो॰ प्र॰ ४८

45

रयेत् गुरुमाराधयत्स्माः स्वभक्तितान्नमतस्त्वैः नदर्थं शक्तितेऽभ्यो दद्याद्ध्यापः सकलमकृत उक्तिः
पूर्तिकृटेकुर्याद्धोमयेनाथ मंडलीम तत्र दर्भान्न्यातेन वामेन शक्तितेनिलाव त्रयसर्वान्नपितृना२
सतिलं दक्षिणाग्रान् दद्याद्दुपवेदर्भाणां क्रमादीशादिग्विवरैः विधाय वारिणोयासांवामदेव
मुदीरयेत् सर्गापितृभ्यः पूपाद्यैः पूजयित्वा भगण्यच हुमयित्वोपसंहृत्य समाचम्याविधानवित्
पूर्वमाचमनं विभो हस्ताभ्यां दद्यादनंतरं दद्याद्दक्षिणां तेभ्यः कुर्याद्याचनमुद्दामन विसर्जनमगात्रः
सर्वान्प्रदक्षिणमनुव्रजन दद्यात्स्वधाशिवैः पितृकल्याणमतहेतना गोपविप्रापवालोपवलौ
वाचीनपिक्षिपेत् शिवश्राद्धकृते देवामानुष्याः पितरोसुराः तस्माः शिवानुभावेन वर्धंतिकु
लहर्षं यत्कीर्तिर्धृतपापास्तुः चक्रवालादिकर्मणां कृतः श्राद्धविधिस्तेषातेनश्रीसोमशंभुना
गेनमः शिवायशेषेकथ्यते यप्रतिष्ठापि संक्षेपेणाक्रमेणच पीठशक्तिः शिवोलिंगं तयोगेस्माः
शिवाणुभिः प्रतिष्ठायाः प्रतिष्ठायाः पंचभेदाः शिवाणामे प्रसिद्धलक्षणं तेषां स्वरूपं च वदामहे
यत्रब्रह्मशिलायोगः सा प्रतिष्ठाविशेषतः स्थापनं तद्यथायोग्यं पीठपवनिवेशनं प्रतिष्ठामिश्रा
पीठस्यास्थितस्थापनमुच्यते उत्थापनं तु सा प्रोक्ता लिंगाद्यापुव्रवःस्ता यस्यां तु लिंगमारोप्य संस्का
रः क्रियते बुधैः आस्थापनं तदुद्दिष्टं पंचमीयं शिवाश्रिता हियानारायणादीनमास्थापोयानमेर

दृतः ग्रामसर्वास्वैत्येनियुंजीतपरंशिवं पयाद्यनारिभेदेनग्रामादेष्वपिपंचधा पीठानामग्रमेरु
हित्यांकुर्यात्पासादकामध्या सुक्ष्मच्छगंधारक्ताचरक्तगंधानुरोधिनी पीताकुसुमावरागंधपविशादी
नामनुक्रमात एवंयोनरसर्वात्रुभवदोषाभयप्पते शुभावेशेषवृणास्यवर्णापादानमाचरेत ग्रावा
नेहस्तिकेयस्माः मृतोस्वदधिकाभवेत उत्तमोत्तमंहीविद्यामोयाद्येर्वापीहितं ग्रमृचगरादिभिर्युष्टं
मत्यंतशोधयेत्तुवं खनंनेगोकुलावासेकेषणेवास्तुकुशेकः मंडपेहारपूजादिमंत्रवत्प्रवसानके
कर्मनिकृत्यंवोवास्तुंसहस्त्रंविधिनायजेत समीकृत्योपलिप्तायांभूमौसत्सायघेह्रिशः स्वर्णादा
घ्यत्नैः रेखाः प्रकुर्वीतप्रदक्षिणं दृशादेशानकोष्ठष्ठः पूर्णकुंभेषुशिवंयजेत वास्तुमभ्यर्चेत
नोघैः सिंचेतहलकारिकम वाहेस्त्वोग्रतनिष्ठाविधिनादिग्वलिंक्षिपेत पूजाकुंभेसमाहृत्य
ग्रामेलग्नेभिकोष्ठके कुद्दालेनाभिषिक्तेनमधुनाम्मेलनावखानयेत नैनत्योत्द्वपयेतस्त्तनावानेः
कुंभजलंक्षिपेत भूमिसंशोध्यसंस्थाप्यकुद्दालाद्यमपूजयेत प्रवर्धसर्वगंधजुंभेजभोस्कदोहिवा
म्रनः निधायगीतवाद्यादिवेदघोषसमाकुल पुरस्यएवंमीशांतंनयेद्यावदभीप्सितं प्रयत्नवत्
णोस्थिनाथामयेत्यरितःप्रमानं उप्यपरिग्रहस्त्रमेः कुर्वीतनतदनंतरं कर्परांतजुलांतंवायावलयदोषु
जिर्वासया खनयेद्यवाद्वानानाविधिनायाल्पगुरुरेत वक्चनपहासमयावदेवमात्वरांगिणोजाय

सो॰ शा॰ ४६

ते लग्नेहि जादि पतितांः स्वस्थाने शल्यमाप्नोति कतः स्वांगविकारेण जानीयाच्छल्यमागतं: प
श्यार्श्नी नो भवेद्येन कीर्तनेनैकादिनैः द्विशः द्विस्त्रात्रमिदमाप्नोतु वित्तश्चैन्य जलच्यते श्रुतं शास्त्रतोक
त्वात्तेषु शल्योद्धारप्रयोजनं पूर्वोक्तमभिः करणैर्स्वर्णपुलखदंतवैः पादोनत्वात्तमापूर्णमस्तु लैः
मुक्तरहितैः लिप्तांसमस्तवास्तुकारणैनायुवगुरुकः सामान्याचेंकरोगायोगांतं ऽपंचदशमाणाक्ष
नारणोद्धाः पतीनिष्क्राश्चम्यपूरेणसंविशेत ऊर्ध्वान्नात्मशुद्ध्यादिकं ऽमंडपसत्कृति कलशैः
वर्धनीयुक्तं लोकपालविवार्चनं प्रसे जननस्नादि सर्वं पूर्ववदाचरेत् यजमानान्वितो यायाद्धि
ल्पानां स्थानमंडपं शिलाप्रासादलिंगस्य पादाधमादि संज्ञकाः [illegible] शास्त्रात्स्वतंत्र
प्रा: क्रमाधनाः पाषाणानां शिलाकार्याः इष्टकानां तदर्धतः प्रासादाधमशिलाशैले पि इष्टका
इष्टकामये प्रकीर्तिता नव वज्राद्याः पंचवा पंकजाकितैः नंदाभद्राजया रिक्ता पूर्णा स्यात्पंचमी शि
ला प्रासादप्रमहापद्मः पांचोमस्कृतस्तथा सप्तइस्त्वेति पंचानां तिथिकं भाः क्रमादमी नंदाभ
द्राजयापूर्णाप्यजिता चापराजिता विजया मंगला च्योचयशाणी नवमी शिला सभद्रस्त्वविभद्रस्त्व
स्वनंदः पुष्पदंतकः जयोयविजयश्चैवकंभपूर्वस्तथोत्तरः नवानां च यथासंख्यं तिथिकं भा प्रः
मीनव प्रासने प्रणावंदनानां शालिके पाशाण्ना सर्वासामविशेषेणनन्दवेणावज्रठनं सक्षिणी

मधुगोमूत्रकषायैर्गंधवारिणा । अस्त्रेणाङ्कुं फट् इत्येतेन मलस्नानं समाचरेत् विधिना पंचगव्येन स्ना-
नं पंचामृतेन च गंधोतोयानंतरं कषायैस्त्रिजनामांकिताणुना फलरत्नसुवर्णानां गोशृंगस्य सलिलै-
स्ततः चंदनेन समालभ्य वस्त्रैराच्छादयेच्छिलां घट्टुं यमासनं दत्वा नीत्वा यागभूद्दक्षिणं शय्याः
यां कुशानल्पे वा हृदयेन निवेशयेत् संपूज्य मस्तकाद्यादि धारां तेनैव संवेष्य शिवकुम्भापर्कं तनत्व
यंचास्त्रक्रमान्न्यसेत् ब्रह्मादौ चिन्मयं ते च विन्यां तमांत्रकावधौ तन्मात्रादौ धरान्ते च शिवविद्यात्मनः
स्थितिः ततानि निजमंत्रेण तत्वेशान्हृदा बंधयेत् स्थाने पुष्पमालादि विन्यसेत् यथाक्रमम्
मंत्रास्तु यथा ॐ ह्रां शिवतत्वाय नमः ॐ ह्रां शिवतत्वाधिपाय रुद्राय नमः ॐ ह्रीं विद्यातत्वाय
नमः ॐ ह्रीं विद्यातत्वाधिपाय विष्णवे नमः ॐ ह्रां आत्मतत्वाधिपाय नमः ॐ ह्रां आत्मतत्वाधिप-
तये ब्रह्मणे नमः दशमास्त्रिर्यजमानार्कजलवातेन्दुखानि च प्रतितत्वं न्यसेद्दशमूर्तैः प्रतिशिला
याला ॐ शर्वं पशुपतिं रीद्रं उग्रं भवमथेश्वरं महादेवं च भीमं च मूर्तीशांश्च तथा क्रमात् ॐ धराधि-
पतये नमः ॐ धराधिपतये शर्वाय नमः इत्यादि मंत्राः लोकपालान् तेनाद्यान्यथा सांख्यानि ना-
णुभिः ईशादि बीजानि लं वं रं यं हं सं क्षं इत्युक्तनवकशिलापृ चयरात् प्रतितत्वं न्यसे-
न्मूर्तीः स्वष्टौ पंचधरादिकाः ब्रह्मविष्णुस्तथा रुद्र ईश्वरश्च सदाशिवः पतेषा

सो॰
शां
४२

47

चक्षुर्तीर्थान्यस्तव्यानि तासु पूर्ववत् ॐ पृथिवीमूर्तये नमः ॐ पृथिवीमूर्त्यधिपतये ब्रह्मणे नमः ॐ
त्यादिमंत्राः सप्त च कलशान्यं चैव क्रमेणाभिजनानामभिः निरुंधीत विधानेन न्यासो मध्ये शिलायां
क्रमात् ॐ घोरात्मिकाय मन्त्रेणाभूतिदर्भतिलैस्ततः ॐ देवाधारिकाय शक्तिं विन्यस्याभ्यर्च्य निवेशयेत्
नन्वतनवाधिपान्मूर्तिमूर्तीशांश्च हुताशिभिः ततो ब्रह्मानम्भवज्रयेन्मूलाङ्गब्रह्मभिः क्रमात् हु
ताशनादिशर्वान्तेभिः स्वशांतिजलैः शिलाः प्रजयेच्च ऋग्भिः स्वाहा तु तत्तन्मन्त्रक्रमात् सान्नि
ध्यमस्य संधानं कृत्वा शुद्धं पुनर्न्यसेत् एवं भागत्रयं कर्म कृत्वा गत्वा समाचरेत् संस्पर्शे दर्भमूला
ग्रैः ...... शादित्रयं क्रमात् ॐ यो मन्त्रानुसंधानं कृत्वा दीर्घं प्रयोगतः ॐ आं ई आत्माविद्यातत्वा
भ्यां नमः ॐ ईं ऊं विद्यातत्वशिवतत्वाभ्यां नमः हुतेन मधुना पूर्णां स्वात्रं भाव्य रत्नकान् प
वगव्या पूर्वसिन्क्राल्लोकपालाधिदेवतान् प्रजयितानि नैमे वै सर्वेषां होमम् आचरेत् शिलानां
पञ्च सर्वासां संस्मरेदधिदेवताः विश्वरूपकृतस्नाना हेमवर्णा स्मितानना सर्वाभरणसंपन्ना प्र
शिलानामधिदेवताः न्यूनाधिके घमालाधवा स्तम्भमिविश्रुद्धये यजेद्द्विगुणं पूर्णातमा आहुतीना
शतं शतं ततः प्रासादमालस्यवर्तये हस्तमण्डले ॐ घोरात्कोष्ठवत्: षष्टिं द्वे त्रैवेदाश्मेसमे कोणे
प्रविन्यसेद्दशोरत्नवेष्टितिकोणगाः द्विपरामध्यदास्तास्तु प्रास्तं तत्र चावयेद्यया विज्ञावितकवा

त्वग्वायानमास्तराकृतिं स्मरेत्स्वजाम्बूऋरुणादिनिवेशं त्वधरानूनं जानुने क्रूरपेरासक्के दिशिवातऋताप्याये
पैशंपास्पृष्टैरैस्माशिरोप्यहृदयेञ्जलिः श्वस्पदेहेस्समारूफादेवताप्रजिताः शुभाः श्वेष्ठोकोणाधि
पालत्रकोणाधिष्ठाः स्मृतुज्वलाः षट्पदास्तमरीच्याद्याश्चर्यपूर्वादिषुक्रमात् मध्येवतच्छदोवृत्ता
षोषास्तपदिकाः स्मृताः समस्तनाडिसंपातो महामर्मांबुजं फलं त्रिशूलं स्वस्तिको वज्रं महास्वस्तिः
कसंपुटौ त्रिकर्हिमणिवंधस्थस्तु विशुद्धपदं ततः इति द्वादशमर्माणिवास्तुभित्त्यादिषु यजेत साज्ञा
मत्वनमीशाद्यपर्जन्याद्यैर्जनोदक दधीताद्यजयंताद्यपातकाङ्क्रूमाज्वला रत्नवारिमहेन्द्राद्यरवौ
धूम्रविनानकं स्वत्याद्यहतगोपुमेमाषभक्तं भृगाद्यच विमांसमतविलाद्यसक्तान्वेम्यष्टप्पवनः म
धुद्धीराज्यसपूर्णाभदद्याद्रूपेस्त्वव लाजधूषसवर्णाद्वृवितथाद्यनिवेदयेत दद्यात्स्त्रहविनेः
दैन्द्रयमराजोपलोदनं गंधर्वाद्यवैनाद्याद्यनिकाभृंगाद्यपत्रिलणां मृगाद्यवपर्णानि दद्यान्माषसिः
त्पष्टदेवताः पित्रेतिलोदनंक्षीरंहृदनजंदंत धावनं दौवारिकाद्य देवाद्य भद्रघाद्यान्नमुद्गधा सुग्री
वाद्यादिवोत्स्पान्नुषाय्यदनाद्यदंभकं वस्त्रप्रयेतसेपद्ममसुराद्यसुरासवं शूतेस्यतोदनं शोषे माद्यहृ
तमंडकं लाजान्वापष्टिमाद्याप्सदेवाद्यकमिनीविं मारुताद्यध्वजंपीनेनागाद्यनागकेसरं मुख्य
भट्यानिभल्लाटमुद्गसूपंसस्सस्कृतं सोमाद्यपायसमाज्यं शाल्ककं मृगाद्येदिशेन लोपीमदितये

सो॰ दितैपुरीमित्यग्नेर्नैरृतके मोदकाख्यलोभाच्यांषट्पदायमरीचये सवित्रे स्कन्दपुष्पाणि वन्ध्यायधःको
मां णकोष्ठके तदधःकोष्ठकेदद्यात्सावित्रे चक्रशोदकं दक्षिणे च दन्तपीतं षट्पदाय विवस्वते हरिद्रो
१२ ४८ दनमाददाय स्तोयः कोणकोष्ठके ईश्वरजयायमिश्रान्नमिंद्राय सलान्निवेदयेत वाऊणेषट्पदासीनेमि
त्रायमगुडोदनं तत्राय यन्तृतसिद्धान्नं वायुकोणादधः पदे तदधो रुद्रमादायमांसमाईमथ्योत्तरे जग
48 दीशायनैवेद्यं षट्पदस्थेधराधरे श्रादायभिवकोणायतद्वन्मायेवतमिलान् क्रमाद्द्याद्यक्षि
रैष्ठजयितावियाननः चतुष्पदनिविष्टायब्रह्मणेमध्यदेशतः पंचगव्याद्वतोपेतंच रुंसाद्यंनिवे
दयेत ईशादिवायुपर्यन्तंकोणेषु च यथाक्रमं वाल्मवाहोचर्विकायायाः चतस्रः पूजयेद्यथा चर
क्यामहृतमांसंविदायोदृधिपंकजे पूतनायैपललं पित्तंरूधिरंचनिवेदयेत ग्रुष्पीनिपापराक्षा
सैपरक्तपिन्नमलानि च ततोमासोदनंप्राच्यांस्कन्दायविनिवेदयेत ग्रयंमोदतृणशायांबाणपत
सरस्तुनान् जंवकायचवाकणामांसंरुधिरान्वितं उदीच्यांपिलिपिच्छायस्कान्नंकृसमार
निव मध्याममांसेरणावास्त्वमनेतिकीर्तिता पूजेयंगदितान्यत्र ऊर्ध्वदभोद्वतेतिलैः रदहेः
पितरंयेद्वात्विकिंर्तकायीनिकोष्ठके त्रिपदाबजनवःकार्योषट्पदःस्त्रययापुरा ईशाद्यपदिकाः
तस्मिन्वाभीयास्त्वष्टिकोष्ठगाः षट्पदस्थामरीच्याद्यायन्त्रानेवपदःस्मृतः ईशादिषुचरिकाद्याः

पूर्ववत्सजपेद्बुद्धिः प्राक्तु निश्चितयं दद्यात्यतिदेवमनुक्रमात् मध्यकुंभेन्यसेल्लक्ष्मीं कुंभं वानंतसंचितं
लकाराद्यफमूलेन कुंभे सिंधुराणी शिला कुंभानष्टौ स्वभद्रादीन् दिक्षु एवं विदिक्षु क्रमात् लोकपाला
न्यसेत्कुंभेषु न्यस्तशक्तिषु शिला हेविष्वनंताद्याः क्रमशो विनिवेशयेत् शर्वैः मूर्तिनाथा नोयथा
स्तुः भिन्नमध्यतः तास्वधर्मादिकानष्टौ कोणाकोणादिभागशः स्वभद्रादिस्तनेदाश्व नवध्यायेत्स्कि
लागाः प्रजितास्त्वाद्याः पूर्वादि जयादिष्वथ विन्यसेत् ब्रह्माणं चोपरि न्यस्य व्यापकं च महेश्वरं चिन
येत्तयदध्याने व्योमप्रासादमध्यगं बलिं दत्वा जपेदस्त्रं विघ्नदोषनिवारणं शिलापंचकमेकैकमि
नाशहृदिप्रणवेद्यस्य मध्ये पूर्णां शिलां न्यसेत् सुभद्रकलशोर्ध्वतः पद्मादिषु च नंदाद्याः कोणेषु पूर्वादि
षु क्रमात् मध्यभावं वदत्येपि मात्स्य संज्ञा वस्वमनाः ॐ पूर्णे त्वं महाविद्ये सर्वसंदेहलक्षणे सर्वसंप
र्णमिवात्र कृत्स्नाणि सः स्वत् ॐ नंदे त्वं नंदिनी पुंसां त्वामत्र स्थापयाम्यहं प्रासादे त्वं स्वदेहस्था यावच्च
न्द्रार्कतारकं आयुष्कामं श्रियं देहि देहि देहि देहिनां अस्मिन् रक्षा सदा कार्या प्रासादे यत्नतस्त्वया ॐ भ
द्रे त्वं सर्वदा भद्रे लोकानां शुभकामदा अस्मिन् आयुर्दे कामदे देवि श्रीप्रदा च सदा भव ॐ जये त्वं सदा देवि तिष्ठ त्व
स्यां पितामहं नित्यं जयाय भूमिपस्य स्वामिने भव भार्गवि ॐ रिक्ते रिक्तदोषघ्ने सिद्धिमुक्तिप्रदे शुभे सर्व
दा सर्वदेहस्थे तिष्ठास्मिन् श्रीशाद्रेपिणि गगनाघतने ध्यात्वा तेजतत्वं चयन्न्यसेत् आघस्त्रितं तत्त्वापि

सो॰
शं॰
४५

विधिनाविसृजेन्मुखं क्रियाकाण्डक्रमावल्यां श्रीमतासोमशंभुना संक्षेपेणशिलान्यासविधानमि-
तिकीर्तितं ॥ अथलिङ्गप्रतिष्ठायाविधानमभिधीयते सासद्यः क्रियतेमुक्तौभुक्तौदेवदिनेदिनेसति
विनाचैत्रेणमाघादौप्रतिष्ठामासपञ्चके गुरुशुक्रोदयेकार्याप्रथमेकरणत्रये शुक्लपक्षेविशेषे
णकृष्णेप्यापञ्चमदिनं चतुर्थीनवमीषष्ठींवर्जयित्वाचतुर्दशीं शोभनास्तिथयःशेषाः क्रूरवार
विवर्जिताः तारायोगविशेषंचज्ञानीयाज्ज्योतिषांक्रमे यातभिषट्नयनिष्टादर्शश्रवणधोमतात्रयं रोहि
णीश्रवणाश्विनीतिष्यारंभोमहोदयाः लग्नंचसिंहकुंभालिकन्यास्त्रीवृषधन्विनां भेदेनसर्वविज्ञा
नांकथितः पिंगलामते पुष्यहस्तोत्तराषाढापूर्वाषाढाचरोहिणी हस्ताद्यितानिविष्णुस्य
श्वाश्लेषाथराजनि पुनर्वसुस्तथाचित्रायानिष्टाश्रवणान्विता विशाखारेवतीकृत्तिकाधनिष्ठाश्र
वणाश्विनी मृगशिरश्चमघाश्लेषास्वातिः पूर्वाचफाल्गुणी एतान्यपिविशेषेणहस्पतेपरमेष्ठिनः या
नः पञ्चगुणाभूमिस्पर्कादाधामसंमिता हस्ताद्द्वादशसोपानानऊर्ध्वान्मंडपमग्रतः चतुर्हस्तंच
तद्धीरस्तानार्धतनदर्धतः एकास्यंचतुरास्यंवारोद्यांशाद्युत्तरेयवा त्र्याणामादिलिंगानांविद-
धान्मंडपत्रयं हास्तिकेचैकरेखावैकैककवर्धितौ वर्धयेद्दशलिंगानां द्वौकरौप्रतिमंडपं या
वन्नवकरेलिंगेद्वौविंशतिकरेभवेत हास्तिकद्वशहस्तेवामंडपेत्वेकरेयवा द्विहस्तोनरपाहस्था

५९

शोर्धं स्यान्मंडपाद्धकं पादादिहस्त लिंगेषु कुर्यात्प्रासादानुसारतः बाणरत्नजलोहादौ मंडपे हस्तिके यथा
घः प्रासादो भवेद्देव्याः कुर्यात्तस्य मंडपं प्रासादः सर्वलिंगानां ज्ञातव्यः शिवशास्त्रतः चतुर्षु वाविरा
गस्तु कोचनः कामरूप मकौ स्वदेशोत्थमेष्टं दत्तो न वा नान्न वमंडपाः चतस्रः कोणगाः स्तम्भा द्वे द्वे हारेषु
हस्तिके विस्तीर्णे तु यथा शोभा न तापभवत्तथापि वेदी चतुष्करा मुख्ये कोणेषु स्तम्भसंयुता प्रहांग्र
लोच्छिता न्येषु वेदीनामान प्रच्यते हस्तांगुलं तु समुत्सेधे विस्तारे तु करं भवेत् क्रमेणावर्धयेद्यावत्सा याव
तारविंशत्यथा स्थानदेवं वर्धयेत्यादं विस्तारात्कथितो यादपि मध्ये पदेष्वथ वा वेदीमंडपेन तु धाकृते वेदीपा
दाने देवस्कांकुंडानि नव पंच वा कुर्यान्मंडपकमादीशे पंचमेन वमंगुरुः पक्वमाशिवकाष्ठाधाश्राच्या
वानन्त्ररोः पदं प्रासादतितानि हस्तानि चतुरस्राणि वा सदा कन्यसे हास्तिके कुंडे शोभनानि हस्तांगुलोन
वं पंचदशाकवेः लिंगे ...... करद्वयं बाणरत्नादिलिंगानां विदध्यान्मंडपो विनानं कुंडानन्या
नपि स्तोकान्यसंगेन चरष्टिमंगुलान् अष्टिमानं शतार्धस्य शते वारत्निमात्रकं हस्तं सहस्रहोमस्याद्दश
नं च द्विहास्तिकं लक्षे चतुरस्रं कुंडमयुते षट्करं स्मृतं कुंडमष्टकरं कुर्यात्कोटिहोमे न चाधिकं स्तनः
भागपर्वं प्रासादानां चतुरस्रं प्रकीर्तितं .... भगाकृते .... संनिभं त्र्यस्रं तथाधेनेर
त्रांवाहणे सोममंडलं शांतिमन्यं जयाद्येषु पंडश्रं वाथ वेगान कुंडं कुशोशाधाकारसुन्नेवेषु हि कार

सो॰
सिं
५०

50

कं रौद्रं भयदमण्डप्रमितिहृद्धं शिवावामे तिर्यग्जानि समं वा तत्पृष्ठमेखलया सह वलिरेकांगुलः कण्ठे
द्व्यंगुलः कुचिद्भागमेतद्वलिमेखलास्ति सार्द्धे द्वक्रिययमांगुलैः षड्गुणाद्धि त्रिपदै वा क्रमशः पंच
मेखलाः द्व्यंगुलैः षष्ठिरेकैर्वा कण्ठाकाराद्भेमताः नासाग्रपरिधो निःस्यान्मध्ये स्यादलाकृतिः
अश्वत्थपत्राणांगुलेन स्याद्विस्तारेणांगुलाष्टकं दैर्घ्यं कण्ठं ऊर्ध्वमानेन कुण्डं कण्ठसमोदराः पूर्वाग्रे प्रस्कंडनाः
योनिः स्यात्तत्रवानना पूर्वान्नेनाव शेषाणामेषामेनेत्यत्र वह्नयः कुण्डमानात्प्रचुविंशोभागः सोऽङ्गुल
संज्ञकः विभज्यानेन कर्तव्या मेखला कण्ठनाभयः सुद्रोऽस्वरकाद्ययवहानोऽष्टारणा क्रमात् पूर्वादि
तो विधातव्या यद्वाप्यंत विपर्ययात् शांतिपुष्टिर्वलाये पनामान्येषां यथाक्रमं स्थलाभादेकमेवं वा
सर्वासां विनिवेशयेत् पंचषट्सप्तहस्तानि तोरणानि कनीयसां नीतिमध्यमलिंगानि हस्ताद्यांगुल
गुलयः क्रमात् चतुरंगुलयावृद्ध्या तोरणानि महीयसां एवं न वकरे लिंगे तन्मयाद्धिक्करं भवेत् स्वाती
हांस्यप्रमाणः स्यात्तोरणानां कनीयसां मध्यमानां क्रमेणोर्ध्वचतुरंगुलवृद्धितः चयाणाप्रमाणं
तन्मार्ग्वान्मार्गकरो मतः क्रमाद्व्यंगुलयावृद्ध्या मोहस्तं तत्र पुनः सर्वेषां .... मांशानपूर्वाणां कार्य
हस्तौ सिद्धि विस्तारं तत्कुयस्यार्धं तन्त्योद्यधारिकाः समाः बाहुल्यं पंचहस्तस्य तोरणस्य षडंगुलं शेषाणां
णां वर्धयेदत्र क्रमात् द्व्यंगुलमंगुलं मध्यमेद्यांगुलं शान्त्या मन्त्येषामेकं लोन्नरं विदध्याद्द्वारेणैवं नासां पिंडे

तन्मध्ये अङ्गुलायुग्मं च मांशेन स्थूलपट्टेशानिर्गमः विंशोङ्गुलस्य त्रिभागेन स्थूलपट्टप्रविस्तृतिः प्रवेशोऽयंग
लेचास्यक्रमादेकांगुलोन्मं ललाटे स्वस्तिकं पद्मं लक्ष्मीर्वा पवित्रेषु घेन स्तंभा स्तंभाग्रतिस्थार्द्धमालाचास्य
दलेगता वाहयेद्याश्च महार्थं पिंदघादपरेणात ईदृशघोपमास्कन्धक स्याध्रुवस्त्रसाशिमभा शुक्राभाहेमा
वर्णा चपताकाः स्फटिकप्रभाः एवं दितो विधातव्या रक्ता वज्रलग्नाः पदे नीलानं तस्य नेत्र त्वामध्ये
विज्ञाय्य वापि वा पञ्चहस्तायनस्तद्धकार्या धीविकरविस्तृताः हस्तप्रवेशिता दंडैर्ध्वजानां पञ्च हास्तिकाः
सप्तहस्तापताकास्तु विंशद्व्यङ्गुलविस्तृताः दशहस्तापताकास्तु पंचमांशप्रवेशिताः सप्तभिर्दश
भिः कार्या विंशांगुलावाक वैध्वजः कन्यसे मध्यमे ज्येष्ठे हस्तादिनव विस्तृताः प्रथवाष्टकाज्येष्ठा
विस्तारेणाद्विहास्तिकाः प्रथं हानिक्रमात्स्युषः इति हर्षिणावागमे द्विगुणावलागोभागात्पीठं वी
तत्ततव पंकजाकं चतस्रा दशुक्लायपिशोडशागलं प्रथवोक्रमश्चङ्गुलार्धविस्तारं द्विगुणं ततः विस्तार
द्विगुणायामभद्रपीठवर्णीयस्तं वनरंगलयाहृज्ञातदन्येषामनुक्रमात नवानां चीणि पीठानि रूप
नेविस्तरागमे पूर्वभागान्नृपद्वारान्नदीतीमाद्ययाज्जनात वाल्मीकादे निर्दताग्रा ....
.... न्यग्रोधोदुंबराश्वत्थहा
पद्मविंडाह्वयाह्वस्तु गोष्ठात् पिचत्तष्वत्त मृत्तिका
तनहृत्वशृद्धय कषायपंचकाद्यात्समानेवेचफलाष्टकं तीर्थांभांसि सर्वांषीनितथास्वर्वौषधीजलम

नी॰ म॰ ७८

तस्य पृथक्तथा सुवर्णरत्नगोशृंगवारिभि स्नानायोपहृतैस्सर्वैर्गव्यैः पंचामृतैस्ततः पिष्टैर्निर्दितवस्त्रादि
स्वर्णनिर्मितस्नानार्थं च सहस्रस्तंभिर्कुंभैर्मंगलार्थं च रोचनं शान्तमौषधिमूलानां विजयालक्ष्मणाभया
गुडूच्यातिबलापाठासहदेवाशतावरी सर्ववल्कलान्तथा हृद्भिः स्नानयोग्यान् पृथक् पृथक् वृक्षायेति।
लक्ष्मीर्देवहाणां भस्मकेवलं धवगोधूमबिल्वानां हृताणि नव विवहाणि किलपूर्णसकर्पूरैः स्नाना॰
र्थे तु कुंभकान् मंगलानां वितानैः कुर्यांचित्रैः सुदर्भैः स्वदाश्यान्तूलिकायुग्मसोपधानं सवस्त्र
कं कुर्याद्विमानं सौवर्णं शयनेऽलंकल्पने हृतं हृद्यं घृतं पात्रं कुर्यात्क्षीरपाकलाकिकाः विष्टिका।
माषकास्तास्तु कुर्माज्जाद्यादिशुविशु बुर्धनीशिवकुंभं च लोकपालप्रदानपि पर्वनिद्राकृते कुंभं
मर्थं कुर्यात् सर्वथा द्वारपालादिधर्मादिश्रवणानादिवरानपि धान्यं जकृताधाराः सवस्त्रास्तविव
भूषिताः सहिरण्याः समाल्यागंधपानीयपूरिताः पूर्णपात्रफलाधाराः पल्लवाढ्याः सलक्षणाः
कुंभाः सर्वे विधातव्याः सवस्त्राः कुंभतोरणाः वस्त्राणाच्छादयेत् कुंभान्नाहुतेर्हृदसर्षपान् विकिरा॰
येत्ततो लाजांस्तालवृन्तेन पूर्ववत् समिधानां च कृष्णालीद्वीर्वैचतारुनिर्मितम् हृत्जातदोष्णान्वितं
पात्रं पादाभ्यंगकृते तथा विष्णोस्तिंशनादर्भैः वाकुमभाणि ...... चतुरस्त्रदृव्यलाभीम
श्रियानपि तिलपात्रं हविष्यान्नपूर्णपात्रं सर्वं च कं पलविंशतिमानापिच वाधूपप्रदानकं सुकरा॰

51

वैपिटकाम्यां ढब्धजनं शुष्कसमिंधनं सकाशुक्तानि पुष्पाणि विल्वपत्राणि आज्यं तं वंदनं अंजनं मधुपं
श्वेदीपान्कृतशृतान् अक्षतानि त्रिशूतीचग कुमाज्यं यवास्तिलान् कुशान्नेवान्ति दीवांस्त्र शानोत्तमधु
रं पायसं घृतं ह्लोश्यास समिधा दशपर्विकाः । अंगुलं वितर्यं त्रयं धमपत्र वादिश्य भेदतः प्रथमं मध्यमं ज्ये
ष्ठं सीकर्वीनघयास्तवि यादिं शदंगुले दीर्घो स्कंधवा वाबाहुसंमितं ज्येष्ठा मध्याधमा कथिदृके काङ्गुलि
हानितः प्रत्येकं समभिस्तस्य वेदकेदोत्रदकमात् प्रनाहाधायमतो दशेनसविंशाति भिभवेत् रामुव्र
दांगुलः कुंभो गरीयुगाधमं उलं खानवेदांगुले क्षेनो हिंधवं सुयुलक्षनेन समावाथकंवयोरस्या वेदीयुष्या
नविस्तरविः कनिष्ठांगुलिविस्तीर्णा हृतनिर्गम पद्धतिः मावलाद्यांगुलाह्या सवाधामज्जि नुगलः
द्वाविंशत्यंगुलो वंशो हितनमस्य हातांगुलं कार्षिको द्वांगुलो खातः घंगेमरवा पदाहानिः मूलेवायुवदड
स्पर्गडी करणावदवेत श्रीपर्णी शिंशिपा वा रक्तबीजकास्तविकंकितः स्वचिहलाः प्रशस्यते किंशु
काधाश्वत्थाग्निधाः सर्पादिग्रहशान्त्यर्थं समिधो कपिलाशजाः खदिरोऽप्यपामार्गो पिप्पलो उदुम्बरो ऽ
वाः शमी दूर्वा कुशो दूर्वा नाप्रादेशमानोमिताः प्राह रेतधया संख्येन दशभावे यवांस्तिलान् एतानिवि
हरादीनि श्रतिकंडनिये शोधेन ग्रहोपकरणाय सुपात्री ... पिधानकं मुसलोलूखलेबहुली
काश्च चामरे पिरोश्रेन .... योनिकापाटकाबुता दर्पणां शणपात्रं च सिंहासने ......

सो॰
शां
५२

.... ग्रोणपट्टं विनिवेशयेन स्थाने धिवासं प्रज्ञार्थं प्रतिष्ठार्थं च वासनं दद्यात् गुग्गुलनिर्यास
मूलवेरी वृषायच गन्धाग्रज्ञ स्वासादिहारि कृष्णलं कणा क्रयो दाचारु प्रज्ञार्थे विन्न शास्त्रविवर्जिताः ३
माद्यपादहीनां शास्त्रनिषिद्धस्वज्ञापितान प्रज्ञाभिः प्राप्त वपि सिन्न त्यावि शादं च नशिल्पिनो वज्राकृक्र का
तनीलानि नीलमुक्ताफलानि च गुह्यपद्मादिरागो वं वैडूर्यरत्न पुष्परागं उर्मीरमाधवाञ्जकोलारक्तचंद
नकागुरु श्रीवेष्टपाविवां कपूर्शोरिवनीत्यवद्धी गणः हेमताम्रमयोरकंलाष्स्तारमकांस्यक पत्रांवे
तिलोहानिहरितालमनःशिला नोरिकहंसमाक्षीकं पारतं वार्द्धिशेविके गंधकोश्रमित्यष्टौ धानवो
व्रीहयस्तथा गोधूमान्स तिलान्माषांसुद्गान प्राहरेयवान नीवारश्यामकानेवव्रीहयो होमकीर्तिताः
एतन्यवाष्टकेभाविपंचद्रव्यान्युपाहरेत हेउकमहदेवांश्चवर्णानालयवान्क्रमात सर्वेषामेवयदाभार
वः पारतंहेमवानत्या क्रमेभ्यः ये प्रमानामेकं होमादिनिमित्तं हास्तिके मासिकं क्रयोदये कोनतथार
ततः ज्येष्ठलिंगगृहेः मासैरितिसर्वेसमाहरेत स्नाना निप्पहे यञ्जनाभूषणावाचकरीगुरुः मूर्ति
भिज्ञांपिभिविधेः सहगङ्कन्हवालय शांत्यादिनो वणास्त्वनुपूर्वं वत्संजयेत्क्रमान प्रदक्षिणाके:
मादिशा शावयोर्हार पालकं प्राचिनादि .... घामो भृगीशनाथको ....
वारुणोवृषभास्करो नद्याशावामूलदेशास्थाम शांतिशिखिरीश्वरो ....

भूतसंजीवनाम्नैवो धनदाक्षीचूडाहोहैमूलयेदन्तपूर्वशः सनामभिश्चतस्थानैः प्रणवादिनमोन्तकैः
लोकपुरुहवसः ह्रास्यस्तवंतीनहृदयहृदय भाज्ञत्रयंयमुगोवेदौलक्ष्मीर्गणपतिस्तथा इतिदेवास्तवागाचे
तेतिष्ठंतिप्रतिष्ठितं विघ्नसंघापनादायनानाः भूस्त्वाणाधव वज्रशक्तिनयादंडंविवङ्कुपाशांतयासादाम्
त्रिशूलचक्रमंभोजंपताकामर्चयेत्क्रमात् गंक्रोंहः वज्रायक्रोंफट् इत्यादिमंत्रैः ॐगुदः ॐगुदास्त्रपु
ष्टीकोधवामनः शोवकर्णस्तथापमनेत्रः सुसावसंत्तकाः सप्रतिष्ठितनामाद्यशूनानामष्टदेवताः पू
ज्याःपूर्वादिकाष्टासुभूतकोटिभिरावृताः गंकोगुदायनमः इत्यादिमंत्राः हेरुकात्रिशरश्चैवअग्निर्वा
यमजिह्वका कालंकलिनंधश्चैकनिद्रश्चश्रूह्म तेषांवपूजयेद्दिह्वलोकपालानक्रमात् बलि
भिः कुसुमैदीपैःसंतुष्टान्विभावयेत् `````` दशास्तवर्धाश्चवशास्थानुमात्क्रमात् पंचहिनत्यादिलिनु
निसद्योज्ञातादिभिःक्रमात् पंचहित्यादिमूलानिसद्योज्ञातादिभिर्यजेत् सदाशिवपदव्यापिमंडप
धामुशक्तुर पातालाशक्तिसंपुक्तंनतहस्राव लोकयेत् दिव्यांतविनभूमिस्थान्विघ्नान्तन्त्रायपूर्ववत् शिवि
शाम्यस्त्रमेहावेशोषद्वाराणिवठयेत् प्रदक्षिणाक्रमाद्द्वानिविष्टावेदिदक्षिणे उत्तराभिमुखोवान्तुमंत्र
नशुद्धियथाशुपा अंतर्यामविशेषार्थंमंत्रद्रव्यादिशोधनं कुर्वीतस्वात्मनःपूजांपवगवांचपूर्ववत् सायो
दूंसकलमप्तिन्विन्यसेत्स्कंदनंनत विशेषार्घ्यशिवतत्वाद्यनंतत्त्रयमन्त्रक्रमात् ललाटपट्टपादांतेशिववि

सो॰ मा॰ ७३

घात्मकं परं स्मरन्नादयोगेः ब्रह्मदैवतैः निजशांवैरैः ॐ ई श्रां मूर्तीन्त्र्तीःश्वरां त्तन्पर्श्वं वह्निनिवेशयेत तद्धा
पकं शिवं स्मरेत् शिवहस्तं वसुधानि ब्रह्मरंध्रप्रविष्टेन तेन सावाह्यमंतरं तेजः पटलमाहृत्य मध्ये योनितादियात
रं आत्मानं शृतिपैः सार्धं तं तत्र पुष्पकुशादिभिः पूजयित्वा शिवोऽस्मीति ध्यात्वा योधासिष्ठ इरेत चतष्ट्य
दीनसंस्कारैः संस्कुर्यान्मावुमंडपं विदिक्षु विकिरादीनि कुर्याद् कुर्चौपसंहरेत शासिनी कृत्य वर्धन्यावा
स्तादीन् सर्वं वर्धयेत् शिवकुंभात्तुवर्धन्या पूजयेच्च स्थिरासने सादिक्षु कलशान् तु फ्रोक्षलोकपालान् क्र
क्रमात् नानायुधादिसंयुक्तान् पूजयेद्धि विधानतः पूर्वं वरुणगजारूढं स्वर्णवर्णं किरीटिनं सहस्र
नयनं शक्रं वज्रपाणिं विभावयेत् सप्तार्चिषं च विभ्राणं अक्षमालां कमंडलुं ज्वालामालाकुलं रक्तं श
क्तिहस्तं अजासनं कृतांतं महिषारूढं दंडहस्तं भयानकं कालपाशधरं कालं ध्यायेद्दक्षिणादिकं
त्रिं रक्तनेत्रं शवारूढं नीलोत्पलदलप्रभं कृपाणपाणिमस्त्रौघं पिबंतं राक्षसेश्वरं नरारूढं कराल
सं रक्तसापूर्तविग्रहं नागपाशधरं ह्यप्रेरत्नोद्युतिविग्रहं शशांकधवलं ध्यायेद्वरुणं मकरासनं
प्राणिनं हरितं कृष्णं विलोलध्वजधारिणं प्राणभूतं च भूतानां हरिणस्थं समीरणं कुवेरं मेषमीशानं सा
वर्णवर्णं विग्रहं सुवर्णाख्यायुधहस्तं गदाहस्तं शूलपाणिपतिं स्मरेत ईशानं वृषभारूढं त्रिशूलव्यालधारिणं शिवं
वेदार्थधारी चंद्रमौलिं विलोकनं अनंतं पुंडरीकाक्षं कमोतारूढं प्रपूजयेत पीनं पीतं च तत्र वाऽब्रह्माणं च

तयान्वितं हंसयानं च विभ्राणं दंडाद्यस्त्रकं कमंडलुं लंभमूलस्य ॐ भे षुवे घोधर्मादिकान्यजेत दिक्षु ॐ भे
षु नैताद्दीन्यजयन्यपि केचन शिवाद्यास्त्रावयेत् ॐ भें भ्र मेदम्हाल्तुपूहतः पूर्ववत्स्थापयेदासे ॐ भें तद्रनवधूनी
शिवं स्थियासने ॐ भें भ्रामित्ताल्लचक्रवासने पूजयित्वाद्ययाप्देवं सम्भोदुरदेवमुद्रया इति संज्ञाप्य रक्तार्थं ॐ
भें वद्धं निवेशयेत दीक्षास्थापनयोः ॐ भें स्थंडिले मस्तूलेयवृ ॐ भें पवयजेरीशामित्यक्रापिताल्लभते ग्रथ
मंडलमार्गो विमनाशुहिष्यते यथा नन्मध्ये षट्दलपद्मं तस्याभ्यां कर्णिकादिमे द्वितीये केसराणि स्युः
तृतीये दलसंधयः चतुर्थे तदलाग्राणि गात्राणि चलसंधयः चतुरंगुलका कार्या यथा शोभयथाक्र
मं दलाग्राद् द्वयंगुलं त्यक्त्वा भ्रमितिवारणमंडलं समंतादंगुलार्धेति विधानवित् विचक्षणः ॥ ग्रासनेदेवदेव
स्य वीथ्यादिसहितेक्वाचित ह्रासमानाभवेद्वोभानदर्थे न कपालको छेतं ॐ रं नः क्षे सं स्विपेत्तथाविधि
धानतः केसराणि दलाग्राणि मात्रकाणि दलानि च कुर्वंति यंगुलान्यन्ये कर्णिकां षडंगुलं त
व्रतस्तद्देवेशं वज्राद्यैः ॐ भं सं भवेः ॐ द्वनाभिं पुष्कलन्यतिविधास्त तिथाविधिः गुरोरादेशतः कुर्युनि
मंत्रः स्वयं स्कृती जपेयुर्नोपि नः सांख्यामस्त्वमम्यपि संस्कृते पठेयुः ग्रामल्णाः याति स्वप्नाखावरणा
वृताः श्रीसकलपावनी यं च नासद्राख्यं सर्वाजिनां वामदेव स्थूलमवेदीपेत्स्कं च बहुधाकापि संयुतः सर्वं
दिग्भागे सर्वमेतन्त्रा सु च्वरन्त देवव्रतं च भांडं ॐ भें सामरथंतरं पुरुषाणां तिमेतानिमामवेदीक्तदक्षिणा

सो॰
शा
७८

रुद्रंतत्पुरुषमन्त्रेणवक्त्रोक्ताध्यायंचसद्यस्तं ब्रह्मांगंतदीशेनमैत्रंचपश्चिमायांसमर्चयेत् आचार्यस्तत्रिसूत्रयाघ॰
यतिकुंडेस्थापयेत् वक्त्रैःपूर्वादिकान्भागान्पूर्वकुण्डादिभिःक्रमात् दीपधूपैश्चनैवेद्यैश्चकृत्वावह्निसं।
मुद्रेत पूर्ववद्विधिमभ्यर्च्यशिवाग्नौमन्त्रतर्पणं देशकालादिसंस्तेतुनिमित्तशान्तये होमंकृत्वाथ
मन्त्रज्ञःपूर्णांदत्वाशुआवहेत् पूर्ववच्चरुकंकुर्याद्यतिकुण्डेनिवेदयेत् सर्वौकाभरणैर्युक्तयजमानेनपूजि॰
ताः प्रहृष्टमनसःसर्वैर्बन्धुभिःस्नानमण्डपं भद्रपीठेसपद्मोकेशास्त्राभ्यांपूर्णवासने विधायतत्रदेवेश
नाङ्गयित्वावगुण्ठयेत् स्नापयेन्मन्त्रयित्वाचमृदाकाषायवारिणा गोमूत्रैःगोमयेनापिवारिणावा॰
नरात्मना भस्मनागन्धतोयेनफडन्तास्त्रेणवारिणा दैविकोस्तुतिभिःसार्धंकृत्वायकवचेनवस्त्र।
नैवेद्यमानाच्छाद्यपीतवर्णेनवाससा संपूज्यासितपुष्पैस्तनपञ्चेन्नरवेदिका तत्रादर्शासनाधान्तथा।
धाधांसंनिवेश्यच ऊंकमालिभस्त्रेणविभज्यद्रूताणालिखेत् शलाकयासुवर्णस्यशाखरम्॰
नकर्मणा कृत्वाकर्मांचयत्नेनालक्ष्यशिलांसमुत्किरेत् अक्षादयोयववापादादर्धयादर्धंतोथवा
सर्वकामप्रसिद्ध्यर्थंशुभलक्ष्मावतोवक्ष्ये लिङ्गदेव्यां .... त्रिभक्तेभागवर्जनात् वि
स्तारेलक्ष्मदेवस्यतेनलिङ्गेषुसर्वतः यवस्यात्र .... भागैरष्टभिराख्याता हास्ति॰
केलक्ष्मलेखायगाम्भीर्यविस्तरादपि एवमष्टाष्टवर्धनलिङ्गेषुहिकरादिषु भवेदष्टयवायश्चात॰

भीरानवह्नास्निके सांतरेषु च लिंगेषु पादहृद्देषु सर्वतः ॥ लक्ष्म देहस्य विधं भीमवेदिषु वर्धनात्स्यां
भीरत्नपृष्ठ्वाभ्यां रेखापि र्यथा हृडितः ॥ सर्वेषु च भवेत् लक्ष्म लिंगमस्तकमस्तकं लक्ष्मदेवेषु धाम कि
शुभिभीगान्हयेच्युते षड्भागपविवर्तनमुक्ताभागद्वयान्वयः रेखाचयेणासंवंधकारयेत्सुष्ठु दृष्टानः
वज्रविधो घनन्यत्र सकृद्दशोपदर्शितः रत्नजे लक्षणोद्धारे नरोहेन सविज्ञेय ईशानुचललोहेषु
नष्टेषु क्वचिदागमे स्वरूपलक्षणं तेषां प्रभा रत्नेषु निर्मला नयनोन्मीलनव्यक्तसंनिधानाघल
द्भूतत् लक्षणोद्धारे रेखाचहृतेनमधुनाथवा स्वस्तुजघनस्पृष्ट्वा शिल्पदोषनिवृत्तये सुवर्णं घृतं
ततो लिंगं स्नापयित्वा मृद्वादिभिः मृत्तिका प्रावणाध्याभिर्वासोभिश्च बालोकया शिल्पिनो ना घेय
त्वाल दत्वा गां गुरवे प्रभातं समभ्यर्च्य ततो लिंगं धूपदीपाक्षतादिभिः गायत्र्या मंगलानाद्यै र्जीवसूत्राः
सभर्तृकाः सव्येन चापसव्येन सहत्रेण वज्रकेन वा स्पृष्ट्वा चरोचनादत्वा जर्पणि भंक्त्वा नादिकं गुडुलव
णधान्यके दानेन विसर्जनेन्नतः गुरुस्तु मूर्तिपैः सार्धं हृद्यावा मण्डपेन वा स्नात्वा गोमयगोमूत्रभस्मभस्म
लिलंबर स्नापयेन्मंत्रगायत्र्येन पंचामृतपुरः सरं विन्तूलिणिकषायैश्च सर्वौषधिजलेन च शुभशुष्पफ
लाखणरत्नश्रृंगोदकेन च तथाधातुसहस्रेणादि बाघधजलेन च तीर्थोदकेन सागेन चंदनेन च वा
सिता दीरिणवादिभिः जंभेरधावज्रमजलेन च विरत्न .... सुगंधेश्चंदनादिभिः

सो॰
म॰
५५

संपूज्य प्रसूनाभिः पुष्पैः वर्मणा मनश्चीवरैः वज्ररूपेणानीराज्य रक्षातिलकपूर्वकं गीतवाद्यप्रभृतिभिः
श्वस्वदोषादिमंगलैः नीराजनेन कुसुमाञ्जलिना दत्तेन गुरुदिव्यचक्रैः ज्ञयतत्त्वादिभिस्तवैः मर्चयेत्पुरुषाणा
ना समाचम्य हृदा देवं भूयाड्यो यत्नोविभोः देवरूपं समारोप्य मन्त्रमेव वा आचार्यं प्रथितेन देशोपार
मकाशीर्वादतः वज्रशाल्यादिभिः सार्धं शय्यामारोप्य सादिभिः हिरण्यकांस्यवासांसि समधीहिक
पैतृकान् कुसुमानि सगंधीनि गीतवाद्यादिमंडलैः स्थापयित्वा ततः सारेण परिभ्रम्यानयेत्ततः प
श्चिमं मण्डपद्वारं तत्र भद्रासने स्थितं हृदा संपूज्य देवं शाकृते स्वस्त्ययने सति प्रविश्य वेदिकामध्ये स्व
ह्नापीठपट्टके यद्वा विन्यस्य कुंडलिके तत्र सोपधाने स्वबोधाय शाक्त्यादि शक्तिपर्यंते विन्यसेदात्मने शु
भे शास्तादि पश्चिमास्यं च मध्यान्तरं वाशिरानां दिशं पश्चिमे पिण्डिकान्तस्यन्यसेत् कलशपालान्ततः पूर्वास्य
च भवेत्तस्मिन्सर्वमेतद्धि पर्यंधात् कुसुमं ज्ञाधानालयं निद्राकुंभे शिवास्त्रं प्रकल्प्य शिवकोणे वा
दत्वार्घं हृदयेन च अध्याप्योप्यासने लिंगं शिरसा सुखं मस्तकं समारोप्य तस्मिन्शिरोग्रं वाणी चंदनं
दद्याद्धूपं च संपूज्य तथा वासांसि वर्मणा नैवेद्यं च यथाशक्ति गृहोपकरणादिकं पतद्गृहादि तत्सर्वं
हृदा दद्यात् यथाशक्तिः कृत्वा होमं घृतं पात्रमर्घ्यं गाय पदांतिके देशिकस्थु स्थितस्तत्र वृष्टिं शान्तयम
जये शक्त्यादि भूमिपर्यंतसन्तताधिप संयुतं विन्यस्य पुष्पमालाभिस्त्रिवृत् पविकल्पयेत् मायासरे

शशांकांत .... नवात्मन्नंतविद्याख्यो शिवं सृष्टिक्रमेणच प्रकशः प्रविभागेषु ब्रह्मावि
ष्णुरुद्राधिपान् विन्यस्य मूर्तिमूर्तीशान्पूर्वादिक्रमतो यथा द्यावाक्षितियजमानार्कजलवायुनिशाकर
न शर्वं पशुपतिं चोग्रं भवं रुद्रमथेश्वरं महादेवं च भीमं च मंत्रास्तु द्वात्रिंशका इमे पंचस्वथ यथा ब्रह्मका
रणाश्च विमात्मकः प्रणवो हृदयाद्यंगान्वा मूलमंत्रोथवा क्वचित् पंचब्रह्मात्मिके यागे मूर्तीः पंचाध्वात्मसेत्
पृथिवीजलतेजांसि वायुराकाश एव च क्रमात्तदधिपान्न्यसेद् ब्रह्माणं धरणीयुतं रुद्रमीशं च सदाशि
वस्तु हि न्यासेन मंत्रवित् मंत्रज्ञो वा निवृत्त्याद्याश्च ज्ञानाद्यास्तदीश्वराः चिंतयेद्वाथ सर्वं तन्न्यसेद् ब्रह्म
मात्मकारणं मंत्रज्ञो वाध्वनि विन्यसेत् ब्रह्मादिलोकनायकाः पंच चिन्यसेदथवा पंच ब्रह्माणि यथाक्रमं
प्रधानतत्त्वदेशानं मंत्रदिक्षु ततो यथा ओं ह्रां शांतिकलायै नमः ओं ह्रां शांतिकलाधिपाय नमः इत्या
दि ओं ह्रां ब्रह्ममूर्तये नमः ओं ह्रां ब्रह्माधिपतये ब्रह्मणे नमः ओं ह्रां शिवतत्त्वाय नमः ओं ह्रां शिवतत्त्व
ाधिपतये रुद्राय नमः नाभिकंदात्समुद्भूतं चंद्रनादांतव्यापिनं ब्रह्मादिकारणान्याभाद्द्वादशांतस
मास्थितं मंत्रं च मनसा भिन्नं शाभाननंतरमोद्धृतान् द्वादशांतात्समानीय निष्कलं व्यापकं शिवं शुद्धं
त्रिंशत्कलोपेतं सहस्रकिरणोज्वलं सर्वशक्तिमयं सांगं ध्यात्वा लिंगे निरोधयेत् जीवन्यासो भवेद्देव
लिंगे सर्वार्थसाधकं पिंडिकादिषु च न्यास ...... संप्रदानसा पिंडिकाचक्रनस्तानात्विलमावर

सो०
शा
५८
56

नादिभिः पंचरत्नादिसंयुक्तं लिंगस्योपरतः स्थितं लिंगवत्कृतसंन्यासं विधिवन्मंत्रजापेन कृत्वा
स्नानादिकं तस्य लिंगमूले शिवं न्यसेत् कृतस्नानादिसंस्कारे शक्त्यंतं वृषभं तथा मण्डपे वेदि-
कामध्ये न्यसेत्तथैव च क्रियाशक्तिनिभां पीठीं शिलामाधारभूपिणीं भस्मदर्भतिलैः कृत्वा प्राकार
विन्यसेत्ततः रत्नादिलोकपालांश्च स्वधाम्न्येव यजेत्ततः ॐ ह्रीं क्रियाशक्तये नमः ॐ ह्रीं महागौरि
रुद्रदयिते स्वाहेति पिंडिकायां ॐ ह्रीं आधारशक्तये नमः ॐ ह्रां वृषभाय नमः याः शिलादिषु मा
तृषु ग्रंथोक्ता मेतां महोत्कटां तथाधाराधिधरिणी च सेतापंचनायिकाः वामाज्येष्ठा क्रियाज्ञानी
भीक्षान्ति स्वायवा न्यसेत् क्रियाज्ञानी तथेच्छा च पूर्ववत् ज्ञानिशक्तिषु तमामोहा त्वयानिज्ञाः
तमायाज्ञरामया पंचार्थवात मामोहाह्रोरावतिरपज्वरा तिस्रोऽथवा क्रियाज्ञानी तथेच्छा वृषि-
नायकाः श्रामादिषु चितेत्रेषु ती व्रमूर्तिषु विन्यसेत् श्रद्धापि पिंडिकाब्रह्मशिलादिषु यथाविधि
शौच्यादि शिववैश्वेव पूर्ववत्सर्वमाचरेत् एवं विधाय विन्यासं गतास्त्रं शांतिकं ततः ॐ इमध्ये पदे
शानं मेकलासवतत्त्वकं क्रियाशक्तितथानादं भोनादं चोर्ध्वं च विन्यसेत् वदस्यां डिलवत् शैवानो
रीशं वरं कं ततः पद्मतत्त्वसमां शक्तिं तत्त्वनेन सङ्घनतान् पुनश्च शून्यमाभोगं विशांतीन स्वविंतयेत
एवं सर्वत्र संदेशमूर्तिपि स्त्रपरस्परं संपूज्यधाविकां शक्तिं ॐ इसेतत्पंचवक्त्रमात्र तत्तन्तन्वेश्वराधूतीश्वर

नीशांशश्च हुतादिभिः संपूज्य तर्पयित्वा तत्संहितो संनिधानाद्यैभिः शान्तेस हस्त्रमेवं वा पूर्णा घांस हहोमये
त नवतत्वे स्वान्मूर्तिमूर्तीशांशश्च सकास्ततः .... न्नक्रयान्मूर्तिः
पानपि ततो त्लाभिर्योगैश्च द्रव्यकालानुरोधतः संतर्प्य शांतिकुंभाभः प्रक्षितं ज्ञ रामूलतः लिंगमूल
वे संस्थाप्य तत्पयहोमसंख्यया संनिधानं हृदाकर्णाद्वर्मणा रोधयेद्वने एवं संशोध्य ब्रह्माणं विष्णवादि
विशुद्धये विधाय सर्वं वस्तु वै होमसंख्या च पादिकं ज्ञशामध्याय योगेन लिंगमध्याधरोस्थापनं यथा॥
यथावसंधानं तदिदानीं निगद्यते ॐ हां हां वा ॐ ॐ ॐ वा ॐ लूं लूं क्ष्मामूर्तये नमः ॐ हूं हां वा ॐ ॐ ॐ वा
ॐ ॐ ॐ वा वह्निमूर्तये नमः ॐ एवं यजमानमूर्तिं रपि संधाय एवं मूर्त्यात्मके एवमेव संधानं हृदयादि
भिः मूलेन सीधवीजैर्वा ज्ञेयं तत्तयथात्मका [illegible] पूर्णाहुतिं सर्वैः भाग भाग
विशुद्ध्यर्थं होमं कुर्यात् हुतादिकं न्यूनातिरेकमोन्नार्थं शिवेनाधिष्ठितं शिव कृत्वा यथाशक्तितः कर्म
शिवस्तोत्रेन निवेदयेत् एतत्समर्थितं कर्म तव शम्भो मया प्रभो ॐ नमो भगवते रुद्राय [illegible] नमो
विधिरेवं सर्वं [illegible] श्रीशंक [illegible] इति पिण्डिकायां इति लिंगम्
जालीं क्रियां [illegible] निवहे [illegible]
तत्र त्रिरात्रं एकरात्रमथवा [illegible] विनाधिवासनं यागः कृतोऽपि न फलप्रदः

स्तो॰
शा
७२

स्वमंत्रैः पूजयेद्देवमाहुतीनां शतं शतं शिवकुंभादिमूर्त्तीनां चहिश्व बलिं च निवेदयेत् श्रीमत्सोमशि
वेनायमधिवासविधिस्ततः प्रातर्नित्यविधिं कृत्वा द्वारपालप्रपूजनं प्रविश्य पश्चाद्विधानेन देहशु
द्ध्यादिमाचरेत् दिक्पतीश्च समभ्यर्च्य शिवकुंभं च वर्धनीं ग्रहपूजाविधिः ....
शिवाज्ञातस्ततो गच्छेत्प्रासादं शास्त्रसंमतं अस्त्रेण दीपान्विप्रान्फडन्तः शरेणान्तः नमध्ये
स्थापयेल्लिंगवेदे होमविधिः कृषा तस्मान्मध्यं परित्यज्य यवार्धेन यवेन वा किंचिदीशानमाश्रि
त्य शिलामध्ये निवेशयेत् मूलेन तां स्ववंतां ध्यायेत्सर्वाधाराधारत्वरूपिणीं ॐ नमो ध्रुवायाधिरे प्रच
लेभ्यः वेलंकां स्वाहा तया शिवाज्ञया शक्त्या स्थातव्यमिह संततं इत्युक्त्वा च समभ्यर्च्य निक्षिप्याज्ञो
पवृक्षया वज्रादीनि च रत्नानि तथा शीशादिकौषधीः लोहान्हेमादिकान्धान्यान्न ह्रीतालादिकं त
था धान्य प्रभृति सस्यांश्च पूर्वमुक्तानुक्रमात् प्रभागेषु नवस्वेषु यथाशक्ति मनामयं भावयेत्
कांचिन्मतल्लोकपालेषाशावेशैः पूर्वादिविस्तृतेषु यमेदेके कशः क्रमात् हेमजं तारजं कुंभं मृत्ता
वा द्वारमस्त्र स्वरसरिन्नादैः समायुक्तं पद्मदास्यवा प्रक्षिपेन्मध्यगर्तायां घृतामेस्य सवर्णंजं मध्
कान्तं तं संपुटं मंत्रेणानेन समन्वितः पृथिवीं रजनीं घृतां घृताहं मम सत्वं सर्वबीज स्ववर्णो स्यासमा
पृक्तां विनिक्षिपेत स्वर्णं कुंभं पद्मं वानंतं तोन्यसेत देवदेवस्य शाक्तयादेः शक्तिपर्यंतमास्य

प्रकल्पयाय सेनाथ लिङ्गाग्रमूलनाथवा स्वयम्भाव्यक्तयच्च देवतं नानुयेणा स्थापितं द्विजातिभ्योवाः
लिंदत्वा समाचरेत् तत्र दैशिकः शिवेन वाशिवोवा तत्र भङ्गदोषनिवृत्तये शास्त्रेणाचमनं पञ्चगव्यात्
प्राशयेत्सह पञ्चकेनाङ्कनितिदानेन सन्तर्प्य इष्टदेवताः सम्पूज्यष्टहृदा चैवमानयेत्स्नानमाल्यादिभिः गुरुदे
वाग्रेणेन स्वमूर्तिपैः सहहृदिस्थितैः बंधुभिः सह धर्मार्थदेवयानस्य पृष्ठतः प्रासादादि परिभ्रम्यः
भद्राख्ये द्वारसम्मुखे लिङ्गे संस्थाप्य दक्षाभे प्रासादं प्रवेशयेत् द्वारेण द्वारवेधेन द्वारदेशेन नहि नाद्वा
रवेधे शालाग्रन्येन तद्धनायशब्दते वर्जयेद्द्वारसंस्पर्शं द्वारेण चमहेश्वर देवरदृष्टमारम्भकोः
णेनापिप्रवेशयेत् प्रथमेव विधिः ज्ञेयो व्यक्तलिङ्गेपि सर्वतः रदृहोपवेशानद्वारलोकेनापि समीक्षि
ते अपद्वारप्रवेशेन विद्वाणां च दायेपतः तत्कर्तृस्तु विनाशान्तिमतः शान्तिं समाचरेत् जीर्णोद्धारे
दृष्टः स्याद् अपद्वारे विनिर्गतः अथ पीठे च संस्थाप्य लिङ्गद्वारस्य संमुखे तत्पमङ्गलनिर्घोषैः दर्वान्
नसमन्विनाम् सम्पूजितहृदेवका महापाशुपतं पठन् अथनीयच्च टेस्वा ह्रादेशिकोमूर्तिपैः सह
यत्र स्थकारयित्वा चविलम्बं कुंकुमादिभिः शाक्तिपाक्रिमतोरे व्यापिलेवनलक्षितं लक्षणान्तमेव
ग्रत्रार्घसस्पुष्पाभ्रान्त्यवेशायेत् प्रथमेन ब्रह्मभागस्यषष्ठांशमायेनच अथैनाधोष्टमांशेनसर्वस्याः
ष्प्रवेशनं विधायसीमिर्दाबोमि .... हमसमाहितः स्वयं वालकपाष्टमेवेदि

सो॰
मं॰
१८

........ततो लिङ्गे स्थिरे भूते ध्यात्वा सकलरूपिणीं मूलमन्त्रार्धशक्त्यन्तं तस्य पृष्ठे निष्क-
लं न्यसेत् ध्यायमानं तदा लिङ्गे घाणाद्दिशशक्तिपाश्रयेन तावद्दिग्गीशमन्त्रेण पूर्वोक्तविधानान्वितम्
शालिन्यानेव वज्रेण भ्रातेन स्फुटितोऽपि च ज्ञात्वा मूलमन्त्रेण वज्ररूपेण वा शान्ते लिङ्गान्येषु पिण्डेषु
षु शिवशान्तिसमाश्रयेत उक्तन्यासविधिलिङ्गकुर्वेन्नेवं.......वनेन पीठं वृषमतः कृत्वाल
क्षणमध्यशैलरूपाणां गौरीमन्त्रेण लयं नीत्वा सर्वपीठेशी शक्तिं विन्यसेत संपूर्णपाशसंधिं च वालुकाव
ज्रलेपनैः ततो मूर्तिधरैः सार्धं रुद्रशान्तिघटाधनैः संस्नाप्य कलशैरन्यैस्तद्वन्न्यं चाम्रतार
दिभिः विलिप्य स्वन्दनाद्यैश्च सर्वं पूज्य जगदीश्वर उमामहेश्वरं चाभ्यर्ण्य तास्य शैलिङ्गपूजया ततः
स्थितं न्यसेद्विन्यास्य पञ्चब्रह्मादि पूर्ववत्सर्वं कृत्वा मूर्तिदिग्गीशानां श्रृङ्गाणां ब्रह्मणा सह तानि लिङ्गानि
धारणी पीठविन्यस्य संस्थाप्य येन ततः सद्भूतगुग्गुलं दत्वा स्थापितेन शिवं न्यसेत स्रग्धूपदीपनैवेद्यैः
दध्येन फलानि च हृदयेन प्राणायामं कृत्वा समाचम्य महेश्वरं दत्वार्घं च जपं कृत्वा निवेदयेत् देव
देवेशं कर्तारं कं यावन्मूर्तीशोः मूर्तिपैः सह स्वेच्छया वर्जयन्त्रस्थापयस्थातव्यमिह मन्दिरे प्रणम्यैवं
वहिर्गत्वा हृदा वा प्रणवेन वा संस्थाप्य हृद्बन्धं पश्चात्सर्वं वहलिमाचरेत न्यूनादिदोषमोक्षार्थं
ततो मन्त्रजिताग्ने शिवेन समिधो दत्वा शान्तये पायसेन वा ज्ञानाज्ञानकृतं यत्नेन परम

हाश्रमो हिरण्यपशुभूम्यादि गीतवाद्यादिहेतवे अमुके शाम्भवतत्त्वाभ्यामक्त्या सर्वं निवेदयेत् दानं
महोत्सवं पश्चात्कुर्यादहि न चतुष्टये त्रिसंध्यं त्रिदिनं मंत्री होमयेन्मूर्तिपैः सह चतुर्थेहनि संपूर्णे चरुकं
वक्त्ररूपिणा कुर्वीत सर्वकुंडेषु संपाताहुतिशोधितं दिनचतुष्टयोवत्र निर्माल्यं नहूयेत निर्माल्या
पनयनं कृत्वा स्नापयित्वा प्रपूजयेत् प्रथममात्र लिंगे शक्त्यां .... धारणाख्यैर्भिः विहायालिंग
मध्येतत्कुर्यात् च्चाणविसर्जनं आवाहनमभिव्यक्तिर्विसर्गः शिवरूपतः प्रतिष्ठानेकवि .. शि
लादाकृतिसमकं स्थिरस्तत्र यश्च मेयश्च नादिवोधस्तथैवच नित्यश्च सर्वगश्चैव विनाशोत्तमएव
च एते गुणा महेशस्य सन्निधानाय कीर्तिताः ॐ नमः शिवाय स्थिरो भव नमः स्वाहा इत्याद्याकु
तिक्रमः एवमेतत्सुसंपाद्य नियाद्यशिवकुंभवत् कुंभहयचनन्मध्यादेककुंभांभसा भवेत् सं
स्नाप्य नहि तीर्थकं कर्मस्थानाय धारयेत् दत्वाबलिं समाचम्य वहिर्गत्वा क्षिप्रवा तथा जागरतीः वा
ल्लतस्तु रमेधान्यादिभिर्मादिवे यामगर्भे प्रमाणेस्त्र नखपीठकल्पिनासने पूर्ववन्न्यासहोमादिविर
धाय ध्यानपूर्वकं संस्नाप्य विधिवन्मंत्रमूलांगैः पूजयेत्ततः अंगानि पूर्ववत्तानि ब्रह्माणि वधुना
यथा ॐ चैं सद्योजाताय हूं फट् नमः ॐ चैं तत्पुरुषाय हूं फट् नमः ॐ चौं ईशानाय हूं फट् नमः ॐ
नर्णानि वेदयेत् तस्य विज्ञाप्य तु निःपूर्वकं देवः संनिहितो यावत्पूजावसानं संनिधीभव न्यूनाधिकं च यत्कि

सो॰ मा॰ ७९

वितन्मन्त्रमन्त्रानन्तो मया तत्प्रसादेन चेशानत्सर्वं परिपूरय ब्राह्मणलिंगे चले लेहे सिद्धलिंगे स्वयंभु
वि प्रतिमासु च सर्वासु न चतोधिक्रुतिर्भवेत् सहेतु भावनायुक्तः स्थण्डिले शाविधानपि पूर्वसंस्थाप्य
चेशं चंडप्रियाणि निवेद्य च यजमानं स्ववेदं च स्वभागे सपवित्रकं पूर्वस्थापितकुंभेन स्थापयेत्स्थापकः
स्वयं स्थापको यजमानोपि सत्पूज्य च महेशाद्वत विन्नशात्र्वं विनादयाङ्गुहिंगणादिद क्षिणां यथार्थ
तोषमायाति तथाश्यैगुरुस्ततः श्रृष्टंन तेगौरु यस्मात्तु कर्तृमनत्फलं भवेत् मूर्तिपान्विधिवत्स्वस्त्रा
ताप को ब्रह्मणानथा देवता गिल्पिनं भक्त्या संपूज्य दक्षयेत्ततः कर्मिदीनां धकल्लिकानास्त्र वाने नो।
स्वभोजयेत् स्थापकः ······ प्रतिमालिंगवेदीनां यावन्तः परमाणवः तावद्युगसहस्राणि कर्ता भोगभु
जः फलं यत्र संस्थापयी भावे वौधितो भावयन्मृषा तमस्वनाथ तन्न सर्वे करुणाव निधे मम इति विज्ञाप्य
प्रणाधयजमानाय स गुरुः प्रतिष्ठा पुण्यसंस्कारं स्फुरन्नारकमप्रभं कुशपुष्पाक्षतोपेतं स्वकरेण।
समर्पयेत ततः पाशुपतं जप्त्वा शरणमपरमेश्वरं तत्रोपि बलिभिर्भूतसंनिधानाय रोधयेत् स्थातव्यं
भवता तावद्यावत्संनिहितो हरः गुरुर्वत्सादिसंपूर्णे वन्हीयाथायागमंडपं प्रणम्य देवादयः स्थाप्याः
मंत्रैः स्वागमसंभवैः आदित्यवर्णभेदाद्धा स्वतंत्रव्याप्तिभाविनाः साध्याश्च सुवर्देवाश्च सरितोनश्च
पत्तस्था दैत्रगणाः किंनरा याश्च पृथिवी नवमाश्रिताः स्थानं सरस्वती लक्ष्मी वेदनामं भगसिका वित

भुवनाधिपतीनां च स्थानं यत्र व्यवस्थितिः ग्रंथिबुद्धिप्रज्ञानां तेन तन्मूर्धकं त्रिकं हृदेः नवीशागणमातृ-
णां यत्र भाष्यादिजन्मना ग्रंथ्यौ बुद्धिविद्यांतत्रितत्वपरिकीर्तितं मायाप्रासादे वशात्कंचनवितितं वे-
लयणःपदं तन्मात्रादिप्रधानांतं तत्तन्मूर्धकं त्रिकं हृदेः पद्ममौ स्ववर्णयं तेन्व्यक्तास्त च कीर्तितं कृत्मा
यं कीर्तितं यत्स्वयत्स्वरत्नादिकीर्तितं प्रतिपन्नपीठगर्भाधानं तत्स्वल्पीसात्वीविना धृष्यविराजते नेगः
भेन्यक्ताभागं च पूर्वतः स्थापने पंचमांशेन षट्दिवा वस्तुभाजिते स्थापनं सप्तमे भागे प्रतिमास्तस्मा
द्वावृहं यारत्नाभिर्विशुद्धिः स्यात्स्थापनेन स पवित्रयः स्नानादिमानसंतत्रपाषाणं लाभरत्नादिवेश
ने नेत्रोद्घाटनमंत्रेप्रसास्नानादिप्रकल्पनं सूत्राणि रेखाभिः पुरुषः यथा चिन्नेन उक्तानि विधिस्तस्मा
ल्लिंगेषु संप्रमेव निगद्यते पंचभिर्वा त्रिभिर्वापि प्रक्षिप्य कीटं विभाज्यते भागद्वयेन वा चांशाम
वेत्राग्रयेण वा सर्वपीठेष्वपि तद्वत् बाणलिंगेषु किंत्वभेदतः रत्नमंत्रेण संस्कारो विधेयः स्फाटिकादि-
षु किंचिद्दल्पाशिला रत्नमस्तेष्व निवेदयेत योजनं पिण्डिकायाश्च मनसा परिकल्पयेत् स्वयं
भूः बाणलिंगानां नियमः पीठसंस्कृतौ मूर्तिप्रभृतिविन्यासेन दृष्टो नियमः क्वचित् स्नपनं सहिता
मंत्रन्यासं होमं च कारयेत् नदीसमुद्ररोहाणां स्नपनं पूर्ववन्मतं पैहिकं रत्नमयलिंगमेष्टिकादि-
च तत्त्वाणि कृत्वा संप्रजयेद्बुधः वीत्राणादिविशुद्धितः समादाय ततो मंत्रानान्यसंस्थानविधाय च ॥

सो॰ म॰ ६

6a

ततो लेः श्रीत्रयेल्लिंगं वत्स्यात्कामदं भवेत् उक्तं च स्थापनं शंभोः श्रीमत्तास्तोमशंभुना गौर्यादिस्था
पनं यच्च तद्विदानीं निगद्यते अथ गौरीप्रतिष्ठाविधानमभिधीयते संस्थाप्य पूर्ववद्देवीं शय्याया
मधिरोप्य च शिलामालभ्य भालांतेन मस्तं हृदयांतरं हृदयं गुह्यमभिपद्यते मत्यादिविनिवेशनं च
शक्तिपरापरात्मस्य ऋताज्ञनाद्य पूर्ववत् संघाद्यं च तथा पिंडीं क्रियाशक्तिस्वरूपिणीं श्रवशाव्या
पिकां ध्यात्वा न्यस्तरत्नादिकां तथा एवं संस्थाप्य तां पश्चाद्देवीं तस्यां नियोजयेत् परशक्तिस्वरूपां तां
स्वाणुना सृष्टियोगतः ततो न्यसेत् क्रियाशक्तिं पीठे तां च विग्रहे ततो व्यापिनीं शक्तिं समा
वाह्य नियोजयेत् अम्बिकेशानीतिनाम्ना च समालभ्य प्रपूजयेत् इतिमंत्राः ॐ ह्रां आधारशक्तये नमः
ॐ ह्रीं कंदाय नमः ॐ ह्रं नालाय नमः ॐ ह्रीं धर्माय नमः ॐ ह्रीं ज्ञानाय नमः ॐ ह्रूं वैराग्याय नमः ॐ ह्रूं ऐ
श्वर्याय नमः ॐ ह्रः ऊर्ध्वच्छादनाय नमः ॐ ह्रां पद्माय नमः ॐ ह्रां केसरेभ्यो नमः ॐ ह्रं कर्णिका
यै नमः ॐ ह्रं पुष्करेभ्यो नमः ॐ ह्रं शक्त्यै नमः ॐ ह्रीं ज्ञानवत्यै नमः ॐ ह्रीं क्रियायै नमः ॐ ह्रीं वामा
यै नमः ह्रं वागीश्वर्यै नमः ॐ ह्रीं ज्वालिन्यै नमः ॐ ह्रीं ज्येष्ठायै नमः ॐ ह्रीं रौद्र्यै नमः इति सर्वशक्तयः
ॐ गां गौर्यासनाय नमः ॐ ह्रीं सः महागौरि रुद्रदयिते स्वाहा इति मूलमंत्रः ॐ गां हृदयाय नमः ॐ गं
गीं शिरसे स्वाहा गूं शिखायै नमः गैं कवचाय नमः गौं नेत्रेभ्यो नमः गः अस्त्राय नमः ॐ सौं ज्ञान

शक्त्यै नमः ॐ सं क्रियाशक्त्यै नमः ॐ लों कपालमंत्राः पूर्वोक्ताः ॐ ह्रं सुभगायै नमः ॐ सें ललितायै
नमः ॐ ह्रं कामिन्यै नमः ॐ स्फीं काममालिन्यै नमः इत्येता गौरीसमानसाव्याः ॐ प्रत्यादि प्रतिष्ठा
याः पूर्ववन्मंडलादिकं स्थानादिकं च संपाद्य पूर्वोक्तविधिना ततः विधाय आसनशय्यायां सांगं विन्यस्य
भास्करं चिंतयेत् विन्यसेत् च सौरवादिचक्रं शक्त्या च सर्वं तोत्रग्रथ्या संस्थाप्य विधिना ततः स्नाप
नादिविधिवत् शंखं शक्त्या तं स्थापयेत् ऋषिः स्वाहांतमथवादिपदांते नाम धारयेत् स्वर्णमंत्रास्त्ववशी
कार्यस्थापनेन च अथ संस्थापने विशेषः प्राक्वत् मंडपादिकं कृत्वा स्नानादिकं तत्र भद्रपीठे
न्यस्तकं ॐ श्रां नरायणं च गरुडं स्थापयेत् वासुदेवादिकाः स्वयमेव कर्तव्याः पद्मं च हृदयादिभिः ऋषिः
स्त्रां च कल्पं च वेदमंत्रमेतस्य मूर्धाभिः मंत्रा भवंति यथा यथा क्रमात् संभवंते यथा ॐ नमः संभवदायैरम
ॐ भगवते नमः वासुदेवाय इत्येते मूलमंत्राः प्रकीर्तितः प्रत्यात्मरूपेण तु रूपेणायोगे मंत्रः समीरितः स्वप
वानेन मंत्रेण विशेषः साक्षाद्व्यवस्थितः मंडपादिषु संस्कारो दिग्बलीशावाहनादिकं कृत्वा ह्रदाह्रदस्त्रेण
गायत्र्या कवचेन च देवस्य स्नपनं ततः पुनः स्नानं यथाक्रम विधाय परिधानं च दत्वा सर्वेषु तु सत्तं
मूर्तिरूपचयाध्यायानि वेष्टितदर्भनरे हृदि ज्वालामालाकुल स्वत्त्वमे
वकादिशा मध्यवीन पीत शुक्लारुणाधिवि सितारुणा ॐकारादिककारान्ता वर्णान्न्यसेत्

सो॰
म॰
६८

सेन स्वयंभूर्धुवरा ने च सर्वं समेतद्दीरितं ततः स्वर्ग्गं शिखायां च मस्तके सार्द्धमेव च चतुर्थ्यन्तनमोन्तेन
स्वनाम्ना ध्रुवयोगिना मंत्रेणैवं विधायाथ वाहोः स्कन्धयोः स्थले हले प्रणवाद्येन जयेन चक्रायमध्यवर्तिना
नमोन्तेनाणुना चक्रं नाभौ जठरपृष्ठयोः ध्रुवपूर्वेण च समं विश्वं कार्यं च नमोणुना श्रवणेन शिखायां मेघु चतु
रः श्रीवत्सं विन्यसेत् प्रणवपूर्वं विष्णुं हृदये न्यसेत् नमोणुना पंचकं प्रथमं मंत्रेण गुल्फपादेषु निक्षिपेत् शि
रसि केशवं वक्त्रे नारायणं च माधवं ऊरौ त्रिविक्रमं कण्ठे वामनं नेत्रयोः पुनः श्रीधरं च हृषीकेशं प
द्मनाभं च पादयोः दामोदरं च सर्वेषां नित्यं भूतानि निक्षिपेत् द्वादशाक्षरमंत्रैकैकाक्षरादि समं न्यसेत्
द्वितीय हृदयाद्यंतं प्रोच्यते सांप्रतं यथा हृदयादि नमोन्तेषु ऊं ऊं मित्यादि कल्पयेत् मंत्रो हृदयमस्त्रा
स्त्राद्विसमेव च पुनः पुनः शिरोभिधानको मंत्रः प्रसिद्धः शिखायामे प्रणवान्ते नमोन्तं च व्रतं तोनिध
वेति च शिखावावरक्रमाद्स्वरांगं चक्रे ति फडन्तं ...... क्रमेण गायत्रीसावित्रीत्यभिधायुच प्रणवा
दि नमोन्तास्त्रं न्त्यं पाद्ये तिमध्यगः पिंगाक्षमिति विज्ञेयो मंत्रः समाहारः स्वभः चतुर्थ्यन्तचतुर्थ्यं
तान्मंत्रानेतान् हृदादिकान् गायत्रीमथ सावित्रीं नेत्रयोर्वामदक्षयोः विन्यसेत दिनस्त्रक्रं द्वादशार
स्वभास्वरं नस्यमध्ये पुनर्योगेण मध्यं दलं ततः हृदन्तकर्णिकायां च शिरः पूर्वदलेस्थितः शि
खायां दक्षिणे पार्श्वे कवचं पश्चिमे न्यसेत् अस्त्रमन्त्र नेत्रस्य मोघ त्रीमग्निपत्रके सावित्रीमीशपत्रे

6

वीर्यं ग्लानं विनिक्षिपेत् गर्भावरणमित्युक्तं मधुनावरणान्तरं द्वारपालैश्च चक्रेऽस्मिन् केशवाद्या यथा॥
क्रमं प्रणवाद्यैर्यथाकालं स्वकं रूपं स्वनामभिः प्रागादितश्च विन्यस्य खड्गं गदाम् अनन्तरं शंखं चक्रं च पद्मं
च फलं च मुसलं ततः शार्ङ्गं च विन्यसेद् देव तन्नीयावरणो भवेत् पुष्पधूपैश्च नैवेद्यैर्वस्त्रालंकारणादिभिः
ततः समाहितो मन्त्री संपूज्य देवं च पूजयेत् पंचभूतात्मके न्यसेत् मूलमन्त्रं भवेद्यथा नमोऽनन्ताय स्वदेवाय पु
रुषायादिकास्तथा ॐ श्रां श्रीं तथा ॐ श्रीः ॐ ग्रं पुरुषपूर्वतः संकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धनारायणाक्रमात् नमो
तावच्चतत्र्योकान् मूर्तीशान् मूर्तयः पुनः पंचविंशादयोगानां क्रियासोवापि पूजनं अष्टमूर्त्यादिद्विजो॥
ग्रोमोमोकापवनद्रोष्वरा: सहस्रं मूलमन्त्रस्य तदर्धमथवा गुरुः पूर्णावसानकं कुर्यात् जपमाश्रो त्रुणामन्त्रवि
त् पूर्ववच्च बलिं दत्वा प्रायश्चित्तविशुद्धये कृत्वा च व्याहृतीः तदन्तसंस्कारान् पैतृकांस्ततः लक्ष्म्यै नमोऽव
मानेन च गोत्रपञ्चमादिना मन्त्रेणानेन संपूज्य लक्ष्मीभूतांश्च पूर्ववत् पतेश्च पंचसप्ताकाकैतन्मन्त्रमाव
स्थितैः प्रवृत्तैश्च शिरसा प्रणमेन्नरोऽभिधायकैः हुंफडन्तसमासीनसंपूज्य धनवान्कश्चित् संस्कृतोत्तार
मिमां प्रावृत्य सादेनेधापयेत् ततः प्रकृतिं व्यापिनीं न्यस्य लक्ष्मीमन्त्रेणापि पीठिकां पूर्ववन्न्यस्तमन्त्रस्तु ततश्च
द्वादशान्तरं प्रकृष्टान्तसम्प्रख्यार्थपीतवाससं चतुर्भुजं शंखचक्रगदाशार्ङ्गपाणिं च वनमालिनं विन्यसेत्
स्थापयेत्तत्र चक्रं पद्मासनं ततः नमोऽत्र व्यापकं तत्र मूर्तिमूर्त्यंगकां तथा तन्मात्रं स्वात्मतत्त्वं च विधातव्यं

सो॰
मा॰
६२

प्रधानकं पुष्करांतर्भवेद्दीर्घां विभाक्षेवमतः परं पराप्परैस्समावाह्य देवमाधरम्गणान्वितं संपूज्य विधि
वन्मन्त्रायेणैव पूर्ववदाचरेत् खाम्यांतस्माधनांतं चूकर्तेनाशाचसंयुते हाराश्चिमप्रतिष्ठायामिदानीं विधि
रुच्यते हारांगानि कण्ठाद्याद्यैः संक्रम्य शायनेन्यसेत् मूलमध्याग्रभागेषु त्र्यघमात्मादि सेश्वरं विन्यस्य
संनिरोध्याय जनान्जमाज्ञ्यपतः हारादधोघजे हास्तं तत्रैवान्तरमंत्रतः रत्नादि पंचकोन्यस्य प्रातिष्ठे
मविधाय च यवसिद्धार्थकाक्रांताजड्डिवृद्धिमहातिलाः गोमूत्रदन्तागेन्द्रमोहनी लक्ष्मणास्वला
रोचनाद्यूध्यो ह्यवमानाभ्यादमयूपाटली हुतसलडम्बरे हेडाररद्राक्षैमाणावेणावा हारस्थ्ननरतः किंचि
दाश्रितं संनिवेशयेत आत्मतत्वमधोन्यस्य विद्यातत्वं च मध्यगं शिवमाकाशादेशे च व्यापकं स
र्वपङ्कले ततो महेशानाय च विन्यसेन्मूलमंततः हाराश्रितानश्वेन्याद्रीहस्तंभ्रमतः स्वनामभिः ज्ञ
याज्जुहुतमर्थं वाह्निगणाशांतिनोयवा न्यूनातिदोषमोक्षार्थं होतितोज्झयाज्जुहुत द्विवलिस्पृष्टतोदा
नामदद्याद्दक्षिणादिकं ग्रथ्याशास्तादद्वैतन्यसंवेधोदर्पणेतोयुना शुकनासासमाक्षैतस्पूर्ववेद्याश्र
मध्यतः प्रायाश्चशांतिनोसाविन्यस्य प्रणवेनतु स्वर्णाद्येकतमोद्भूतं पंच ...... शात मधुक्षीर
घृतं कुंभं न्यसेत् पश्चादि पंचकस्य हूनादि पल्लवास्यं च हृद्दाह न्यस्य वक्त्र सेत सूत्रकेन समादाय सकलीकृ
तविग्रहः सर्वात्माभिन्नमात्मानं संस्थाप्य नाभिन्नमारुतः आज्ञया बोधयेत् कुंभं रेचकेन ततो गुरुः हादशा

नास्त्रमादायस्फुरद्वह्निकणोपमं निःक्षिप्याङ्कुशमध्येचनस्यतत्रातिवाहिकं विग्रहेनन्तुणानां चवोध
कंचकलादिकं ह्मातचमेघरेतत्वग्रातंतत्र निवेशयेत दशनाडीदशप्राणानींद्रियाणित्रयोदश तदधि
पांश्चसंमूत्यभूणावाद्यैः स्वनामभिः स्वकार्यकारकत्वेन मायाकालनियामिकैः विद्येशान्रुद्रकांशांशुंजा
पिनंचरवशांशुरैः श्रृंगाणिचविनिःक्षिप्यनिरंध्याशेषमुद्रया स्ववर्णाद्यङ्गवंयद्वाप्रकृष्वप्रकृषांतगम पंच
गव्यकषायाद्यैः पूर्ववत्संस्कृतेनतः छायायांचसमारोप्यध्यात्वा रुद्रमुमापतिं तस्मिंस्तु शिवमंत्रेणाव्यो
मकत्वेनविन्यसेत संनिधानायहोमंचशोत्तणांस्पर्शनंजपं सांनिध्यारोदनसंवभागत्रयविभागतः क्रिया
येवंप्रकल्प्यतेऽङ्गभेतान्विनिवेशयेत इतिहस्तनिष्ठा मूलकेष्वथदग्धेचध्वजेवंवज्रलेनथा प्रतिष्ठाचयथा
हिष्ठातथेदानींनिगद्यते कुभागाद्येप्रदेशाद्वाससर्वांसवप्रवेशने पैष्टिकेदारुजेमूलेशैलेनेथाग्निशैल
नं कर्तव्यंलिंगमानेन लिंगवाशोकमानतः शंभुस्विमूलपृकात्स्वगृहमूलाविधौ पत्रमूलैः समाख्या
तोस्पृष्टिलिंगसमन्वितः वीजपूरककुष्मोवाशिवशास्त्रेषुतोदितः त्रिविधध्वजस्यसंघातेयद्वाजंवतोभवेत
.... यदिवावृषदृष्ट्या महाध्वजः समाख्यातोयस्त्र .... कार्यस्तुभवतः
रुद्यस्योवासुभवेत्सर्वकामदः प्रथमारोप्यमाणस्तु भंगमायातिवायदि राज्ञेनष्टं विजानीयाद्यजमानस्य
वातदा मंत्रेणवज्रहृदयेणसर्ववंतशांतिमादिशेत द्वारपालादिशस्त्राचमंत्राणांतर्पणंतथा विधायरः

सो॰
शा
६२

63

मूलकेर्दंडं स्नापयेदस्त्रमंत्रतः अनेनैव तु मंत्रेण ध्वजं संप्रोक्ष्य देशिकः स्कषायादिभिः स्नानं प्रासा
दं कारयेत्ततः विलिप्याच समं कायं यशाखाधान्यस्पर्शवंतत् मूलकेलिंगवद्यासो न च स्नानीनवक्रिय
विशेषान्न च वर्षीं च नेत्रं च दंडस्य कल्पनात् चंडस्त्वथास्त तनं च विधानतं द्वितीयकं सद्योजातादिवक्त्राणि
शिवतत्वे पुनर्ध्वजे निष्कलं च शिवं तत्त्वन्यासांगानि प्रपूजयेत् मूलके चतत्तोमंत्री सानिध्यसंहिता
एभिः होमयेत्यतिभागेन ध्वजेनैस्त्रफडंतेन अन्यथापि हृनेपश्व ध्वजसंस्कारणं क्वचित अस्त्रयागवि
धायैवं तत्त्वमुपदर्शितं प्रासादे क्वचित स्नानस्नानवस्त्रादिविभूषिते जंघावेदीतडुर्ध्वे पुत्रितनादि निवे
शपच होमादिकविधायाथ शिवं संपूज्य एवं वत् सर्वतत्त्वमयं ज्ञात्वा शिवं च व्यापकं न्यसेत् अनंतका
लभइं च विभाव्य च परांबुजे कूष्मांडहाटकोपीठपातालनरकैः सह भुवनैः लोकपालेश्च शानरु
द्रादिभिर्वृतं ब्रह्माण्डकमिति ध्यात्वा जंगाघांच विभावयेत् वारितेजानिलव्योमपंचाष्टकसमन्वितम्
सर्वावरणसंयुक्तं च बुद्धि ...... ष्टकान्वितं योष्टकसमायुक्तं नाभ्योपरिशणाय वास्त्वरुत्तपसिद्दिन
नव .... परिभावयेत् मंजरीवेदिकायां तु विद्याष्टकं च नुष्टयं .... दंडेनादंवि
भाव्य च ध्वजे च कुंडलीशक्तिमिति तत्र विभावयेत् नगस्याधामसंघाय लिंगपिंडिकयाथवा पूर्ववत्
त्सर्वसत्त्वाणि विधानमुपकल्प्य च नृत्यमंगलनिर्घोषैः वेदध्वनिसमन्वितैः शिवमूलं ध्वजं दंडं कलशं ति

धैरैः सह तत्र स्थापयन्मंत्रैस्तु विन्यस्ते शक्तिपंकजे न्यस्त रत्नादिकेन तु स्थापयेद्विनिवेशयेत् यज
मानो ध्वजो लग्नेवं यमित्रादिभिः सह । ग्रामप्रदक्षिणीकृत्य लभते फलमीहितं गुरुः पाशुपतं ध्याय
चिरमन्त्रादिभिर्युतं ग्रधिपान्स्वस्वयुक्तांश्च रक्षणाय नियोजयेत् स्नानादिदोषशान्त्यर्थं कृत्वा दत्वा च
दिग्बलिं गुरवे दक्षिणां दद्याद्यागदोषनिवृत्तये भक्तिमाल्लिंगवेदीनां यावतः परमाणवः तावद्वर्षस
हस्राणि कर्ता भोगभुजः फलं तत्कोटिगुणितं पुण्यं प्राप्नोति ध्वजरोपणात् जीर्णेपि संस्कृते पुण्यमे
तदेवं प्रकीर्तितं । इति ध्वजारोपणविधिः जीर्णोद्धारलिंगानामुद्धारविधिरुच्यते जीर्णोद्धारं विना
यस्माल्लिंगभूतार्थं भवेत् जीर्णाद्युद्धरेत्तस्मान्महापुण्यसमीहया तत्र जीर्णं कृशं दग्धं हीनं
मानाधिकं तथा लक्ष्योज्झितं च भग्नं च स्थूलं वक्रहतं तथा संपुटं स्फुटितं व्यंगं लिंगमित्येवमादिः
कम् इत्यादि सर्वलिंगानां स्यात्पीठिन्यापि पूर्वं चलितं चालितं विभग्नं त्वथ विषमस्थितं दिग्भ्रष्टं
पातितं मध्यस्थपतितं तथा एवंविधं च तत्स्थाप्यं निर्वाणं च भवेद्यदि नागादिकप्रवाहेन तु दर्पितं
यत्र यदि ततोन्यदपि संस्थाप्य विधिदृष्टेन कर्मणा प्रातेन स्थापनं कुर्यात् सह देवेन चालनं स्नानादि ।
भिश्च जीर्णाद्यमपि सर्वं दिनम् .... पूजया रहितेन तत्रस्थमपि ॰ दृ स्थितं सहस्राधिकहोमेन वा
लंन ततदा मन परित्यज्यापि लाघ्यो निर्वाणचललक्षणं संपुटकं मुद्रं रम्ये जीर्णे च स्थापनाद्य च विधि

सो॰
प्रा
६४
११
64

नाचलते यस्तु प्रागुक्तफलवर्जये घाम्येमं उपमीशानेश्वयग्रहैरेकतोरणे विघ्नाघट्टारपूजादि संयुते
लेशाग्रपूजने मंत्रान्संपूज्य संतर्प्य वास्तुदेवं च पूर्ववत् दिग्बलिं च ततो दत्वा समाप्य च ततो गुरुः
लिंगिनो भोजयेत् शैवान् द्विजान्वा तत्र चक्रमेण विज्ञापयेत्ततः शंभुं लिंगोद्धारमिदं विभोः प्रस्तुतोद्धरणे
शांतिः स्यादित्यस्ति भवद्वचः तस्मादत्र विधानेन समापितिं प्रशंकर एवं विज्ञाप्य देवेशं शांतिहोमं
समाचरेत् मध्याज्यक्षीरदूर्वाभिर्मूलेनाष्टाधिकं शतं उत्थेलिंगं च संस्नाप्य पूजयेत्स्थंडिले यथा
ॐ व्यापकेश्वरायेति नृत्यंते धीवृवादिना ॐ व्यापिकेश्वर हृदयाय नमः ॐ व्यापिकेश्वर शिरसे स्वाहा
ॐ व्यापिकेश्वर शिखायै वषट् ॐ व्यापिकेश्वर कवचाय हुं ॐ व्यापिकेश्वर नेत्रेभ्यो वौषट् ॐ व्यापि
केश्वरास्त्राय फट् ततस्तत्वाग्नितत्सर्वं श्रावयेद्दत्तमंत्रतः ततः कोपीह यः कश्चिल्लिंगमाश्रित्य
तिष्ठति लिंगं त्यक्त्वा शिवाज्ञाभिर्यथेष्टं तत्र गम्यतां विद्याविद्येश्वरयुक्तः शंभुरत्र भविष्यति सुह
त्वपरिभाषां ततः पाशुपतास्त्रेण कृत्वा शांत्यंबुनाप्रोक्ष्य स्तवादर्भ जपेत्ततः दत्वार्घ्यं च विलोमेन
तत्तत्वाधिपेस्ततः मूर्तिमूर्तीश्वरौ लिंगाल्लिंपिंडिकासंस्थितो गुरुः विसृज्य वैकपाशेन वृषस्कं
दस्य यादपि रज्ज्वबद्धा ततो नेष्टा ...... स्थंडिला तनलेन क्षिपेन्मंत्री पुष्पाविद्भिः प्रतिष्ठितं जीर्णे
वाप्यथवा भग्नं विधिनापि विशीर्णं चालयेत् एष एव विधिः कार्यो जीर्णधाम समुद्धृतौ खड्गमंत्रगणान्

प्रकारयेन्मन्दिरादिकं संकोचे मरणं प्रोक्तं विस्तारे तु धनक्षयः तद्दोषं छेदसंख्यं वा तत्कार्यं तत्प्रमाणकं
जीर्णोद्धारविधिः प्रतिष्ठा वा मठादीनां क्रमशो वाभिधीयते मण्डपादि विधायाथ शिवकुम्भं च तन्मध्ये
विलिख्य गोमयेनैव सबाह्याभ्यन्तरे पदं पुष्पस्रग्वस्त्रशोभाढ्यं कलशैस्तोरणैर्भूषितं सर्वं यजमानः स्वदे
शिकादिपूरकः स्रक् वस्त्रयुग्मावृतस्कन्धः शिवकुम्भे स्थिरात्मनः वेदवाद्यरवैर्दिव्यैः पठन्त्यत्रागमैः दक्षिणां कि
चित्तु लब्ध्वा तस्यैव दैशिकस्तापसान्वितः प्रतिष्ठा च यथाशास्त्रं पुष्करिण्यादि गद्यते तत्रादौ पूजयेत्
हास्तं वेदाश्च रुद्रभाजिते कोणे वितस्त्या पूजयेच्छाग्निपितृवायवः एकैकपदमाश्रिताः पर्जन्याद्या
यथाक्रमं प्राणाद्याकारके पूर्वस्यां मरीच्याद्याः दशपदः ब्रह्ममध्ये पूर्वे ईशान्त पञ्चविंशति कोष्ठके यजेद्वा
स्तुप्रतिष्ठायां वा तत्कालमण्डपेषु वै परिगृह्णीत भूमध्ये प्रारम्भेत यथाविधि ततो मृत्यंगसंयुक्तं निजनाम्ना
स्नावादिना प्रवृत्तेः सितांभोजे कालाग्निमध्यतो यजेत् ह्रीं केशवलक्ष्म्यादि तुलानत्य महादेवं महाब्धि
कलशोद्भो धिवितृपाद्यं पूजयेत् प्रवृत्तक्रमात् रीशभूकरीश्वरमष्टम प्रतन्ताद्वीस्तनो गर्भकार्को टोतात
विज्ञाणिभिः यत्तमेरुपवाद्युत प्रयुञ्जेच्छरकोमलं प्रसन्नलोकाधिपोष्वाप्सरोभ्यां वा माष्टकं तथा तेजानंतम
हाएमेनत्कं जलिकाकथ यो देववासकिंपत्रं काकोटं चाष्टमं स्मृतं सूत्राशावादितः कृत्वा प्रसेनप्रा
महोवधीः वलानगौरसर्पाक्षीं सहयत्नमनामिया कमठं पवरत्नानि रसं संचो उपकजं प्रवर्णो उपंच

सो॰
सं
६८

65

गव्यंचपञ्चकृत्वातंपरिक्षिपेत् स्नानंततोहिरण्यंपादहीनमर्घेनवाधिकं हस्तांलोचनसंयुक्तंमालसं
दक्षिकादिकं स्नापयित्वासमभ्यर्च्यसदीपैःसूर्यध्वनिःस्वनैः प्रवर्तमानेनामघोनित्तिपेदिह्यष्टिकां
सहस्रभागंनूत्नायघविस्तायरक्षितायच ओं ह्रां ह्रीं प्रणवेननाथायनमाधिपतयेनमः प्रभुत्वात्स्वा
न्नापाश्रुपानस्त्रपुण्याधिवासरेन वर्त्तिकाधावताघोघत्तिपेद्धासेनवासिता रोधपाशांसमादायकपिलाप
छस्नातः यजमानस्ततेनस्पृगुरुः पाशुपतेनपवेत् तत्रसंनस्थानेनजीर्णोवितरणीनदी शक्तेसाधुमयोरे
णाक्त्वांसंतप्यवारुणं देवंचवामदेवाख्यंचरुंतेनैवसाधयेत् वरुणोशिवमन्त्रेणादत्वाप्णाहुतिं गुरुः
गोरुंधयसदेयवस्त्रस्त्रग्भूषणानिच प्रथमेवाविधिकधोर्कवापीतगुणकधाः पृथुपतिष्ठापिसंता कूपे
पात्रपदिक्षपेत् प्रचापिप्रजयेद्वास्तुविवेभास्करभाजिते ईशाविधाब्रीमस्तस्वैवपित्र्यगमकव्यातिः ईशा
दीशानकोणेषुसार्धद्विपदनायकः पर्जन्याद्यास्तुपादस्य्याश्रिपाशाः पादयुग्मगाः भानुर्भोग्यामरीव्याद्या
ब्रह्माधद्विपदेशगाः चरकाद्याः शुद्धिभुज्याः स्कंदाद्याश्चपिण्डकवन यजेकालाभिमंभोजेकूपाद्वारुणं
मंडपे पूर्वविन्नविधानेनतोरणानांगाष्ठकेहृत अस्तानेभ्योवलिंदत्वाकूपरत्नादिनिक्षिपेत् शोधयेत्त्वाद्यं
वुनाशांत्यायजमानंततोगुरुः शुक्लंसंतोषयेत्ततोगोहिरण्यांबुनादिभिः भोजनानिततोदद्याद्विप्राणांसु
मध्यमर्थिनां कूपवत्सर्वखातानांविधिः कार्योविजानता इतिकूपप्रतिष्ठा अथवृक्षप्रतिष्ठायाहवन

सद्वृत्ते तिलैः श्रीरामेशानयोः कृत्वा पूर्वैव दिशि मंडले स्नपनं पूजनं न्यासं स्वेन स्वेनाध्वनाचरेत् भ्रा
तादिदेवतासोन्येष्वाप्यूर्णाङ्क विंगुकः कांतसंतोषजे पश्चादाचार्यान्ब्राह्मणानपि बंधुमित्रजनादी
न्भोजयेत्तोषयेदपि श्रीमिनवासनमहाबुधिरत्नभूतसैवामनमादिकरणोककरणैकचेताः गार्ग्येकु
ले समुदितो वितताबदातविद्याविशेषकुशलस्तुतशीलधन्यः श्रीमान् सोमसोमशिवाभिधानो दिक्
चक्रवालोद्गीतकीर्तिः शैवागमतत्त्वबुधभूतवेश्युक्तक्रियाकांडपदक्रमावलीं कृतावकारागम
वेदिविज्ञाबालस्वयमेके शैवानममारणइतिः यदेष चैनाखिलसर्वकारणानि दिक्षयेवेति शिवत्वमस्वमे
श्रीविक्रमार्कनृपकालसमुद्भवेषु शून्याग्निभिः समधिकेषु च तत्त्वनेषु एकादशांबुमलयान्त्यमि
दं समस्तग्रंथस्य शैविकमतस्य महस्वयुग्मं ईशाननाम्नाशिवतत्वयात्मानस्यापि शिष्यो विमलेशुर
नाम्ना तस्यापि शिष्यः सशिवाभिधानः तस्यापि शिष्यः खलु सोमशंभुः ॥ इति श्रीसोमशंभुः सं
ग्रहीता कर्मक्रियाकांडः समाप्तः ॥ ॥ ❀

॥ ❀ ❀ ❀ ॥

गौरीप्रतिष्ठा ६०
२ विह्न ० ६१
१ सूर्य० ६१

नात्र
दा[illegible]प्रतिष्ठा ६२
ध्वजारोपण ६३
जीर्णोद्धारः ६४
पुस्तक[illegible] प्रतिष्ठा
वृत्त ६५

६५

66

सोमशंभो

६८

२५ तंत्र